اولو تانرینین آدی ایله

آذربایجان ائل بیلیمی

درنگی‌نین اؤزل سایلاری

سیراسیندان

قادین و فولکلور

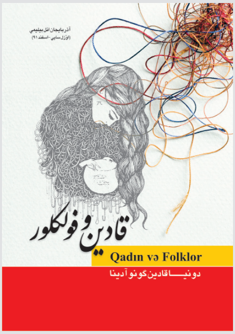

باش یازار: نیگار خیاوی

رئداکسیا هئیتی:

علیرضا صرافی، احد فرهمندی،

کاظم عباسی، محمد علیپور

عمومی ایلیشگیلر:

ائلناز سرداری‌نیا

قرافیست: سارا نخعی

رسّاملار: نسیم صادق

سبیله خیابانی.

www.azelbilimi.com

E-mail.info@azelbilimi.com

ایچینده‌کیلر

اؤن سؤز: ۲

مقاله

دیلی قوروماق، دیلی آریندیرماق!/ فرانک فرید........................... ۸

جایگاه زنان در عزاداری ماه محرم/ سپیده اکبر پوران..................... ۱۰

خوانشی دیگر از ساری گلین/ اکرم خیرخواه ۱۴

نقش پررنگ زنان روستایی در مراسم ترحیم/ سارا انزلی................ ۱۷

خاطیره

من و اننم– ۸/ سوسن نواده رضی.. ۲۸

مهربان ننه‌م/ رؤیا راک.. ۴۱

مراسملر و دبلر

مراغادا ائلچیلیک و توی مراسیمی/ رؤیا راک............................. ۴۸

باریش (بارینج) کندینده گلین آپارما تؤرنلری/ اولدوز صادیق....... ۵۴

خوی‌دا گلین حامامی دبلری/ سکینه کبیری................................ ۶۰

ایبه (İyə) کندینده چیلله گؤتورمه دبلری/ فاطمه پرنیان هیق........ ۶۱

کاظمی کالاش ائلینده چیلله تؤکمه دبلری/ فاطمه پرنیان هیق........ ۶۲

موشکاباد کندینده دوغوم تؤرنلری/آسیه خمسه‌لو........................ ۶۳

باریش (بارینج) کندینده دوغوم تؤرنلری/ اولدوز صادیق............... ۶۵

اینانجلار

یاغیشا گؤره اینانجلار/ فاطمه پرنیان هیق................................. ۷۰

مراغا خالق اینانجیلاریندان/ رقیه وعیدی................................. ۷۱

خوی‌دا بویلو قادین و دوغوم حقینده اینامالار/ سکینه کبیری......... ۷۴

آل آروادی/ فاطمه پرنیان هیق.. ۷۵

پیشیک ناغیلی/ فاطمه پرنیان هیق.. ۷۶

پئشه‌لر و ال ایشلری

«قره گؤنئی»ده فرش توخوماق عنعنه‌لری/ گونش امانی................ ۸۰

موشاتا/ پروین خلیلی فائزی.. ۸۸

سورمه نئجه عمله گلیر؟/ سکینه کبیری.................................... ۹۰

اودوملو قادینلار/ گونش امانی... ۹۱

حجمت آلماق و کوپه سالماق/ سکینه کبیری............................... ۹۶

قوروتماللار/ثریا قاسم‌زاده.. ۹۷

ناغیل‌لار

قاینه –گلین و .../ نیگار خیاوی... ۱۰۴

ال–آیاغی تاختا خانیم/ ملکه نعلبندی اقدم................................. ۱۰۸

شیرین گل، شیرین گئت و .../ فریبا شهلایی.............................. ۱۱۳

فاطما خانیمین ناغیلی/ فاطمه طهماسب پور شهرک........................ ۱۱۶

مصاحبه و راپور

مصاحبه با سبیله خیابانی مربی رقص/ اکرم خیرخواه...................... ۱۲۰

قادین فولکلور قروپو حاقدا/ ثریا قاسم‌زاده................................... ۱۲۶

اؤن سوز

فولکلور، ائل‌بیلیمی یا دا **خالق‌بیلیمی** نخبه و الیت اولمایان قارا کوتله‌نین بیلیگی و کولتور توپلوسودور. کئچمیشلردن گونوموزه قدر انسانلیق کیملیگینه کؤک آتا-آتا، النه-النه گلیب الیمیزه چاتمیش اولان بو توکنمز بیلیک قایناغی، مین ایللر بویونجا گونده‌لیک تجربه‌لرین دَییشیمی و دیگر کولتورلرله قاریشیب، بیرلشیب، یوغرولموشدور. اسکی چاغلاردا کاغیذ- بارات‌سیز، کامپیوترسیز اولان آتا- بابالاریمیز، دده-ننه‌لریمیز شنلیکلرینی، کدرلرینی، آرزولارینی، هیجانلارینی، یاشامدان و طبیعتدن آلدیقلاری ائتکیلرینی سینه‌لرینه یازیب، نسیلدن_نسیله آشیلایا - آشیلایا گونوموزه قدر گتیریب یئتیرمیشلر.

فولکلورون درلنمه‌سی، اؤزللیکله اینترنت و دیگر ایلتیشیم (ارتباط) آراچلارین گئنیش یاییلدیغی بو چاغدا بیر ضرورته چئوریلمیشدیر، چونکو ایله‌تیشیم گئنیشلندیکجه یئرل گلنکلرین آرادان گئتمه‌سینه داها چوخ زمینلر یارانیر، بو دا اؤز نؤوبه‌سینده توپلومون اؤزونه اینانجسیزلیغینی، اؤزونه اؤزگه‌لشمه و اؤزونو ایتیرمه یوللارینی داها دا هامارلا یا بیلیر. گئت-گئده زامان و تجربه دییرمانلارینین نهنگ داشلاری آلتیندا سینانا- سینانا، سیغاللانا- سیغاللانا گونوموزه قدر اوزانان فولکلوروموزو درله‌ییب و اتنوقرافی موزه‌لرینه توپلاماق، اونو ایتیب- باتماقدان قورویان یوللارین بیریدیر. حتا فولکلور اورونلرینین درلنمه‌سی ایشی بو گون بیرچوخ اونیورسیته‌لرده سمینار، پروژه و دیپلما تئزی اولاراق کئچیریلمکله بیرلیکده «تورک خالق بیلیمی» بؤلومونون تمل ایلکه‌سی اولموشدور.

اخلاقی دَیرلرین ان گؤزل نمونه‌لرینی فولکلوردا گؤروروک، چونکو فولکلورون اصل قونوسو انساندیر، انسانلیغا سئوگی، سایغی، اینام، دَیر، باریش و بنزری قاورام‌لارین هامیسی فولکلورلا ایچ-ایچه‌دیر، بو دا اونا جدّیتله

یاناشماغیمیزی وورغولاییر، او بیر یاندان ایسه، بوقدر زنگین اولان ساحه‌نین بیر قروپا بیر زومره‌یه عاید اولمادیغی اوچون اولدوقجا داغینیق و پارچا- پارچا حالا دوشموشلوگونو گؤروروک. بونا گؤره ده فولکلورو ایت- باتدان قوروماق اورگینده وطن و میللت سئوگیسی اولان هر بیر شخصین بورجودور.

لاکین تاریخ قدر یاشی اولان بو کولتورل آندیرانی ساده‌جه درله‌ییب و اونلاری اتنوقرافی موزه‌لرینه توپلاماقلا یئتینمک اولماز، چونکو آز کئچمز بو اورونلری آنجاق عؤمرونده بیرجه یول موزه‌لره یولو دوشن آز ساییلی هوسکارلار خاطیرلایا بیلرلر، اونو دا توز توتموش بیر اپریک خاطیره کیمی. آیدیندیر کی، فولکلور اورونلرینین درلنمه‌سی ایشینین اؤنمینی دانماق قصدینده دئییلیک، مقصدیمیز بو دَیرلی چالیشمالارلا یاناشی بو عنصرلاری بوگونکولشدیرمکله انسانین سوسیال حیاتینی دینج بیر یاشام دوغرولتوسونا یؤنلندیرمکدیر.

بعضی گلیشمه‌میش توپلوملاردا بئله بیر فیکیر ایرلی سورولور کی، کئچمیش حیات شیوه‌لری و دوشونجه طرزلری نه قدر داها کؤکدن، داها توولو آرادان سؤکولوب آتیلسا، گویا مدرنلشمه و گلیشیم سورَجی بیر او قدر سرعتله یاخینلاشاجاق و گویا باشقالارینین آیاق ایزینی داها دقتله ایزله‌ییب ده اونلاری دؤرد گؤزله یامسیلاماق بیزی جان آتدیغیمیز سونوجلارا و مدرنیته‌یه چاتدیران یولون ان باشاریلیسی و ان قیساسی اولاجاقدیر. آنجاق یئنی آنتروپولوژیک و کولتورولوژیک بیلیملر بیزی فرقلی گؤروشلره، یئنی دوشونجه‌لره دوغرو ایته‌له‌ییر. اونلارین نظرینجه مدرنیته‌نین یولو هر هانسی بیر توپلومون مین ایللر بویونجا سهمانا سالدیغی دوزنلری، گلنکلری سؤکوب آتماقلا هامارلانماز. ائله بو بیلگیلره دایاناراق دا، «-گونوموزده‌کی بوتون توپلوملاری قاپسایابیله‌جک گوجو اولان دینج بیر سوسیال نظاما چاتماغین آنجاق و آنجاق بیرجه‌جیک یولو وارمیش!» دئینلرین ادعالارینین دوغرو اولدوغونا دا ایناناماق ممکن دئییل. باشقا دَییشله، جمعیتلری بخته‌ورلیگه قوووشدورا بیله‌جک او بیرجه‌جیک اوتوپیک نسخه هله یازیلمامیشدیر. نتیجه بئله چیخیر کی، هر بیر توپلوم یئرل، کولتورل، دین، دیل و بنزری اؤزللیکلر و احتیاجلارینا دایاناراق، اؤزونه اؤزل اولان مدرنیته‌نی یارادیب قورماق دوغرولتوسوندا آددیم آتمالیدیر. یوخسا

باشقالارینی یامسیلایاراق اولگو گؤتورمک ایلک باشدا گؤزه آسان گلسه ده، ان یانلیش یولدور. بونو بیزه تاریخ ده گؤسترمیشدیر. ائله بونا گؤره ده، گونوموزه اویغون اولان بیر شکیلده دوشونجه شیوه‌لریمیزی یئنیلشدیرمک زوروندا‌ییق، چونکو بونون زامانی چاتمیشدیر آرتیق. اؤز مدرنیته‌میزی قورماق اوچون اؤزوموزه، اؤز گلنکلریمیزه قاییتماغیمیز لازیمدیر. بو دا، تاریخی تجربه‌لردن علاوه، مدرن دوشونجه قوراملارینا، یئنی آنتروپولوژیک بیلگیلره دایانان یئنی تئوریلردن یارارلانمامیزلا دوغرولا بیله‌جکدیر، البته.

قادینلا ایلگیلی فولکلورا گلدیکده، «بوتون انسان کوتله‌لرینده فولکلورون بؤیوک بیر حیصه‌سی قادین ذؤوقو ایله یارانمیشدیر»، دئسک، البته یانیلمامیشیق. بو دا قادینین یارادیجی، بئجریجی وآشیلاییجی باجاریغیندان قایناقلانیر. بیلدیگیمیز کیمی، جمعیّتین اینانجی‌نین فورمالاشماسیندا تمل رول فولکلورون اوزرینه دوشور. فولکلورون یارانیلماسیندا، قورونوب- ساخلانیلماسیندا ایسه اؤنملی رولو قادینلار اوینابیر. هر زامان اوشاغین توپلوما داخل اولماسی و توپلومون قبولونا کئچمک پروسئسی‌نین ایلک حاضیرلیقلاری آنالارین امگی‌یله گئرچکلشمیشدیر. بئله‌لیکله توپلومون کولتور و گلنکلری ایلک قدملرده قادینلارین واسیطه‌سیله گله‌جک نسیله آشیلانیر.

لاکین بو گرچک ده وارکی، فولکلور ادبیاتی‌نین اؤزگی قادینسال دوشونجه‌لرله یوغرولموش اولسا دا، قادینین اؤنملی و مثبت رولونون مثلا بعضی ناغیللاردا گئرییه ایته‌لنمه‌سینی ده گؤرورو‌ک. البته ناغیللاردا یاشام گئرچکلری گرکدیگی کیمی عکس اولونمایا بیلر، عدالت، شجاعت، پیسلیگه قارشی دیرنمک و بو کیمی انسانلیق آرمانی اولان کلان روایتلر آنجاق ائرککلرین باجاریغیندا اولان اؤزللیکلر کیمی تقدیم اولونموشدور همیشه. لاکین قادینلارین گله‌جک نسیله کولتورون و فولکلورون آشیلانماسیندا اولان اؤنملی رولونو نظره آلدیقدا بو پروسسده اولان تاثیرلرینی گؤزدن قاچیرمامالییق. قادینلار تاریخ بویونجا اؤز آرزو- ایستک و ایناںجلارینی سؤیله‌دیکلری ناغیللارلا، حکایه‌لرله ناخیشلاماغا چالیشمیشلار و ائله بو یول ایله ده بؤگوتدویو اوغول- قیزلارین کیملیک و کاراکترینی فورمالاشدیرماقدا بؤیوک ائتکیلری اولموشدور. بو اوزدن، بوگونون آناسی و قادینی کئچمیشدن گلن اورتاق معنوی آندیرا ایله بیلینجلی بیچیمده داورانیب، بیلرکدن کلیشه‌واری

و ایپلیگی اوزولموش خرافه‌چی ایناناجلاری بوکوب قیراغا قویماغی دوشونور. بونونلا بیرگه فولکلوروموزو جنسیّتی کلیشه‌لردن آریندیریب و قادینین بوتون انسانی کیفیّتلرینه اینام و سایغی بسله‌ین و بیر سؤزله انسانلیق دَیرلری داشییان حیصه‌سینی دیرچلتمگه چالیشمالیدیر. چونکو، آنجاق بئله بیر اورتامدا قادین و اونون یارادیجی یئتنکلری و بشری کیفیّتلری اؤزونو گؤسترمگه امکان تاپاجاقدیر، دئیه دوشونوروک.

مقاله

دیلی قوروماق، دیلی آریندیرماق!

فرانک فرید

دوستلاریمدان بیری زنگ ائله‌ییب، دئدی: – سنین بو شعرین، هاااا، قیزی اولاندا هئش‌زاد وئرمیر، قیزلارینین اوغلو اولاندا توی_ بایرام اولور، منیم باجیمین احوالاتی دی!

دئدیم: _ قیزیمیزین اوغلو اولاندا منه موشتولوق وئردین/ اؤزو اولاندا هئچ نه وئرمه‌دن!

دئدی: – هه! اؤزودو.

دوستوم، باجیسی‌نین بیر اوغلان نوه‌سی اولدوغونو و نئجه سئویندیکلریندن خبر وئردی. حال بو کی، باجیسی‌نین ایکینجی قیزی، یانی همین اوغلان اوشاغی‌نین آناسی اولاندا، اَری مریضخانادا اونون گؤرمگینه گلنده، بیر سیللی قویموش ایمیش قولاغی‌نین دیبیندن، دئمیش ایمیش: – سن قیز گؤتورنسن!

بیر چوخوموز ائشیتمیشیک چوخ قیزاوشاغی اولانلار، سونونجو اولسون دئیه، سون بئشیک قیزا «**قیزبس**»، «**قیزقاییت**» کیمی آدلار یا مقدس آدلار قویوبلار. یئددی قیزدان سونرا گلن اوغلانین، «**یئددیلر اوسته تاپیلان**» سؤزونون نئجه دیلیمیزده یئر آلدیغینی یاخشی بیلیریک. هابئله، گلینین بئلینی اوغلان خایلاغی باغلارکن، آنجاق یئددی اوغول ایستدیکدن سونرا سون بئشیگین قیز اولماغینا ایذین وئریلر! حتی ائوین پیشیگی‌نین اوغلان دوغماسی دا بیر اؤنملیاولایا اشارتدیر. مثلا، ائوی چوخ چیر_چیراغان گؤردوکده، شوخلوقلا «**آی بالا نه اولوب؟ پیشیگیز اوغلان دوغوب بَیَم؟!**» دئیه، سوروشولار. حتی اوغلان دوغماق اهمیّتیندن ایمیش کی بعضی سؤزلوکلرده «**رَحِـم**» سؤزونون قاباغیندا «**اوغولجوق**» و «**اوغولدوروق**» بیرینجی و ایکینجی یئرلری آلیرلار. ائله بونا گؤره ده «انسان اوغلو» انسانلارین هامیسینا دئییلیر. (عینا انگلیسجه‌ده دئییلن Mankind کیمی)

اوغلان اوشاغینا وئریلن خصوصیتلر اونلاری اوستون، ووراغان، ایبلمز، اؤزگور گؤستریر. عکسینه، قیز اوشاغی گؤزل، اینجه، باغیملی و باشی آشاغی ... اولمالیدی. ائله‌جه ده اونلارا قویولان آدلار، اونلارین بو اؤزللیکلریندن آلینیر. اوغلان اوشاغی آغلایاندا اونا «**کیشی آغلاماز!**» سؤزویله دیله توتماغا چالیشاریق. قیزلار اوجادان گولمک همان، «قیز چوخ گولمز»، دئییریک.

بیلیریک، سونوگرافی اولمایان چاغلاردا بویلو قادینین یوکونون قیز یوخسا اوغلان

اولدوغونو پیچاق یا دا قایچی‌یلا یوخلاردیلار، بئله کی، بویلو قادین قایچی‌نی سئچسه‌یدی اوشاغی قیز، پیچاغی سئچمیش اولسایدی، اوشاغین اوغلان اولاجاغینا دلالت ائدردی. بو گؤستریر کی، قیز درزیلیک کیمی ایشلر ایله مشغول اولمالیدی، آمما اوغلان ایتی، ووراغان، کسرلی اولمالیدی. ائودن خوش بیر پیشمیش ایيی گلنده، «**اوغلان اوشاغی اومار**»، دئیه اونا دادیزدیریب، یا تئز بیر تیکه توتارلار.

بو قادین_کیشی آیری‌سئچکی‌لیگیندن دولایی، اوغلانی یوکسلدیب، قیزی آشاغیلاماق، اونو سونرالار دا حیاتیندا یؤنلندیریجی عامیل‌لردن اولوب و بو اؤز داوامیندا توپلومون دوشونجه سیستمینی ده یؤنلندیریر.

بلکه، دئیه‌سیز بونلارین چوخو داها دئییلمیر، توپلوم دَییشیب، دوزدور، آمما فیکیر وئرسک، هله چوخ سؤزلری ایندی ده ائشیدیریک. یئری گلنده بعضی یئرلرده هله ده بو سؤزلر دئییلمکده‌دیر. بیر قادین بیر یئرده آزجا های_کویله دانیشجاق، «**گؤر نه کیشی ایچینده دیشلرین آغاردیر**»، دئییلر. و یا نوخود_کیشمیش کیمی آغیزلاردا گزن «**آرواددان اسگیک**» سؤزو، یادا بیر کیشی بیر آز آروادینین سؤزونه باخسا، اونا «**آروادآغیز**» دئمک‌لر؛ هابئله «**آروادصیفت**» سؤزو، کیشیلره یاراشماز بیر اؤزللیک سایيلماق ... لاکین، هئچ واخت ائشیتمه‌میشیک بیر قادینا «**کیشی‌آغیز**» یا «کیشی صیفت» دئییلسین. دئییلسه ده، مثبت سایيلان بیر سؤز حالیندا دئییلر. نئجه کی قادین چوخ معرکه بیر ایش گؤرنده، اونا «**آسلانین ارکک دیشی‌سی اولماز**» دئمک‌له، اونون کیشیلر جرگه‌سینه یاخینلاشدیغی آلقیشلانار! اصلن بو ار_آرواد یا آرواد_کیشی سؤزونه بیر باخساق،بیر زامانلار خانیم، بیگم، خاتین، قادین و بایان سؤزوندن بیزه چاتان، ان ایشلک سؤزوموز «آرواد» سؤزو اولوب. آنجاق ارکک‌لره کیشی و ار سؤزودئییلیر. ار، اردم و ارن کیمی سؤزلرده، مثبت معناسینی هله ده داشییر، آنجاق آرواد سؤزونون نه قدر دوشوک سؤز اولدوغونو هامیمیز بیلیریک.

...

بونلاردان بوللو یازماق اولار. اینگلیسجه یازیلان بیر کیتابدا، بیر دیلچی خانیمدان اوخوموشدوم، بوگوندن دیل‌لری قادینی کوچومسَین سؤزلردن آریندیرماغا باشلاساق، بلکه ۳۰۰۰ ایل چکسین! بو سؤز چوخ غریبه و اوزاق نظره گلیر. آنجاق قادینین قارشیسیندا دایانماق، کولتورلرده مین_ مین ایل سوره‌سینده کؤک سالمیشدیرسا، اوندان قایناقلانان کولتورلره و دیل‌لره گلدیکده ده، ان آزیندان بو ایشین نئجه چتین اولدوغونو، آنلامیش اولاریق.

بونو نظره آلاراق، بیلینیرکی ایشین چتینی تکجه دیل‌لری قوروماقدا دئییل، آنجاق اونلاری آریندیرماقدا دا چتین یول اؤنونده‌ییک.

جایگاه زنان در عزاداری ماه محرم

سپیده اکبر پوران

هدف از یادداشت حاضر پرداختن به جایگاه و نقش زنان در مراسم عزداری ماه محرم، به‌ویژه مراسم سینه‌زنی است. برای پاسخ به این سوال دو اصل را پیش‌فرض گرفته‌ایم. اول آنکه مراسم عزاداری یکی از وجوه فرهنگ عامه به حساب می‌آید و دوم آنکه این مراسم نوعی از مناسک دینی است. در ادامه ابتدا به اختصار به بسط مفهومی این دو پیش‌فرض خواهیم پرداخت و پس از آن به سوال اصلی خود باز خواهیم گشت.

۱- عزاداری (سینه‌زنی) به مثابه فولکلور: پدیده‌ی آیین‌ها و مجالس سوگواری به رغم کارکرد دینی خود، اما بیش و پیش از هر چیز، پدیده‌ای اجتماعی است. بدین معنا که تاسیس، تکوین و تحولات آن‌ها کاملا، به تناسب و اقتضای اوضاع اجتماعی دوران‌های مختلف تاریخ بوده‌است. (مظاهری، ۱۳۸۷: ۵۱۹)
اشاره به این مقدمه کوتاه از آن جهت ضرورت دارد که در ابتدای کار مشخص کنیم، پرداختن به مراسم عزاداری ماه محرم نه پرداختن به ذات و اصل دین، بلکه پرداختن به یک پدیده‌ی تاریخی ـ اجتماعی است که اتفاقاً به جهت مردمی بودن و همه‌گیر بودن یکی از وجوه فرهنگ عامه به حساب می‌آید. از این جهت می‌توان مراسم عزداری را جزو فولکلور به‌حساب آورد و به بررسی و تحلیل زوایای مختلف آن پرداخت.

۱. عزاداری (سینه‌زنی) به مثابه‌ی مناسک دینی: مراسم عزداری علاوه بر آنکه یکی از وجوه فرهنگ عامه به حساب می‌آید، یک منسک دینی نیز هست. مناسک جز مفاهیمی است که در پیوند با دین قابل فهم است.
برای فهم عمقتر این مفهوم بهتر است از آرا و نظریات جامعه‌شناس فرانسوی، امیل دورکیم (۱۸۵۸-۱۹۱۷) استفاده کنیم. برای دورکیم نیز این واژه در ارتباط با دین قابل فهم است. از نظر دورکیم ذات امر دینی که در همه ادیان قابل مشاهده است، امر قدسی است.
بنابراین دین با امر قدسی و غیر دین با امر غیرقدسی/ عرفی تعریف می‌شود. با این تعریف، حیات اجتماعی انسان به دو جهان مجزا تقسیم می‌شود، جهان

امور و اشیای عرفی/ غیر قدسی و جهان امور و اشیا قدسی. در این میان زندگی روزمره‌ی بشری در جهان عرفی در جریان است و تداوم دارد. اما در لحظه‌های خاصی از زندگی روزمره، افراد اجتماع با برگزاری مناسک و مراسم ویژه‌ای پا به جهان قدسی می‌گذارند. چنین روزهایی این فرصت را برای مؤمنان فراهم می‌سازد تا با شرکت در مناسک مذهبی، با امر قدسی تماس حاصل کنند. از این جهت مناسک در تضاد با زندگی روزمره قرار می‌گیرد و گسستی است از روزمرّگی‌ها و امور عرفی. لحظه‌ی خاصی است که همه اشیا و زمان ـ مکان‌های عادی معنای دیگری به خود می‌گیرند و برای آدمیان حسی از قدسیت و معنویت به همراه می‌آورند.

در مناسک عزاداری ماه محرم نیز می‌توان رد این موضوع را گرفت. در عزاداری‌ها (برای مثال مراسم سینه‌زنی) از اشیا و نمادهای خاصی استفاده می‌شود تا مرز بین زمان ـ مکان روزمره و زمان ـ مکان مناسکی مشخص شود. این نمادها را می‌توان در پارچه‌های سیاه، پرچم‌ها و علم‌ها، نوع خاصی از راه رفتن و سینه‌زدن افراد، مداحی و نوحه‌سرایی، پابرهنه بودن افراد و... جستجو کرد.

این نمادها قادرند تا به کوچه‌های هر روزه و ساعات همیشگی حرمت خاصی ببخشند. حرمتی که مرزی نامرئی دور این زمان ـ مکان ایجاد می‌کند و برای عبور از این مرز باید قواعد خاصی را رعایت کرد، باید لباس سیاه به تن کرد، از بگو و بخند پرهیز کرد و...

حال به پرسش اصلی خود بازگردیم: زنان در این مناسک چه جایگاهی دارند؟ در این لحظه خاصی که زندگی روزمره گسسته می‌شود و زمان ـ مکان مقدسی شکل می‌گیرد که افراد با حضور در آن از روزمرگی‌ها فاصله می‌گیرند، زنان چه نقشی را ایفا می‌کنند؟ برای پاسخ به این سوال به اتنوگرافی یکی از مناسک عزاداری می‌پردازیم:

«دسته عزاداری در حال عبور از کوچه است. مردهای محله از پیر تا جوان و البته بیشتر میانسال داخل دسته هستند. حدود ۱۰۰ نفر، همه سیاه‌پوش. چند پسر جوان علم‌های بزرگ را در دست گرفته‌اند و جلوی دسته حرکت می‌دهند. مداح دسته با میکروفونی به دست مشغول خواندن مرثیه‌ای برای امام حسین (ع) است، بلندگوهای سیار در ابتدا و انتهای دسته صدای او را منعکس می‌کند.

پسرهای نوجوان (مثلا ده ساله) فرصتی یافته‌اند تا خارج از نظارت خانواده استقلال بیابند و حضور مستقلانه در یک گروه ثانویه را تجربه کنند. آن‌ها داخل دسته‌اند و یا جلوی دسته علمی در دست گرفته‌اند. با غرور و حسی از اعتماد به نفس مشغول سینه زنی هستند.

آن‌ها مانند پدران خود محله و کوچه را از آن خود می‌دانند. مکان را تصرف کرده‌اند و آن را مال خود ساخته‌اند. طبعتاً تجربه آن‌هااز کوچه با سایرینی که فرصتی برای کنشگری در میدان نداشته اند، متفاوت خواهد بود.پسران کوچکتری که در میان جمعیت در رفت و آمدند، گاه در انتهای دسته‌اند و گاه کنار علمداران، کوچکتر از آنند که به رسمیت شناخته شوند و هنوز جایگاه ثابتی برای خود نیافته‌اند. اما حضور برادران بزرگشان، ضمانتی‌ست برای تثبیت موقعیتشان در سال‌های آتی نمادها و اشیا این زمان ـ مکان هر روزه را وارد جهان قدسیات کرده‌است.

کوچه‌ای که هر روز اهالی محل در آن آمد و شد می‌کردند، حال حرمت و حال و هوای خاصی پیدا کرده‌است. صدای عزاداری، حلقه بسته‌ای که سینه زنان ایجاد کرده‌اند، علم‌ها و پرچم‌ها، لباس‌های سیاه و...اما زنان و دختران کجایند و در برگزاری این مناسک چه نقشی را برعهده دارند؟ آن‌ها در گروه‌های چند نفره و یا کنار همسران خود در گوشه و کنار ایستاده‌اند تا تماشاگر عزاداری باشند. برخی با خلوص گوش سپرده‌اند به عزاداری و برخی دیگر مشغول گفتگویند. آنجائی که مرزهای مبهم میدان عزاداری از مکان و زمان زندگی روزمره جدا می‌شود.آن‌ها در غیررسمی‌ترین جایگاه قرار دارند و البته حضور کودکان و خردسالاناین عدم رسمیت را تشدید می‌کند.

نوزدان به خاطر سروصدا گریه می‌کنند و مادرانشان را با خود مشغول می‌سازند و خردسالان مشغول بازی و گفتگو با یکدیگرند. آن‌ها اطراف مادرانشان می‌پلکند و غرق بازی و های و هوی خوداند. نه تنها سروصدای آن‌ها فضای زنان را غیررسمی می‌کند بلکه نیمی از توجه مادران صرف کنترل و مواظبت از آن‌ها می‌شود و آن‌ها از یک تماشاچی جدی به یک تماشاچی حاشیه‌ای تبدیل می‌شوند.

به این ترتیب زنان نه تنها قدرتی برای نقش آفرینی در مناسک عزاداری ندارند بلکه حتی از مخاطبان جدی این میدان نیز به حساب نمی‌آیند. آن‌ها در مرز این

زمان ـ مکان مقدس جای گرفته‌اند. دقیقاً در مرز بین زندگی روزمره و مناسک در حال جریان. به جهت همین موقعیت مرزی است که مجازندکه عناصری از زندگی روزمره با خود همراه داشته باشند و برخی از قواعد حضور در میدان را کنار بگذارند. می‌توانند موقع عزاداری حرف بزنند و مشغول گفتگوی خود باشند. می‌توانند وسط مراسم این دسته را ترک کنند و به تماشاچیان دسته‌ای دیگر ملحق شوند. انگار بود و نبودشان تاثیری در تداوم میدان ندارد.»

به نظر می‌رسد این اتنوگرافی مختصر پاسخ پرسش ما را تا حدود زیادی معین می‌کند. به‌خصوص آنکه تمامی مراسم‌های عزداری و به‌ویژه مراسم‌های سینه‌زنی کم و بیش قالب یکسانی دارند. این اتنوگرافی حاکی از آن است که متاسفانه زنان در مراسم‌های عزداری جایگاهی حاشیه‌ای و مرزی دارند و با قرار گرفتن در این جایگاه امکان کنشگری و خلاقیت در میدان عزداری را از دست می‌دهند.

میدان عزدارای (سینه‌زنی) در تصرف مردان است. آیا تلاش‌های اخیر زنان برای حضور در عرصه‌های اجتماعی این سنتی‌ترین مرزها را هم در خواهد نوردید، آیا همین اشکال موجود عزداری با توجه به نیازهای اجتماعی تغییر خواهد کرد و به مرور زنان از حاشیه به وسط میدان راه خواهند یافت یا ساختار متصلب میدان جلوی هرگونه تغییری را خواهد گرفت، آیا زنان شکل‌های جدیدی از عزاداری را تولید و تقویت خواهند کرد که در آن نقش‌های محوری‌تر و اصلی‌تری را ایفا کنند، یا برعکس، برای ایفای نقش‌های اجتماعی خود این میدان‌های سنتاً مردانه را به حال خود رها خواهند کرد تا در عرصه‌های دیگری حضور یابند. تحولات اجتماعی آتی پاسخ این پرسش‌ها را خواهد داد.

منابع:

مشاهری، محسن حسام(۱۳۸۷) رسانه شیعه. تهران: سازمان تبلیغات اسلامی شرکت چاپ و نشر بین المللی

خوانشی دیگر از ساری گلین

اکرم خیرخواه

رسام: سبیله خیابانی

ترانه و رقص ساری گلین یکی از آثار فولکلوریک آذربایجان است که رقص جذاب و معنادار آن همراه با ترانه و آهنگ دلنشینش هر فرد هنر دوستی را مجذوب خود می‌سازد.

ساری گلین از لحاظ لغوی به معنای عروس مو طلایی است. دو گونه تفسیر برای این رقص و ترانه‌ی آن وجود دارد که در ذیل ذکر می‌شود.

بر اساس اساطیر و افسانه‌ها خورشید در سومین هزاره‌ی خلقت به اسارت اهریمن درمی‌آید. تلاش انسان برای رهایی خورشید مبنای رقص ساری گلین است. در آثار باستانی که از منطقه‌ی «سونگون» آذربایجان به دست آمده سنگ نگاره‌ای وجود دارد که مراسم آزادسازی خورشید را نشان می‌دهد و قدمت این رقص را به هزاران سال می‌رساند.

رقص ساری گلین با حرکات ¾ (اوچ- دؤرد) دست و پا انجام می گیرد . دستها به سوی آسمان است و کل رقص حس شیفتگی و در عین حال مبارزه برای رهایی را به فرد القا می کند.

دومین تفسیری که برای رقص ساری گلین وجود دارد جریان عشق سارا و خان چوپان است. سارا دختری زیباروی از ایلات آذربایجان است که مادرش را هنگام تولد از دست داده‌است. تربیت سارا را پدر به عهده می گیرد. او همچون اکثر زنان آذربایجان – که نمونه‌هایش در داستان‌های «دده قورقود» فراوان است- زنی مبارز است که مورد توجه و اطمینان همه‌ی ایل قرار گرفته از جمله خان چوبان. سارا و خان چوبان که از کودکی به همدیگر علاقه دارند.

در یکی از سرکشی‌های خان منطقه به ارسباران و ایل، سارا مورد توجه خان قرار می گیرد و از خدمتکارانش می‌خواهد که سارا را برای او بیاورند. سارا مخالفت می کند و خان که تحمل مخالفت کسی را ندارد و زیبایی سارا او را

شیفته کرده به زور متوسل می‌شود. آن‌ها زمانی به ایل حمله می‌کنند و سارا را به اسارت می‌گیرند که خان چوبان به همراه گوسفندانش در چراگاه است و نمی‌تواند معشوقش را نجات دهد. سارا تک و تنها و اسیر در بین سربازان خان چاره‌ای نمی‌یابد جز اینکه خود را به دست آب‌های خروشان آرپاچایی بسپارد تا هم به عشقش خان چوبان خیانت نکرده باشد و هم سر تسلیم در مقابل ظلم و ستم فرود نیاورد.

بیشتر مفسران تفسیر اول را قبول دارند. اما افسانه سارا نیز با حرکات رقص ساری گلین همخوانی دارد که مبارزه‌ی سارا برای آزادی از دست سربازان خان را به راحتی به بیننده القاء می‌کند.

ترانه‌ی ساری گلین نیز همچون رقصش در طول سالیان سال ماندگار بوده و توسط بسیاری از خوانندگان بازخوانی شده که مشهورترین اجراهامربوط است به قدیر رستم اوو و عالیم قاسم اوو است.حسین علیزاده تارنواز مشهور نیز در آخرین آلبوم خود آن را اجرا کرده است. همچنین از ریتم آهنگ آن برای ترانه‌هایی به زبان‌های مختلف دنیا از جمله ارمنی و فارسی استفاده شده.

ترانه‌ی ساری گلین:

ساچین اوجون هؤرمزلر
گولو سولو (قونچا) دَرمزلر
ساری گلین
بو سئودا نه سئودادیر؟
سنی منه وئرمزلر
نئیلیم آمان، آمان
ساری گلین
بو دره‌نین اوزونو،
چوبان قایتار قوزونو،
نه اوْلا بیر گون گؤرَم
نازلی یاریمین اوزونو
نئیلیم آمان، آمان
ساری گلین
عاشیق ائل‌لر آیریسی،

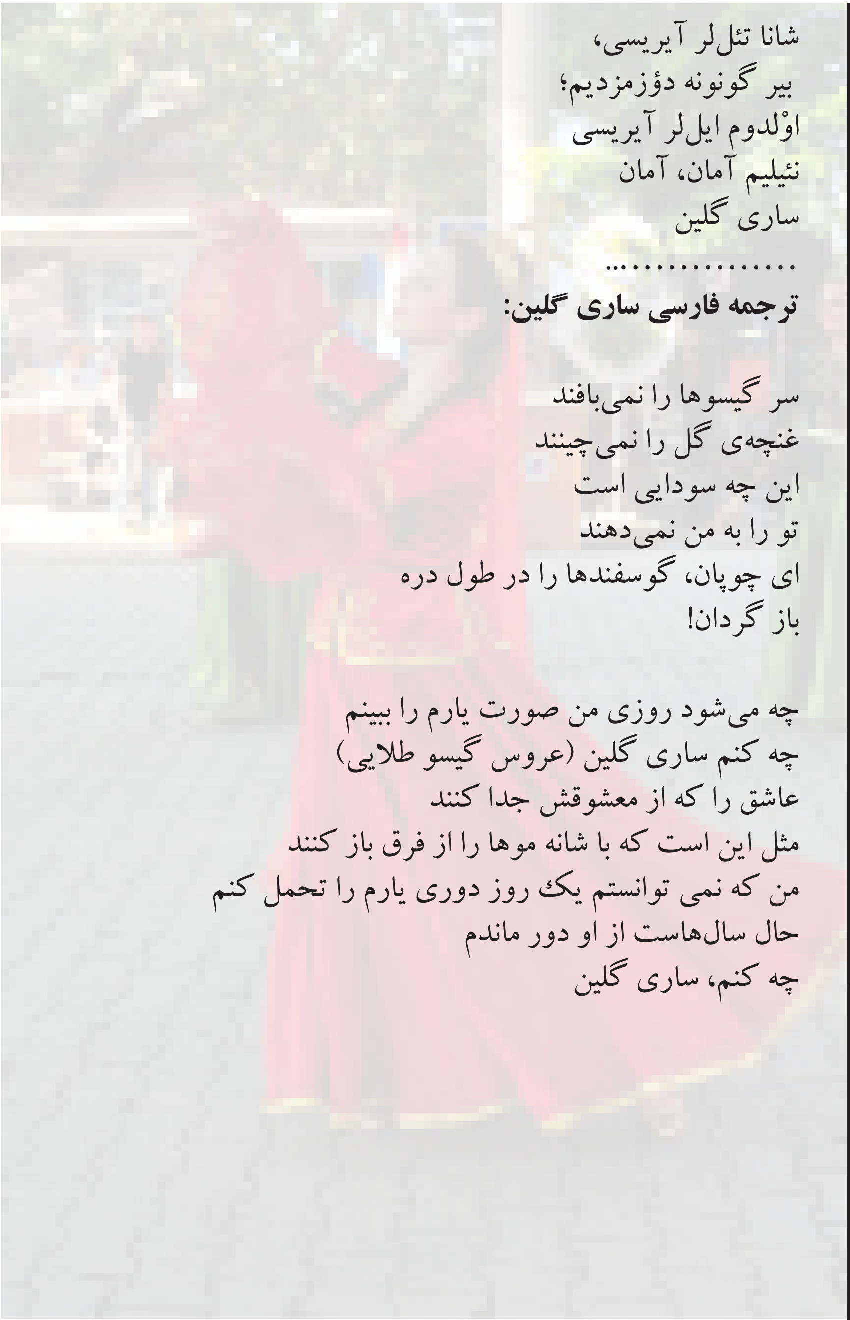

شانا تئل‌لر آیریسی،
بیر گونونه دؤزمزدیم؛
اوْلدوم ایل‌لر آیریسی
نئیلیم آمان، آمان
ساری گلین
....

ترجمه فارسی ساری گلین:

سر گیسوها را نمی‌بافند
غنچه‌ی گل را نمی‌چینند
این چه سودایی است
تو را به من نمی‌دهند
ای چوپان، گوسفندها را در طول دره
باز گردان!

چه می‌شود روزی من صورت یارم را ببینم
چه کنم ساری گلین (عروس گیسو طلایی)
عاشق را که از معشوقش جدا کنند
مثل این است که با شانه موها را از فرق باز کنند
من که نمی توانستم یک روز دوری یارم را تحمل کنم
حال سال‌هاست از او دور ماندم
چه کنم، ساری گلین

نقش پررنگ زنان روستایی در مراسم ترحیم در روستاهای آذربایجان

سارا انزلی

نوشته‌ای که ذیلا می‌خوانید بخشی از پایان‌نامه برای دریافت درجه‌ی کارشناسی ارشد در رشته‌ی توسعه روستایی (گرایش توسعه‌ی اجتماعی) است که در شهریورماه ۱۳۹۱ تحت عنوان، «بررسی تحلیلی آئین‌های شادی‌آفرین در روستاهای آذربایجان‌شرقی با تاکید بر روستاهای توابع ورزقان» توسط خانم سارا انزلی و با راهنمایی دکتر احمد فیروز آبادی به دانشکده‌ی علوم اجتماعی دانشگاه تهران ارائه شده است.

رئداکسیا هئیتی

....

بسیار مهم است که به لحاظ تاریخی در اجتماع روستایی کدام وظیفه به عهده چه کسی گذاشته شده است.این جمله قول معروفی است که هر دختر ترک‌زبان صدها بار در زندگی‌اش می‌شنود که **فلان کسک چون دختر نداشت مجلس عزایش بسیار بی‌رمق بود.** ظاهرا وظیفه عزا و سوگ و گریه و بر سر و سینه زدن امری است که به عنوان نقشی مسلم (که تخطی از آن می‌تواند مهر بی‌عاطفه بودن بر خود بگیرد.) بر عهده‌ی زنان قرار داده شده است.

هر چه‌قدر زنی به تعداد بیشتری در مراسم سوگ از هوش برود، بیشتر خودش راکبود و سیاه کند، بیشترگرسنه و تشنه بماند و اظهار کند که هیچ چیز از گلویم پایین نمی‌رود، مقبول‌تر و مورد ستایش‌تر خواهد بود.

زنان روستا نیز به نحو احسن این وظیفه‌ی اجتماعی را در سطحی اغراق شده انجام می‌دهند. مرادم از ذکر این مطلب این است که اگر تصور شود زن روستایی توانایی و قابلیت تئاتر بازی کردن، ابراز وجود، بلندکردن صدا، اداره‌ی مجلس و غیره را ندارد، دچار اشتباه بزرگی شده‌ایم زیرا که همان زنی که طبق مشاهده‌ی من در مراسم عروسی گاه حتی زحمت کف‌زدن و هلهله کشیدن و تظاهر به شادی را به خود نمی‌دهد، در مجلس عزا مانند یک

هنرپیشه‌ی حرفه‌ای به بهترین نحو نقشی را که جامعه برایش تعریف کرده، ایفا می‌کند. شاید اگر بخواهیم به زبان بوردیو سخن بگوییم عادت‌واره‌ی رفتار شادمانه در زن روستایی به خوبی شکل نگرفته است زیرا تمامی مظاهر این رفتار در ناخودآگاه زنان نوعی عدم ارزش محسوب می‌شود و یا لااقل اگر ضد ارزش نباشد، هنوز به ارزش تبدیل نشده است.

شواهدی برای غلبه حال و هوای غم بر فرهنگ آذربایجان در تاریخ و ادبیات

شهریار شناخته‌شده‌ترین و مردمی‌ترین شاعر تبریز در معروفترین اثر خود به نام «حیدربابایه سلام» آنچنان غمنامه‌ای می‌سراید که در آن،گاه تصویر زندگی چیزی جز ازدست دادن، دوری، درد، رنج، حرمان، ناکامی و نوستالژی بزرگ گذشته نیست. بسیاری از بندهای حیدربابا اکنون سینه به سینه نقل می‌شوند و در طول چندین دهه از آفرینش آن تبدیل به ادبیات شفاهی گشته‌اند...

در خاطرات گذشته‌ام به یاد دارم هر وقت بندهای غمناکی از حیدربابای شهریار خوانده می‌شد و یا نوار ضبط شده آن با صدای خود شهریار در جایی پخش می‌شد. معمولاً کسی از حضار گریه می‌کرد و حال و هوای غم و دوری و حرمان بر جمع حاکم می‌شد و البته حال و هوایی قویاً نوستالژیک. از همان دوران نوجوانی که این اشعار را می‌شنیدم حجم و شدت و نوع تلخی و رنجی که در این شعر بود، برایم مثل علامت سوال بزرگی بود زیرا درک نمی‌کردم این همه تلخی از چه بابت در این شعر موج می‌زند و مهمتر این که با وجود این همه تلخی چرا این شعر این‌قدر محبوب است؟

شاهد دوم بررسی محتوایی بایاتی‌ها است. در طول این پژوهش برای اولین بار با بایاتی آشنا شدم. بایاتی‌ها شعرهای چهار مصراعی هستند که قسمتی از ادبیات فولکلوریک آذربایجان را تشکیل می‌دهند. در طول کار و ریشه‌یابی تم غم در بایاتی‌ها به موسسه‌ای بنام ائل بیلیمی آشنا شدم که به صورت منسجم و سیستماتیک مشغول جمع‌آوری و کار تحقیقی روی فولکلور آذربایجان هستند. در این میان موفق شدم با سه تن از فعالین این موسسه مصاحبه داشته باشم.

آقای سیدسلامت یکی از این محققین کتابی به نام اسطوره از دیدگاه بایاتی‌ها

را در اختیارم قرار داد. نگاهی کوتاه به این بایاتی‌ها در ذهن هر خواننده‌ای این سوال را ایجاد می‌کند که این همه درد و غم از چه ریشه‌های تاریخی نشأت می‌گیرد (با توجه به این موضوع که در این بایاتی‌ها عموما کلماتی مثل خونو زخم و فراق و تلخی و فغان موج می‌زند).

اکنون بعد از گذشت سال‌ها که با نوشتن این رساله برای یافتن پاسخ به این سوالات برآمده‌ام به نظر می‌رسدجواب این سوال حوصله و توان رساله‌ی من نیست و نیاز به مطالعات و پژوهش‌های تاریخی و پدیدارشناسی بسیار گسترده و عمیق دارد. مهمترین مصاحبه‌ای که من در خلال آن پاسخ به این سوال را جستجو کردم، گفتگو باآقای سیدسلامت نویسنده‌ی چندین کتاب و محقق در زمینه اساطیر آذربایجان است. فرازهایی از این مصاحبه ذیلا آورده می‌شود:

شما به عنوان کسی که حداقل ۳۰ سال در زمینه‌ی فرهنگ آذربایجان تحقیق کرده‌اید غلبه حال وهوای احساسی غم در فرهنگ آذربایجان رو تایید می‌کنید؟

بله، تا حدودی همین‌طوره. علت اینکه شهریار هم تونسته بود تا این حد در میان مردم محبوبیت پیدا کنه این بوده که فرهنگ ما رو خیلی خوب شناخته بود.

ریشه‌های این غم رو در کجا می‌بینید؟

ریشه‌های این غم در اسطوره‌های ما است که قرون متمادی قدمت دارند.

ممکنه به عوامل تاریخی متاخرتر در این زمینه اشاره کنید؟

خوب ملت ما در صد سال اخیر خیلی تلاش‌ها (در زمینه‌ی اصلاحات سیاسی) انجام دادند که اکثرا به شکست منجر شده است. در جریان انقلاب مشروطیت، بعد خیابانی و......

تلاش‌هایی که از تبریز شروع شده ودر تهران به شکست انجامیده و البته جدایی این سوی ارس از آنسو و پاره-پاره شدن آشنایی‌ها ودوستی‌ها و عشق‌ها هم موثر بوده است.

موسیقی و رقص و حرمت آن از دیدگاه روستاییان

صد البته روستاییان نیز به عنوان ایرانیان شیعه در حین مناسک شادی و در زندگی روزمره با مسئله‌ی حرمت رقص و موسیقی و دست زدن و... درگیر هستند. نکته‌ی جالبی که بسیار توجه مرا جلب کرد و برایم تازگی داشت، این که مقاومت روستاییان در مقایسه با شهرنشینان در مقابل این احکام قوی‌تر

است. به نقل و قول‌های زیر توجه کنید:
زن ۴۵ ساله خانه‌دار روستایی از روستای سرای: «بله، می‌گویند موسیقی حرام است، رقص حرام است، کف زدن حرام است.»

پس چطور است که شما گوش نمی‌دهید (مراعات نمی‌کنید)؟

«خوب به خاطر اینکه نمی‌شه رعایت کرد، مگه مجلس عروسی بدون رقص و موسیقی می‌شه؟»

شما گوش نمی‌دهید و یا هیچ کس گوش نمی‌ده؟ منظورم اینه که کسی رو می‌شناسید که به خاطر اینکه می‌گویند موسیقی حرام است در مراسم عروسی شرکت نکنه؟

«من تو روستا کسی رو نمی‌شناسم اگرم کسی از مکه و یا کربلا به تازگی آمده باشد میاد تو مراسم شرکت می‌کنه ولی نمی‌رقصه و یا کف نمی‌زنه، چون اگر شرکت نکنه صاحب‌خونه ناراحت می‌شه، مردم روستا حرف در میارن».
جمله‌ی این زن به عنوان یک زن روستایی نسبتا کم‌سواد در یک روستای نسبتا مذهبی برایم بسی تکان‌دهنده بود.

واقعا چه فرآیند اجتماعی رخ داده که زنی روستایی و دیندار می‌تواند این‌طور محکم در مقابل برخی ارزش‌های متداول قد علم کند؟

آن هم نه با استدلالی که این حکم محکم دینی و معتبری نیست، بلکه با این استدلال که این حکم با عرف رایج و زندگی روزمره روستایی تطابق ندارد. به نظر می‌رسد تحلیلی که می‌توان از این مقاومت ارائه دارد:

«سنت و روابط اجتماعی قوی‌تر و معتبرتر از گزاره‌های دیگر است: به این معنی که سنت جاری روستایی نمی‌پسندد که کسی از شرکت در مجلس عروسی به هر بهانه‌ای سرباز زند. در این شرایط هنجار اجتماعی قویتر از هنجار دینی فرد عمل می‌کند. در حالی که در زندگی شهری به دلیل کم رنگ‌شدن سنت و هنجارهای جمعی، فرد می‌تواند مسیری بر خلاف سنت‌های جامعه انتخاب کند. به این معنی که اگر مرجع دینی‌اش حکم به حرمت شرکت در مجلس شادمانی داده باشد، او با هنجار غالب جامعه مبنی شرکت در این مجالس می‌ستیزد و به حکم شرعی‌اش عمل می‌کندبه عبارت دیگر این که گفتمان رسمی برش کمتری در روستاها دارد.»

به نظر می‌رسید تحلیل دکتر فاضلی در این مورد می‌تواند راهگشا باشد که جریان غالب سنت در روستا در مقابل کنترل و هدایت فرهنگ توسط ارگان‌های دولتی می‌ایستد.

البته به حرکت قوی تغییر هنجارها در طول سه دهه‌ی اخیر نیز نباید بی‌اعتنا بود. چندین نقل و قول از زنان هر دو روستا در آذربایجان که مکرراً تکرار می‌شد: «الان عروسی‌ها خیلی بهتر شده- خواننده و نوازنده میاد-برای عروس خرید می‌کنند. عروس آرایشگاه و عکاس خوب می‌دِ -CD و دستگاه پخش اومده -یک سال پیش این‌طوری نبود.»

این جملات همگی نشان از نوعی هنجارشدن رقص و موسیقی در مراسم ازدواج و تابوزدایی از تظاهر به این رفتارهاست.

از شیوا می‌پرسم که تا کنون این حرف را مبنی براین که موسیقی و یا رقص حرام است، باور کرده یا نه؟

شیوا: «وقتی من می‌بینم با موسیقی و رقص شاد می‌شوم چرا باید حرام باشد؟»

مهناز خانوم: «چرا، ولی من احساس گناه می‌کنم. معمولا بعد از رقص پشیمون می‌شم که نکنه کار سبکی انجام دادم. یه معلم داشتیم تو مدرسه که می‌گفت، رقصیدن کار حیواناته و این جمله همیشه در ذهن من وجود داره. خیلی مسائل از این قبیل هست که آدم نمی‌دونه راه درست کدومه.»

مهمترین نکته‌ای که در این اظهار نظر صادقانه وجود دارد اینکه این جمله از زبان معلم مدرسه در ذهن این زن روستایی حک شده است نه از زبان یک روحانی که در واقع می‌تواند نشان از تاثیر مدرسه به عنوان محلی که هنجارهای رسمی را می‌توان در وجود افراد درونی کرد.
آقای حاتمی: «نه من اصلا این طور فکر نمی کنم، موسیقی غذای روح آدمه.»
شیوا: «اون روز من در یک مجلس مذهبی شرکت داشتم، در آنجا می گفتند

رقصیدن زن بر زن حرام است.»

اصلی‌ترین چالش رفتارهای شادمانه با سمبل‌های دینی در اظهار نظر آقای حسنقلی‌زاده از روستای سرای به چشم می‌خورد:
«این روستا یک روستای روحانی‌خیزیی. از هر خانواده یکی و یا چند تا روحانی وجود داره. اگر کسی بخواهد آشیق و یا خواننده برای مراسم دعوت کند حتما در خانواده اختلاف ایجاد می‌شود. یه وقت می‌بینی طرف از قم زنگ زده که، خجالت نمی‌کشی برای مراسمت اسباب لهو و لعب دعوت کردی؟ یکی از اقوام ما در هریس (نزدیکترین شهر به روستا) که چند روحانی در خانواده داشتند در مراسم فقط صلوات می‌فرستادند (با خنده‌های پی درپی). همه به نوعی از حرف و حدیث‌های بعد از عروسی می‌ترسند و نمی‌تونن اون طوری

که دلشون می‌خواد مراسم را برگزار کنند.»
از طاووس خانم که مذهبی‌ترین خانم در روستای گؤیجه سلطان بود پرسیدم:
عروسی بچه‌های خودتون رو چطور برگزار کردید؟
من عروسی بچه‌های خودمم خیلی ساده برگزار کردم. همین اواخر در خانه ما نه ویدئو بود و نه سی دی (منظورشون هر نوع دستگاه پخش موسیقی است). تا اینکه بالاخره در عروسی آخرین عروسم اجازه دادم یه سی دی و یک دستگاه پخش از همسایه قرض بگیرند.

آیا عروسی‌های گذشته به نظرتون بهتر بود؟
بله اون زمان همه پوشیده‌تر لباس می‌پوشیدند. مجالس خیلی بهتر بود.
اگر عروسات در عروسی برقصند ناراحت میشی؟
عروس‌های من تو هیچ مجلسی اجازه ندارن بدون روسری برن. با روسری ممکنه بخوان برقصند، ایرادی نداره. من خوشم نمیاد کسی زیاد بخنده و یا با صدای بلند بخنده. چرا باید مردها صدای خنده‌ی زن‌ها رو بشنون.

مذهب وآیین‌های شادی
مذهب می‌تواند عاملی باشد که آیینی مانند آیین ازدواج در روستا را تحت تاثیر خود قرار دهد، این فرآیند از چند طریق اتفاق می‌افتد:
۱. ضد ارزش و یا کم ارزش (حرام و یا مکروه) بودن رفتارهای شادمانه به‌لحاظ شرعی و در واقع ایدئولوژی احساسی حاکم بر روستای مذهبی با تقابل سنتی با برگزاری شکوهمند مراسم عروسی قرار می گیرد.
۲. انرژی آیینی که در روستا وجود دارد به سمت آیین‌های مذهبی سوق پیدا می کند و چون هرفردی انرژی محدودی برای به اشتراک گذاشتن در آیین و مناسک دارد.کفه‌ی ترازو به سمت برگزاری آیین‌های مذهبی مثل مناسک دهه‌ی عاشورا و یا دسته جمعی رفتن به امامزاده. سفره‌های مذهبی مختلف (سفره‌ی حضرت سکینه، سفره‌ی حضرت ابوالفضل و ...) مناسک استقبال از حجاج و بدرقه کردن آنها. مراسم عزاداری برای سالگرد شهادت ائمه و .. سنگینی می کند.

رفتارهای شادمانه و روند تمایز و تفاخر اجتماعی

یکی از فرضیاتی که در طول تحقیق برایم مطرح شد و گفتگو با یک محقق در زمینه‌ی فولکلور آذربایجاناین فرضیه را برایم محتمل‌تر کرد این بود که گویی در سه دهه‌ی گذشته رفتارهای شادمانه به نوعی در رفتارهای طبقه‌ی فرودست طبقه‌بندی شده‌است.

به نقل قولی از این محقق توجه کنید: مفهوم حیا در طول سه دهه‌ی گذشته بسیار تغییر کرده است. اکنون در یک مجلس لباس نیمه‌عریان پوشیدن عیب نیست، ولی رقصیدن و شوخی کردن «در جامعه‌ی شهری» می‌تواند ناهنجار محسوب شود- برای مثال من در خصوص مراسم «عمر کشون» تحقیق انجام دادم که چگونه این مراسم در تبریز به حاشیه رانده شد و اکنون به غیر محلاتی که به لحاظ مالی و فرهنگی فرودست محسوب می‌شود در محلات و خانواده‌های دیگر کمتر خبری از این مراسم که به معنای واقعی مراسمی شاد بوده است، نیست. من به این نتیجه رسیدم که در روند شتاب به سوی شهرنشینی و ارزش تلقی‌شدن منش شهرنشینی بسیاری از رسوم مثل نواختن دایره وآوازهای فولکلور و نمایش‌هایی که شب حنابندان اجرا می‌شده، به عنون رفتاری سطح پایین منسوخ شده‌است. در حالی که اکثر مادر بزرگ‌های ما نواختن دایره وخواندن تعدادی از آوازهای شادمانه‌ی فولکلوریک را به‌عنوان امری روزمره به یاد داشتند. در حالی که امروزه در دست‌گرفتن دایره و یا آواز خواندن برای یک زن کار سبکی محسوب می‌شود. می‌خواهم بگویم بر خلاف نظری که به‌طور رایج وجود دارد و سلطه‌ی مذهب را عامل منسوخ شدن این رسوم می‌داند به نظر من روند مسابقه برای بورژوا و شهرنشین شدن و یا تظاهر کردن به آن و فرار از هر رفتاری که امکان انگ دهاتی خوردن و یا سطح پایین بودن را پشت سر دارد، نیز در کمرنگ‌شدن سنت‌های بومی بسیار موثر است.

برای مثال یاد دارم که وقتی بچه بودم ودر مراسم عمر کشون شرکت می کردیم، مادرم با عجله ما را از معرکه‌ی مهمانی بیرون می‌برد ودر خانه با افتخار می‌گفت، من زود برگشتم که بچه‌ها حرفهای بی‌ادبی نشنوند و نذاشتم بچه‌ها رو آرایش کنند (یکی از رسوم این مراسم آرایش طنزآمیز بچه‌ها بوده است). در واقع به نظر من این‌گونه مراسم اگر چه لودگی و شوخی و رفتارهای سبک

در آنها وجود داشته ولی سوپاپ اطمینانی بودند که افراد برخی تجربه‌هایی که همیشه نمی‌توانند داشته باشند (چون با هنجارهای فرهنگی تقابل دارد)، در میان جمع و در بستر کنترل اجتماعی از خود بروز دهند و از فشارهای هنجاری جامعه دمی خلاص شوند و این خود باعث آزاد شدن فشارهای درونی و نشاط می‌شود.

اظهارات یکی دیگر از روستائیان نیزاین فرضیه را تایید می کند:

۳۰سال پیش عروسی‌های روستایی خیلی متفاوت از شهر بود. لباس‌ها محلی بود. جلیقه‌های سکه‌دوزی‌شده شکل خاصی به رقص‌ها می‌داد (هنگام حرکت سکه‌ها به صدا درمی‌آیند)... نمایش‌هایی که در آن زنان لباس مردان را می‌پوشیدند و تم طنز در آن خیلی قوی بود. در حال حاضر اکثر این رسومات منسوخ شده و من فکر می‌کنم از بس که روستائیان و هویتشان تحقیر شده، آنها نهایت تلاششان را می‌کنند که آیین‌هایشان را مثل شهری‌ها برگزار کنند. در واقع شاید از رعایت و اجرای رسوم و پوشیدن لباس خود فراری هستند. من یک ماه پیش که در یک عروسی روستایی شرکت داشتم، آخرین موسیقی را که در تهران در عروسی‌ها پخش می‌شود تهیه کرده‌بودند وعده‌ی قابل توجهی هم از خانم‌ها لباس‌هاشون رو از تهران خریداری کرده بودند. انگار می‌خوان ثابت کنن که ما می تونیم مثل شهری‌ها رفتار کنیم.

اگر بخواهیم این دو نقل قول را تحلیل کنیم، می‌توانیم به زبان «بوردیو» ادعا کنیم عادت واره رفتارهای شادمانه، مثل نمایش و لودگی و رهاکردن خود در موقعیت‌های آیینی بخصوص (موقعیتی مثل موقعیت کارناوالی باختین) در آذربایجان جزء عادت‌واره طبقه فرودست طبقه‌بندی شده و در میدان اجتماعی و در روند تمایز برای فاصله گرفتن از طبقه‌ی فرودست مهجور مانده است.

منابع:

بوردیو، پی‌یر ۱۳۸۰. جامعه‌شناسی خانواده: تحلیل روزمرگی و فضای درون خانواده. تهران، انتشارات دانژه

خاطیرەلر

اننـــــــه‌مله من- ۸

سوسن نواده‌ی رضی

نوت: متنده اننه‌نین (عصمت خانیمین) دیلیندن یازیلاین فولکلور نمونه‌لری ائله‌جه‌ده نوه‌سیله قارشیلیقلی دیالوگلار، تبریز آغزیلا یازیلمیشدیر.
رحمتلیک عصمت خانیم نواده‌ی‌رضی مشهور معارفپرور حاج‌محمدآغا و حاج‌حسین‌آغا نخجوانی‌نین باجیسی‌قیزی ایمیش. او ۱۲۸٦- ده تبریزده دونیایا گؤز آچمیش و ۱۳٦۱- جی ایلده ده همین شهرده وفات ائتمیشدیر.

- بالا گه بو چرخین ایینه‌سینی ساپلا، گوزوم سئشمیر!
قیرقی کیمی یئریمدن قالخیب گلدیم اننه‌مین یانینا. ساپین اوجون دیلیمده ایسلادیب بارماقلاریمین آراسیندا بوروب بوروب اینجه‌لتدیم و چرخین ایینه‌سینی ساپلادیم.
-اننه، مکیگیوی ده دولدوروم؟
-ایسته‌مز پیر اولاسان سنی. جوانلیعین‌نان یارییه‌سن بالا.
اننه‌م تیکیش تیکنده چرخین دسته‌سینی من فیرلاداردیم آنجاق بو سفر دیک دوروب، بوینونا ساریلیب صوراتینی تله‌سیک مارچیلدادیب قاچدیم آتامین یانینا.
آتام دیب تنبی‌ده قرام-۱ صفحه سالمیشدی، نم‌نه‌قدر ده تمبر تؤکموشدو اؤنونه، اونلاری درین ذؤوق ایله، وصفه گلمه‌ین سلیقه-سهمان و اؤزنله تمبر آلبومونا دوزوردو. دیب تنبی‌میز بو بیری تنبی‌نین کناریندایدی. ایکی اوتاغین آراسیندا بؤیوک آراقاپی واریدی. اوتاغین اورتاسیندا بیر یئکه میز واریدی، آتام دئیردی گیردکاندی خالیص. میزین دؤوره‌سینه ده لهستانی صندللر دوزولموشدو. میزین دؤوره‌سی سککگیز صندل توتاردی، آنجاق قوناق چوخ اولاندا آتام میزین اویان بویانین آچاردی، میزیمیز اون آلتی نفرلیک قدر اوزاناردی.

هؤویله‌سک گیردیم اوتاغا، تله‌سیک قاپینی اؤتوردوم آرخامجا، قاپی اوجا سسله چیرپیلدی. آتام باشین قالدیریب دینمز-سؤیله‌مز گؤزون تیکدی گؤزومه. هئچ نه دئمه‌دی، آنجاق کئشکی دانلایایدی، دئیینه‌یدی، حتی قولاغیمین دیبینی قیزدیرایدی. بیرآن یئر آچیلسین، گیریم یئرین دیبینه کئچدی عاغلیمدان.

آتام مکتوبلارین تمبر یاپیشان یئرینی قایچیلاییب ساخلاردی، بئش آلتی آیدان بیر، واخت خوشلایاندا گلیب، بو دیب تنبی‌ده خلوت ائدردی، اونلاری سالاردی بیر کاسا ایلیق سویا، کاغاذلار ایسلانار تمبرلر کاغاذدان آیریلاردی. سونرا آتام بیر پنسله اونلاری سودان چیخاریب قویاردی دسمال اوسته صافالدیب قورودارادی و تاریخلری اساسیندا یا دا مؤوضوعلارینا گؤره اونلاری مخصوص تمبر آلبومونا دوزردی. بیر بوللو دا تازا تمبری اولاردی.

-بابا بولاری هاردان گتی‌میسن، - دئیه سوروشدوم بیر کز.

-بولار «یادبود» تمرلردی، مخصوص مناسبت‌لره گؤره چیخاردارلا. منه ده پوستونان گؤندرلله، - دئیه جوابلادی.

- من ده ائلییه بیللم؟

آتام بئش آلتی دانا یان- بؤیرو گئتمیش، ازیک- اوزوک تمبری تؤکدو منیم اؤنومه :

-سن ده بولاری آییر قوروت، دئدی.

اوزومه گلمه‌دیم آما بیلدیم داااا، شاققیمی سیندیرمادی، منظورو بو ایدی کی:

- قمیش قویما ، قوی ایشیمیزی گؤراخ!

آتام ائله بؤیوک ماراق و هوسله بو ایشی گؤرردی کی، ساعاتلارجا اونو بو حالدا تاماشا ائتمک منی هئچ یورمازدی.

قرام‌ین صفحه‌سی قورتولدو، آتام، «دور او صفحه‌نی چؤندر» دئدی.

-بابا آیری صفحه قویوم ؟

-یوخ، ائله اونی چؤندر.

صفحه‌نی چؤندردیم، پیکابی چکدیم قرامدان ائشیگیه، تیققیلدادی، صفحه فیرلانماغا باشلادی. پیکابی گتیریب قایتاردیم، ایینه‌سینی قویدوم صفحه‌نین لاپ قیراغینا. بیر قوجا کیشی‌نین سسی ایدی:

«پنبه‌یی داغی جینون ایچره نیهاندیر بدنیم
دیری اولدوقجا لیباسیم بودور اؤلسم کفنییم»

-بابا بونون هاراسین سؤیوسن آخی، چوخ داریخمالیدی.

آتام اشاره بارماغینی اهمالجا گتیردی دوداقلارینا یاپیشدیریب، بؤیوک ادب و تواضعله منی سوسماغا چاغیردی. سانکی چوخ بؤیوک بیر مقاما ترک ادبلیک ائدیبمیشم کیمی. ائله اوتاندیم کی...

-بو اوخیین بولبول‌دی.-دئدی.

لاپ بتر گولمگیم گلدی. اؤزومو زورلا ساخلاشدیردیم. آخی بولبول ده آد اولار؟ -دئیه ایچیمدن کئچدی، آما سوسدوم. داها دوغروسو میسدیم، دیرسکلریمی دایادیم میزه، چنه‌می قویدوم اووجلاریما و آتامی سئیر ائتمگه داوام ائتدیم.

بولبول اوخودوقجا آتام حالدان حالا قالیردی. گؤزلری خومارلانیر، گؤیلرده اوچورموش کیمی باشینی اوینادیردی، دوداقلاریندا گولوجوک، گؤزونون گوشه‌سینده بیر دامجی شئه واریدی. من ایندی آتام یاشدایام و سانکی ایندی آتامین او زامانکی حال هاواسینی، حیسلرینی باشا دوشورم.

دا بولبولون سسی منی داریخدیردی. دوردوم، آتامین کئفینی پوزمابیم دئیه، آیاقلاریمی دره-دره گلدیم اننه‌مین یانینا.

-اننه وئر دسته‌نی من فیررادیم.

-فیررات گؤراخ، کور آللاهدان نه ایستر، ایکی گؤز، بیری اَیری بیری دوز.

-بولار نه‌دی تیکیسن؟

-دَمپوخ تیکیرم. دَمپوخلاریمیز لاپ اَپریییب ایت جینداسینا دؤنوب.

- اننه، دویو قازانینا نییه دَمپوخ قویاللا؟ قویماسان نوولار؟

-نوولاجاق؟ نوعول اولار جیبیوه دولار، تویوندا لازیمین اولار! قیزیم، دَمپوخ قویماسان دویو خمیر چیخار، شیله اولار. اوندا دا دییَلله بو جووانازن الی سولو دییر، پیشیر-دوشورو یوخدی. آدامین قئیین قودا ایچینده آبریسی گئدر.

-آبری گئتسه نوولار مَیَه؟

-بیییی...زهر اولار، درد اولار....

ـآبری نه‌دی اصلا؟

اننه‌م ائله قئیقاجی باخا بیلدی کی بیلمه‌مه، اورگیمین یاغی دا اریدی، پیبی ده.

سؤزو تئز دَیشدیم:

-اننه منه تاپباجا دئ تاپیم!

-قوی یادیما سالیم دیییم...

«داشداندی، دمیردندی
خورگی خمیردندی
عالمه یئماخ وئرر
اؤزو دویماز ندندی»

-ائئئئئئئ......بیلمیرم اننه، نمنه‌دی؟

- دَییرمان.

-ائله‌سین دئ من باشاریم.

-**«بیزده بیر کیشی وار، هر گلنه ال وئریر!»**

- کیمدی؟

-قاپی دسته‌سی.

«گوندوزلر دولانار، گئجه‌لر آغزی آچیق یاتار»

-بونو بیلیرم، باشماقدی باع، باشماق.

- هه، برکاننناه، باشماقدی.

«هفته‌ده بیر دفعه باشین کسرم نه قانی چیخار، نه جانی»

-نمنه‌دی؟

-اؤزون تاپ گؤراخ نه‌دی.

-قارپیزدی؟

-بیییی!

-تویوخدی؟

-قیز سن بئله کورافهیم دییردین آخی! دیرناخدی، دیرناخ.

«ننه‌یه ده‌یمز، بابایا دَیر
خالایا ده‌یمز، عمه‌یه دَیر
آللاها ده‌یمز، بیللاها دَیر»

-داشدی؟

-یووووخ

-سویوق‌دَیمه!

-آی قیز اؤزوننن قورشالاما. دوداقلاردی.

اننه‌مین هوشونا، ذکاوتینه حیران قالاردیم همیشه. آخی بیر بئله شئیی هاردان

باشاریر گؤرەسن؟
قاپی دؤیولدی. اننەم دئدی:
–قاچ او قاپینی آش بالا، قاسیمدی.
– هاردان بیلدین قاسم داییدی؟
–قاسیم ائله دؤیر ، یئری گئت تئز آش گلسین ایچری.
اننەم یامان قیرنا بیر شئی ایمیش، قارداشینین قاپی دؤیمەسینی بئله تانیردی. دوز دئییردی، قاپیداکی قاسیم دایی ایدی. قاپینی آشجاق قاسیم دایی دئدی:
–کیم وار کیم یوخ؟ ائو اهلی ائودە؟
–سلام. بعلی ائودییوخ!
الین سوخوب جیبیندن بیر شئی چیخاردیب دئدی:
–اووجووو گتی گؤروم زوبالاخ!
اووجومو اوزاتدیم، اوچ دؤرد دانا ماماپاس قویوب یومدو الیمی:
–هئش کیمه وئرمەهااا اؤزون یئه!.... عصمت ائودە؟
–ائودەدی، بویورون.
قاسیم دایی بویوردو ایچری، چیخدی ال اوتاغینا، اننەنین یانینا. من ده آستانادا باشماقلارین جوتلەییب، تئز گئدیب سماوری یاندیردیم. آخی بیلیردیم باجی قارداش بیر- بیرینی گؤروب دردلری دئشیلەجک، دیمدیک دیمدیگه هئی پاپریز چکیب چای ایچەجکلر. گیریب اوتاغا قاسیم داییدنین لبەداری ایله عصاسینی آلیب، لبەدارینی گولمیخا آسدیم، عصاسینی دا دایادیم قاپینین قیراغیندا بوجاغا.
–باجی گینه نه تیکیسن؟
–قاسیم بالا گؤزلریم یاخچی سئشمیر. دا ایینه زاد ساپلیییَممیرم. پیر اوسسون بو قیزلار اولماسا لاپ معطل قالارام. آللاه هئچ ال ایش یییەسین معطل قویوب اله باخیم ائلەمەسین.
–هه، آمین.
قاسیم دایی جیلیققاسین چیخارا _ چیخارا دئدی:
–قیز به چایین گلیب چیخمادی؟
–قئینەسین گئدیم دَمنییم گتیریم.
ائله بیل بویاخانا کوپودو سالیب چیخارام! یانین یئره دایامامیش چای ایستردی.

اننه دوردو دیلابدان قورتدالانیب، قورتدالانیب بالاجا بیر شوکولات قابیندا بئئش آلتی دانا سوت شیرنیسی گتیریب قویدو پنجیر ایچینه. من ده تئز قاچیب ایکی دانا مئلامین بوشقاب گتیریب سوت شیرنیسین توتدوم. قاسیم دایی سوت شیرنیسی‌نین نایلونو آچا آچا ال ائله‌ییب عئینه‌یینی چیخاردیب اوزالتدی اننه‌مه:
-باجی گالا بونی تاخ گور دوشور گؤزووه.
- یوخ قاسیم، به اؤزون معطل قالاسان آخی.
- هله تاخ گؤر دوشووور؟
اننهم آلیب تاخدی، تاخماخ همن اوزو گولدو، آلت- اوسته، اویان- بویانا سئوینجک گؤز گزدیردی. هئچ نه دئمه‌دی، آما آغزی آچیلا قالمیشدی. ائله بیل هر نه‌یی ایلک دفعه‌سی‌دیر، یئنی‌جه گؤرور.
- ایشیقلیغا چاخاسان قاسیم.
بیردن عئینگی چیخاردیب اوزاتدی قاسیم دایی‌یه طرف:
- یوخ بالا اؤزون معطل قالاسان، من گئچینرم.
- من گئدیب آیریسین آلارام، تاخ قالسین گؤزونده.
اننهم درین بیر آه چکیب دئدی:
-قادیری مؤهروبان آللاه! کور قوشون روزوسون یوواسیندا بئله‌سی یئتیرر.
خلاصه آللاه بیلیر هانسی اؤلونون عئینگی‌ایمیش فیردوسی خیاوانیندا یئردن آلمیشدی، اننهم اؤلنه‌جان تیکیش تیکنده او عئینگی تاخیب قارداشینا دوعا اوخودو. حتی قیرپی سیندی،یئرینه کئش تاخدی ایشلتدی، ائله شوکور نعمت، ائله گؤیلو -گؤزو توخ ایدی کی. او عئینک و او تیکیش چرخی هله ده منده قالیر.
من دوردوم گئدم میپپاقدان چای تؤکوب گتیرم، قاسیم دایی بیر ایلدیک اوزالدیب ایلیشدیردی توپوغوما، آز قالا اوزوم اوسته دَیه‌جاغیدیم یئره، اوجادان گوله گوله دیرسَگیمدن یاپیشیب منی توتدو اوتوتدو دیزی اوسته. اوره‌ییمده دئدیم «آی مردوم آزار»، قاسیم دایی یاپیشدی قولاغیمدان، دئدی:
- بو نه‌دی؟
- قولاخ
-بونو بیر بوراخ!- دئییب قولاغیمی بوردو.
سونرا دا قولومو دیرسگیمدن ساغا سولا توولایاراق اوخودو:

-«سینیق قول آ!!!! سینیق قول
ایشه گئتمز سینیق قول
قاپی آشماز سینیق قول
سؤزه باخماز سینیق قول
بیر تیکه پیلوو گؤرنده
دوم - دوز دورا!!!!!ار سینیق قول»

بیزه بیر چای گتیره‌جاقسان پاپریزلاشاق یا ایکی قولاغیوین آراسیننان بیر باش چیخاردیم؟!

-باشیم وار، چای گتیسم منه نغیل دئیه‌سیز ؟

- «**حاجیلار حاجه گئدر، واخت ائلر گئجه گئدر، بیر یومورتا ایچینده، قیرخ اللی جوجه گئدر**» اَیه دئدین بو نه‌دی؟

-ناردی، مَیه یووخ؟

-باجی بو قیزا بیلیجی گؤتو یئدیتمیسیز؟

اننه‌م گولومسونرک دانلاییجی باخیشلارینی زیلله‌دی قارداشینا.

قاسیم دایی اؤزو اؤز دئدیگینه قاققا چکیب گولدو ، سونرا دا بیر شاپالاق چکدی یانچاغیمدان:

-گئت دیدی ایکی دانا چای گتی گؤروم- دئدی، تویوندا سوماخپالاندا سو داشییه‌جام اؤزوم.

-سوماخپالاندا سو دورماز قاسیم دایی، دولچایا دولدور.

-عصمت واللاه، بیللاه سیمه واللاه بو قیز چوخ جیبیلدیزدی، آباجیمنان چوخ بیلیر.

-او کیمدی-دئیه سوروشدوم.

-سؤزو اوزاتما-دئدی، یوخسا ویررام جین گتیره‌سن. قاش چای گتی گؤروم، عطشدن دیلیم چیخدی ائشیگه.

دئییب دیلینی نه کی گوجو وار چیخارتدی ائشیگه، آمان! نه ده یئکه دیلی وار قاسیم دایی‌نین!

گئدیب اینجه بئل ایستکاندا ایکی دانا چای تؤکوب چای قاشیغییله چایین کؤپوگونو ییغدیم (چایین اوستونده کؤپوک دورسایدی- آت سودوگودو چای دیی-دئیردی قاسیم دایی!)

بئلی ایشگه ایستیکانلاری بولور نعلبکی‌یه قویوب، گولی‌سورخی قتدانلا اننه‌نین بوروش مئژمئیی‌سینده گتیریب قویدوم یئره. اننه‌گیل بورون_ بورونا پاپریزلاشیر، دردله‌شیردیلر:
– زیر_زیر ماللالیق دییر، علمی پالاندوزلوقدو،دئدیم بیله‌سینه، آی باجی.
– هن قاسیم ائله‌دی، دییئدین عغیللی فیکر ائلییینجه، دلی ویرار چایی گئچر!
– بیلیسن نه وار؟ آنلیَنین ده قولویام، آنلامییَنین ده، داد یاریمچیلیق الیندن!
– قاسیم بالا دوه‌چی‌ینن دوست اولانین دروازاسی گن گرک!
– قدیم‌نن دییپله گئشمه نامرد کؤرپوسون‌نن قوی آپارسین سئل سنی، یاتما تولکو کؤلگه‌سینده قوی یئسین آسلان سنی!
ها فیکیر وئردیم، ها قولاق یاتیرتدیم، گئنه ده باش تاپانمادیم کیمدن ندن دانیشیرلار بو باجی قارداش. ائله بیر تهر کینایه‌لی، گیزلین_ باسدیردا خوساناشیردیلار کی، بیرجه اؤزلری بیلیردیلر نه دئییرلر.
تازاشدان میپپاغا گئدیب بیر چای تؤکوب بالا مئژمئیه قویوب آتاما آپاردیم.
–آی ساغوووول! یاشاسین اؤز قیزیم،نازلی دوزوم! تویوندا لئزگی اوینیاجام–دئدی.
آتام بئله دئینده بیلمزدیم نئجه شیتلنیم... باغ–باغ آچیلاردیم، هَدیکلنردیم... کاش بیرآز دا دئسین، نه تئز قوتولدی!..
–بابا قاسیم دایی گلیپ.
–اوسسون، قوی بیر آز آبئینه‌ن ایکیسی دیمدیکله‌شیپ چایلاشسینلا، بیرآزدان من ده گلرم.
بابام صفحه‌نی دییشمیشدی. سؤزلرینی یاخشی سئچه بیلمه‌دیم آما ندنسه چوخ سئودیم صفحه‌نی قویموشدو. –«کوراوغلو اوپراسی»دی – دئیردی آتام.
روشن بیر مهترین اوغلویموش، آتاسی ظالیم بیر خانین مهتری ایمیش. آلتدان یامان باشی چیخارمیش. بیر گون خانین سارایینا چوخ اؤنملی بیر قوناق گلیر. او دا خان ایمیش. آتدان سؤز دوشور، بو خان اوبیرینه بیر آت پئشکش ائتمک ایستیر و سنه ائله بیر آت وئره‌جگم دونیادا تایی بنزری اولماسین، دئییر. سونرا دا مئهترینی چاغیرتدیریر و منیم آتلاریمدان خانلارا لاییق اولان ان سئچیلمیشینی گتیررسن، دئییر. روشنین آتاسی گئدیر و ایکی آریق اؤلووای دایچا ایله خانلارین حضوروناقاییدیر . مهتر بو دایچالارین اصیل نژادینی

تانیردی و بیلیردی کی، گله‌جکده هئچ آت بو ایکیسی‌نین آیاغی‌نین توزونا بیله چاتمایاجاقدیر. آنجاق خانا ائله گلیر کی مئهتر اونونلا آلای ائدیر و اربابینی خانلارین قارشیسیندا خینگ و تحقیر ائتمگه قالخیشدیغینی سانیر. بو اوزدن اونون باشینا باغیریر کی، «گئده بونلار نه‌دیر گتیرمیسن؟» مهتر دئییر «تایسیز اولان ان یاخشی آتلاریمیز بونلاردیر خان!» آما خانین قانی قارالیر، غضب گؤزلرینی توتور، امر ائدیر:«چیخاردین بو آلچاغین گؤزلرینی!»
شیشلری کؤز اوتدا قویوب قیزاردیرلار، مئهترین ال_ آیاغیندان یاپیشیرلار، مهتر باغیریر:«خان، رحم ائله! خان... خان...من بویوردوغون کیمی دونیانین تایی بنزری اولمایان ان اعلا آتلارینی قوللوغونا گتیردیم...یالواریرام... ائتمه خان...خا...اااااااا.....» و یئنی‌یئتمه روشنین گؤزلری اؤنونده آتاسی‌نین گؤزلرینه داغ شیش باتیریب کور ائدیرلر. روشن بو صحنه‌نی گؤرور، روحونون درین‌لیگینده خان و خانلارا قارشی سونسوز نیفرت توخومو اکیلیر. آتاسی دؤوره‌سینه فیرلاناراق ایکی الینی نسه آختاریرمیشجاسینا ساللاییر هاوادا و اوغلو روشنی چاغیریر:
-روشن! روشنیم، هارداسان گؤزومون ایشیغی؟
روشن جماعاتین قالابالیغینی یاریر، کئچیب قولونو آتاسی‌نین قولتوغونا سالیب، حاییل ائدیر، باخیشلاریلا خانا و قوناقلارینا کین و غضب پوسکورَرک آتاسینی معرکه‌دن اوزاقلاتماق ایسته‌ییر. خان اؤز عالمینده نه‌لر دوشونور داشینیر کی، بیردن «دایان!» دئیه امر ائدیر. روشن آرخاسینا باخمادان دایانیر.
-بو سیسقا دایچالاری دا وئرین او گئده‌یه آپارسین اؤزویله- دئییر خان.
روشن آتلارین جیلووندان توتوب آتاسیله بیرگه اوزاقلاشیب جماعاتین ایچینده ایتیر . خان ایسه، مینا ابریق‌لره شراب دولدورون!- دئیه، قوناقلیق مراسیمی‌نین داوامینی اعلان ائدیر.
چالقیچیلار چالیر، رقاصه‌لر گلیر و خواننده اوخوماغا باشلیر:

«ما در پیاله عکس رخ یار دیده‌ایم
ای بی خبر ز لذت شرب ِ مدام ما.....مدام ما
احسن قارا قاشلارا
قارا گؤزلره
قارا ساچلارا
قارا خاللارا

مجنون کیمی یار منی
سالدی چؤللره
سالدی دیللره
یامان حاللارا
یامان حاللارا....»

-بابا بوردا نییه فارسی اوخوللا؟ من فقط بوراسینی قانمیرام.
آتام چوخ دردلی دردلی باخدی اوزومه.
-بیر آز بؤیوسن تورکولرینی ده اؤزوم اؤرگده‌جاعام بیله‌وه- دئدی و قندین اوجونو باتیردی چایا، آغزینا قویوب مارچیلداتدی، سونرا چایینی ایچیب،«دو گئداخ قاسیم دایی گیلین یانینا»- دئدی.
-بابا روشنین آخیری نولدی، باباسی‌نین گؤزلری آچیلدی؟
-یوخ قیزیم آچیلمادی، عؤمرونون آخیرینه‌جان کور اولدی، او واختان دا هامی روشنی «کوراوغلی» چاغیردیلا. خانین بیَنمه‌دیغی آتلار بؤیودولر، بیری اولدی قیرآت، بیری ده دورآت. او آتلارین تایی دونیادا یوخیدی. روشن قیرآتا مینیب خانلارین خانلیغینی داغیتدی... گه گئداخ، دا قاسیم داییدان پیس ایشدی.
آتام دیب تنبی‌دن چیخیب گئتدی آمما من او آیاق-بو آیاق ائله‌ییب قالدیم.
آتامین دیلابچاسی آچیق قالمیشدی، شیطان توولادی بیله‌می، یاوواشجا گؤز-گؤز ائله‌ییب آچدیم گؤروم نه وار اوردا کی آتام همیشه اورانی قیفیللی ساخلار.
-«اوووووی‌یه‌نه.....بوردا نه قشح شوشه‌لر وار!!! بیرآز دا شور پوسته... شوکولاتدارا بااااخ...» بیرینی آچیب تئز اؤتوردوم ایچری، بیر اووج دا پوسته‌دن اکیب سوخدوم فرش آلتیندا گیزلتدیم، «باجیمینان قوناق باجی اوینییَنده چیخاردارام گتیررم یاوواجا»-دئدیم اؤز اؤزومه. شوشه‌لرین بیری هامی‌سیندان گؤیچک ایدی. قاپاغی قیزیل رنگینده‌یدی. دؤوره‌سی‌نین کاغاذی دا. ایچینده‌کی ده قیپ-قیرمیزی نار سویو رنگینده‌یدی. باشینی آچیب ایله‌دیم:
- «پوف واخ واخ داوا اییی وئریر.»
دایادیم آغزیما... گؤزوز یامان گؤرمه‌سین زهر-ی هلاهیل!... آجیسی نم نه‌جور

ایدی، بوسبوتون سینه‌مه یاییلدی، بئینیمین ایچینه قاینار سو جالاندی ائله بیل.
آتام داواخاناچی اولدوغو اوچون دئدیم هلبت داوادان زاتداندی. باشینی باغلادیم قویدوم یئرینه. آمما هردن قاقال_ قوقول گؤیلوم ایسته‌ینده گئدیب دیلابچایا نَخنَک سالاردیم. بونون اؤزونون ده اوزون بیر ماجراسی وار.....
گلیب آتامین آلبومونو یاواشجانا آچیب باخدیم. تمبرلری ائله سهمانلا دوزموشدو کی؛ گول عکسی، جیک-جنوار عکسی، پروانه زاد عکسی واریدی. پروین اعتصامی، سعدی زات دا واریدی، بونلاری درسلریمیزده اوخوموشدوق. شاه-فرح واریدی، ولیعهد، شاهین اؤزو... فرحین باشیندا تاج اولان عکسی منه چوخ خوش گلردی. خیالا دالیب او تاجی اؤز باشیما قویدوم، قرراهلانا _ قرراهلانا ساغا_ سولا دؤنوب منه آلقیشلارلا باخان جماعاتا گولومسونرک باش ترپَتدیم رؤیالاریمدا...
-گه بیر مئژمئیی چای دولدور گتی...- دئیه سسلندی و خیاللاریمی سالیب سیندیردی آتام.
-گلدیییییییم.- دئدیم میسمیریغیمی سالّلایاراق.
ایستیکانلاری یئردن ییغدیم آپاریب یئیخالادیم تازاشدان چای تؤکوب گتیردیم. آتام دئدی:
- گئت الکل شوشه‌سینی، بیر ده پامبیخ قابینی گتی بورا.
قاسیم دایی گوله-گوله تعریفله‌ییردی:
- بیر نفر واریمیش پامبیق اکردی. محصولو یاخجی اوسسئیدی بول اوسسئیدی دییردی: «چوخ شوکور آللاه، پامبغین بو دونیایا دا خئیری وار او دونیایا دا.» یوخ کی ویرئیدی محصولو آز اولئیدی، آجیقلانیب پامبیغا دییردی: «زهر اولاسان پامبیق سنی، سن دوز- عمللی شئی اوسسئیدین نییه به اؤلونون گؤ...نه تیخیردیلا بیله‌وی!!!»
آتاملا اننه‌م قاققا چکیب گولوشدولر.
-اوزون گولسون، سن‌نن نه سؤزلر چیخیر! – دئدی اننه‌م.
-قوی بیرین ده دییم سورا کورگیمه کوپه سالین.- دئدی قاسیم دایی.
-دئنه گؤراخ.
- بیر تولکونون گؤزو آعریرمیش، گئدر حکیمه. حکیم باخار دییر: «تمیز بیر اوجاق باشی‌نین توریاعینان گؤزلریوه سالسان توختار.» تولکو باشلیر باشینا

دؤیوپ آغلاماغا. حکیم سوروشار: «نییه بس آعلییسن؟» تولکو دییر: «آخی من سی...مامیش اوجاق باشی قویمامیشام، اونا گؤره آعلیرم!..»
گئنه قاه–قاه‌یلا گولدو هاممی. قاسیم دایی تووا دوشموشدو، جانی‌نین آغریسی زادی یاددان چیخمیشدی، دالبادال دئییردی:
- بیر گون بیر ار- آرواد ساواشار، آرواد آجیقلانیپ اری سالار ائشیگه. ار چیخار دامین باجاسیندان باخار، گؤرر آرواد شام سوفره‌سین دؤشه‌دی، اوشاقلارا غذا چکدی، بیر قابدا دا غذا چکیب قویدو قیراغا. کیشی باجادان سسلنر: «دوزدی من کوسموشم، آما او غذانی هر کیمه چحدیز آزدی!»
اننه‌مین بارماغینی کسسه‌یدین بیلمزدی، «دا بسدی قاسیم، قارنیمین اتلری آعریدی گولماخدان»- دئدی.
من تیر_توپ گئتدیم آتامین دئدیکلرینی گتیردیم کی قاسیم دایی‌نین سؤزلری‌نین کسرینی ائشیدیم. آنجاق اوزو گولسه ده جانی‌نین عذابی آمانینی کسیردی.
-میتککه گتی- دئدی آتام.
میتککه گتیردیم، قاسیم دایی کؤینگینی ده، آلت کؤینگینی ده قووزادی، اوزو اوسته اوزاندی یئره. اننه‌م دیلاببندان دؤرد دانا شوشه ایستیکان گتیردی. بیر دانا چنگالین باشینا بیرآز پامبیق دولادی. پامبیغین اوجون باتیردی الکولا، آتام کیربیت چکیب یاندیردی اونو. اننه‌م ایستیکانی بیر ثانیه، دوز بیر ثانیه‌لیک سوخدو بو اوتا، تئز چیخاردیب باسدی قاسیم دایی‌نین کورگینه.قاسیم دایی‌نین کورگی‌نین او قیسمتی ایستیکانین ایچینده قیزاریب شیشدی شیشدی شیشدی... چوخ گؤرمه‌لی‌ایدی، اما بو منظره‌نی گؤرونجه منیم اورگیم نم نه‌جور اولوردو. ایکینجی ایستیکانی دا ائله همن جور اوتا توتوب قویدو کورگینه.
-بوران آعریر؟
-یوخ یوخ بیرآز سولا طرف...آزجا قالخ یوخاری...
-بورادی؟
-هه هه هه لاپ اورادی، شیش سوخوللا ائله بیل!
اننه‌م اوچونجو و دؤردونجو کوپه‌نی ده سالدی. دئدی ایندیجه آغریلارین قویار. سونرا دا بیر سیگار آلیشدیریب چکدی، هردن ده سیگاری اوزادیردی قاسیم دایی‌نین آغزینا.

–حکیم ائششه‌ی اتین واجیب بویوروب– دئدی قاسیم دایی.
–اوزون گولسون!
قاسیم دایی ائله او حالدا دا بیر اوجدان دئییردی:
– قدیم زمانناردا بیر تاجیر واریمیش. گئدیب یمن‌نن پارچا آلیب گتیریب ساتارمیش. بیر گون آلدیغی پارچالاری توپ–توپ باردانا دولدورماغا مشقول ایدی. یمنده‌کی تاجیر طرفی بیر بادام سیندیریر، ایچینی تاجیرین آغزینا قویماق ایستیر. بادام ایچی تاجیرین دوداغیننان زویور دوشور باردانین ایچینه. تاجیر چیخیر گلیر اؤز شهرینه پارچالاری باردانان چیخارداندا، تاجیرین اوغلو بیر بادام ایچی گؤرور، گؤتوروب آتیر آغزینا. تاجیر دییر:
« قیسمت اوسسا گلر یمن‌نن
قیسمت اولماسا، دوشر دهن‌نن.»
اننه‌م دئیردی کوپه سالماق چوخ منفعتلی بیر ایشدی.
خالام دا باشقا تهر کوپه سالاردی. او دا آلتی دانا ایکی قیرانلیغی بیر بالاجا پارچایا بوکردی، دولبند ائلردی، دولبندین اوجونو لاپ بیرجه ذره نفته باتیراردی، دولبندلری دوزردی کورگین آغریبان یئرلرینه. بیر ـ بیر اونلاری کیربیت‌ینن یاندیریب، شوشه ایستیکانی باساردی اوستونه. اود اوردا بوغولوب سؤنردی و ایستیکانین ایچینده کورگین اتی شیشیب قیزارادری. اون‌بئش–ایبرمی دقیقه‌دن سونرا اهمالجا ایستیکانین قیراغین قووزاردی، ایستیکان هاوا آلیب بدندن قوپاردی.
اننه‌م گیلین باشی قاریشمیشدی سؤز–صحبته. آرتیق داریخیردیم دئدیکلریندن...
دوروب ائندیم حیطیمیزه. باخدیم کردیمیزده تیرپلار دیب باغلامیشدی. گئدیب بالا چکه‌میزی گتیریب بیر آز ریحان– مرزه، بئش اون دانا دا تیرپ دردیم حووضون قیرناسیندا یودوم، آپاردیم قویدوم یخچلیمیزه. بیرآزدان آنام گلیب شام مئژمئییسی توتاجاقدی.
سونرا دا تویوقلاریمیزلا خوروزوموزو «کیشه کیشه نینه نینه» دئیرک نینه سالدیم.

مهـــــــربان ننه‌م

رویا راک

داشینماغا یاخین نمنه دیب _ بوجاقدا پار_پالتار وار ایدی تؤکوب سهمانلادیم؛ بوخچالارین بیرینی کی آچدیم بیر کودری دون پالتارلارین آراسیندان چیخدی، یئری سورمئیی، نارین آق ناخشیلاری واردی. ننه‌مین دونو ایدی!
یازیق، آللاه رحمت ائله‌سین! همیشه دئیردی، قیزیم بیر پانبیق یا چیت پارچا آل، منه بیر_ ایکی سرین ساخلایان ائو دونو تیک! بو حاضیری پالتارلارین پلاستیکی وار، اود کیمی یاپیشیر جانیما.
ننه اؤلندن سونرا بیر گون ایشکابین آچدیق، گئییلیب_ گئییلمه‌میش پالتارلارین، بیچیلمه‌میش پارچالارین، قیویر_ زیویر، هر نه‌سی وار ایدی وئردیک مستحقه. من، آنام و خالام دا هره‌میز بیر شئیلر یادیگارلیق ساخلادیق. من بو سورمئیی دونو و بیر ده ننه‌مین تسبئحین کی، همیشه جیبینده اولاردی آلیب، ساخلادیم.
رحمتلیک، نور ایچینده یاتسین! ائله آیدین یادیمدادی کی! چتین اینانماق اولور داها یوخدی.
ننه‌م بالاجا_ مالاجا، آغ_ آپپاق، ایستمه‌لی بیر قوجا آرواد ایدی. بویو آلچاق، نه چوخ آریق، نه اتلی ایدی. سود کیمی ده آغ دَریسی وارییدی. دوزدو قوجالمیشدی، آما گینه‌ده باخاندا بللی ایدی کی، جوان واقتی گؤزل ایمیش. گؤزلری کی قوجالیغدا تورپاق رنگی اولموشدی، بیلینیردی، جوانلیقدا آچیق رنگ ایمیش. قلمی بورنو یلا، نازیک دوداقلاری واری‌یدی. ساچلاری همیشه اوزون ایدی، ساچلارینی قیسا گؤردوگوم یادیما گلمیر. هر وقت دئسه‌یدیک:
ننه کسدیر بو ساچلاری نئیلیرسن؟
دئیردی: یوخ بالا! آروادین ساچی اوزون اولار، قیسالتماق گوناهدی!
ننه‌م دئییردی، قدیم زامان بیر قیز اوشاغی دونیایا گلندن تا اؤلنه‌دک ساچین کسدیرمزدی، چون بو ایشی عاییب بیلردیلر. قیزلارین و آروادلارین ساچلاری اوزون اولاردی، گاهدان آیاق توپوقونا قدر یئتیشیردی، بالاجا یا دا جوان

قیزلار ساچلارینی بیر سورو نارین_ نارین هؤروب، ساچ باغی‌یلا دنه_ دنه یا دا بیر_ بیرینه باغلاردیلار.
ننه‌مین آنجاق قوجالیغی منیم یادیما گلیر. منیم یادیما گلنی او، اوزون ساچلارینی ایکی هؤروک هؤروب، اوجلارینی قاتاردی بیر_ بیرینه، بیر ائله‌ییب، آتاردی کورگینه، هفته‌ده بیر گون آچیب، اوّل مراغا صابونی، سونرا دا قاباقدان ایسلاتدیغی آق گیل ایله یووادری، گیل اونون ساچلارینی ایپک کیمی یوموشالداردی و راحاتجا دارانادری.
هر واخت دا دیبلردن آغلاری چیخسایدی حنا قویوب، ساچلارینی قارایا بویاردی. ننه‌م گول ایدی، همیشه گول ایبی وئرردی.
ننه‌مین بوینوندا بیر بویونباغی؛ قولاغیندا دا بیر جوت گوشواراسی وار ایدی کی، ایکی دانا نارین یاقوت آلتیندان آسلانمیشدی. باجیمین قیزی «پارلا»، داییم او یاقوتلارلا اویناردی. ننه وصیت ائله‌میشدی، اؤلندن سونرا گوشوارالاری پارلایا، بویونباغینی دا دایی‌مین قیزی فرنازا وئره‌لر.
گاهدان ننه‌م حیطرینده تویوق_ خوروز ساخلاردی. یئمکدن قالان آرتیقلاری تؤکردی تویوقلارا. هر واخت دا ائوده گؤی آرینسایدی، زیر_ زیبیلین دوغراییب تویوقلارا تؤکردی.
او تویوقلاردان بیر نئچه‌سی یومورتاردیلار. یومورتالارینین دادیندان دویماق اولمازدی. یازیق قوجا آرواد یومورتالاردان هم منه، هم ده خالاما نیسگیل ائلردی. بیردن گؤرَردیم گئتمگیمه یاخین، تئز نئچه داناسینی بیر پارچا آراسینا بوکردی کی، سینماسین و قویاردی کیفیمه.
هردن بیر ننه‌م کیچیکلیگیندن تعریفلردی. اوشاق وختی بتر اود پارچاسی اولدوغونو، سویا وئردیگی دسته‌گوللردن نقل ائلردی.
آتا_ آناسینین تئز اؤلدوگونو، باجیسی ایله ایکی‌سینین تک قالماقلاریندان دانیشاردی. سونرا دا کی عمی‌اوغلوسو کبینین کسمیشدی بیزیم آغاجانا. رحمتلیک آرواد قایناناادان چوخ چکمیشدی.
اؤز آرامیزدی، آغاجانیمدان دا آز چکمه‌میشدی. اما گینه ده هرزاددان چوخ اونون راحاتلیغی‌نین، آغاجانین یئییب_ایچمک، آغاجانین یاتیب_ دورماغی فیکرینده اولاردی کی، بیردن بیر شئی ناقص اولماسین، آغاجان حیرصلنمه‌سین.
قیشلاردا ننه‌گیلین ائولری چوخ سویوق اولاردی.

قدیم ائو اولدوغونا گؤره معمارلیغی بیر جور ایدی کی، دهلیز ایله آشپازخانا همیشه سویوق اولاردی. یادیما گلیر منیم اوچ_ دؤرد یاشیما قدر، اوتاقلارین بیرینده کورسو قورارديلار. او زامانلار قیشلار ائله سویوق اولاردی کی، آدامین سوموگو سیزیلداردی. قیش بویو یئرده قار_ بوز اولاردی. چیلله گئجه‌سی گئدردیک ننه‌گیله، قاچیب تیپلردیم کورسونون تووونا. دایاناردیم یکه قیرمیزی مخمل میتکه‌لره. ایکی قات قیرمیزی گوللو کورسو یورغانین چکردیم انگیمین آلتینا کیمی، آیاقلاریمی دا اوزالداردیم کؤزلو منقله ساری. ائشیگین او بوز هاواسیندا، توپورسه‌یدین هاوادا دوناردی، ایستی کورسو نئجه ده یاپیشاردی. ننه ده گؤزل قدیمی بیلور پیالالاردا کورسونون اوستونه سوجوق ، باسلیق، گیردکان، دیزماری، سبزه میلاخ، سیمیشقا، بؤیوک مئژمئیی‌ده ده آلما، پرتقال، نار قویاردی. سونرا دا قارپیز کسیب هامیمیز بیرلیکده یئیردیک.
سونراکی ایللرده کورسو ییغیشدی، یئرینی نفت پینجینه وئردی، سونرا دا گاز پینجی ایشلری داها دا راحاتلادی. ننه‌گیلین ائولرینده اوتاقلاردا پینج یاناردی، ایستی ایدی، امّا دهلیزه چیخسایدین، دوناردین. ایکی هاوالیق دده یاندیراردی. هر واخت ننه بتر اوشوسه‌یدی، اوتوراردی پینجین دیبینده و او گؤزل بالاجا اللرینی قیزیشسین دئیه، یاپیشدیراردی پینجین شیشه‌سینه. دئیردیک:
–ننه، بیر آز اونون اوتون چوخالت دا! دئیردی، بالا، آغاجانین ساواشیر، دئییر ایستی‌دن نماز باشیندا حالیم خراب اولور؛ قوی آزدا یانسین، دده‌وین سسی چیخماسین. امّا دده‌مین سسی هر نه جور ایدی سونوندا نسه بیر شئیه گؤره چیخاردی.
سونرا بیر سویوق پاییز گئجه‌سینده ننه یاتدی، آمّا یوخلایانمادی، آخی اونون گؤزل و نازیک اورگی چوخ آغرییردی. سحره جان قیوریلیب آچیلدی، سحره یاخین دایی‌مین خانیمی ایله اوشاقلار بیلیب مریض‌خانایا گؤتوردولر. اورادا ننه‌م، او اورگی نازیک، گؤزل ننه‌م داها چوخ بو ظالیم دونیانین ظلمینه دایانماییب، بیر بالاجا آق قوش کیمی، قاناتلانیب، اوزاقلارا اوچدو.
خبری ائشیتمک همین، هامیمیز اؤزوموزو یئتیردیک.
سون دفعه ننه‌می میردَشیرخانانین سکی‌سینین اوستونده گؤردوم، ائله راحات یاتمیشدی کی، بوتون دونیانین غمینیدن، غصّه‌سیندن قورتولموشدو. او گؤزل،

آغ گوله اوخشیایان بدنین یویوب، کربلا کفنینه بوکدولر، گؤزلرینه مؤهور قویوب، بوینونا و بارماغینا تربتدن بویونباغی و اوزوک تاخدیلار، قولونا دا تربت تسبیح سالدیلار.
سون دفعه ننه‌می اورادا اؤپدوم، آغلارا بورونموش گلینه بنزه‌میشدی، اَییلدیم اوزوندن اؤپدوم، اوزو چوخ اوشوموشدو، آخی ننه‌م تئز اوشویردی، اللری ده بوز کیمی ایدی، آمّا داها هئچ بیر پینجین اوجا یانان شعله‌سی ده او دونموش اللری قیزدیرانمازدی.

شکلین ایضاحی:

امامقلی میرزا (۱۲۹۸-۱۲۲۳ هـ ش.) و عیالی **خدیجه خانیم مشیری** شکیل شیشواندا چکیلمیشدیر. شکیلی چکن بیر احتیماللا امامقلی میرزانین آتاسی ملک قاسم میرزادیر. شکیل تقریبا ۱۲۴۵-۱۲۴۰ هـ ش. ایللرینده یعنی تخمینا ۱۵۰ ایل بوندان اوّل چکیلمیشدیر.
شکیلی امامقلی میرزانین نوه‌سی «سلطان محمد ملک قاسمی» (دکتر شهاب ولی)نین آراچیلیغی‌ایله مهندس صرافی و **ائل‌بیلیمی** موسسه‌سینین اختیاریندا قویموشلار.

مراسیملر

مراغادا ائلچیلیک و توی مراسیمی

رویا راک

رسام: نسیم صادق

سؤیله‌ین: راضیه بهجت پور، دوغوم ایلی: ۱۳۲۹ مراغا، ساواد: آلتی کلاس،سؤیله‌دیگی ایل: ۱۳۹۰ و اؤنجه‌لری

آذربایجان یوردوندا قدیم زامانلاردان بری، توی، حنا، گلین آپارما و ائلچیلیک اوچون چوخ گؤزل و ظریف رسملر وار ایدی کی بونلارین بیر پاراسی آذربایجانین شهرلرینین چوخوندا مشترکدیر؛ امّا بعضی رسملر ده واردیر کی فقط بیر یئره مخصوص اولور و باشقا شهرلرده گؤرونمز.

مراغا شهرینده ده ایل‌لر اؤنجه‌دن ائلچیلیک، توی و بئله‌جه ایشلر اوچون، گؤرمه‌لی و ماراقلی رسملر واردیر. چوخ_ چوخ قدیملرده دئمک اولار بیزیم بؤیوک، آنا-آتالاریمیزین زامانیندا ائولنمک چاغینا یئتیشمیش قیزلارین یاشی اون‌اوچ، اون‌دؤردو کئچمزدی. بیر قیزی تانییان بیری، یا دا عائله‌دن بیری، ائولنمک ایسته‌ین اوغلانین عایله‌سینه تانیتدیریب، سیفارش ائیلردی. اوغلانین آنا- باجیسی دا اؤنجه‌دن قیزی بیر عمومی یئر، مثلا حمامدا یا چشمه باشیندا گؤروب بَینیب، هم ده امتحان ائلردیلر.

سونرا اوغلانین آنا، باجی و یا یاخین عایله‌سیندن بیر-ایکیسی، بیر ده تانیتدیران خانم، ائلچیلیک اوچون بیر گون خبرسیز قیز ائوینه گئدردیلر، کوچه قاپیسیندان ایچری گیرمک همین هر یئره گؤز قویوب، او ائوین خانیم و قیزلارینین سلقه‌لی و تمیز اولوب- اولمادیغینا دقت ائلردیلر. قاپی آستاناسی، فرشلرین آلتی و تاقچا اؤرتولرینین آلتینا یاواشجا باخاردیلار تا گؤره‌لر تمیزدیر یا یوخ. سونرا گلین چای گتیرردی، اگر قیزی بَینسه‌یدیلر چایی ایچیب، ایستکانی قویاردیلار نلبکی‌نین ایچینه و آیاغا دوروب گئدردیلر. امّا اگر بَینمه‌سه‌یدیلر استکانی اوزو قویلو نلبکی‌نین ایچینه چؤوروب دوراردیلار.

او زامانلاردا بَی- گلین بیر- بیرینی کبین کسیلمه‌میش گؤرمزدیلر، خانیملار

بَینندن سونرا ایکی طرفین کیشیلری ده بیر- بیرین گؤروب- دانیشیب، سؤز دانیشما قراری قویاردیلار.
بیر گئجه ایکی طرفین بؤیوکلری قیز ائوینه ییغیشیب، قرار- مدارلاری قویاردیلار. دانیشیق گئجه‌سینده اوغلان ائوی بیر کلّه قند قیز ائوینه آپاراردی، ائله کی، کبین، باشلیق و باشقا سؤزلری دانیشیب، کسدیلر، اوغلان ائویندن بیر کیشی او قندین کلّه طرفین سیندیراردی، هامی چپیک چالیب، مبارک اولسون دئییب، او قنددن شربت یا شیرین‌چای دوزلدیب قوناقلارا داغیداردیلار. امّا قندین کلّه طرفینی کی سینماق همین یئره دوشردی اوغلان ائویندن بیر نفر تئز گؤتوروب و قیز آناسیندان بیر خلعت قوولو آلیب، قندین باشین اونا وئرردی.
بو قند باشینی سونرالیقدا بَزه‌ییب، بَیین خونچاسی اوستونه قویوب،چالقیچیلارلا بیرلیکده بَی ائوینه گؤندرردیلر.
بیر قیزیل اوزوک ده گلینین بارماغینا تاخیلاردی، اونا نیشان اوزوگو دئیردیلر.
دانیشیق گونی کبین کسمه گونونون قراری قویولاردی. بؤیوکلرین بیری گون و ساعات خوشلاردی و بیر مبارک گون و خوش ساعاتدا ایکی جوانین کبینی کسیلردی.
کبین کسمه‌دن قاباق گلینه آینا- شمعدان، قرآن، قیزیل، پار-پالتار و پارچا فیلان آلیناردی، بونلاری خونچالارا قویوب، قیز ائوینه گؤندرردیلر. خونچالاری تاباق‌کئشلر باشلارینا قویوب، چالقیچیلارلا بیرلیکده قیز ائوینه آپاراردیلار.
او زامانلاردا ایکی آداخلی جوان بیر- بیرینی چوخ چتین گؤره‌ردیلر، بَی گلین ائوینه گئت-گل ائله‌مزدی. امّا آداخلی‌لیق سوره‌سینده هر مناسبتده مثلا قوربان بایرامی، ایل بایرامی، رغیب‌ده اوغلان ائویندن قیز ائوینه قوربانلیق یا دا قیزیل و یا باشقا تؤحفه‌لر گؤندریلردی، هر مناسبت‌ده ده ایکی طرف بیر- بیرینه خلعتلر آلاردیلار.
آداخلی‌لیق سوره‌سینین سونوندا توی حاضیرلیقلاری باشلاناردی، قیز ائوینده جاهاز آلینیب، حاضرلاناردی. بیر گون ده یاخینلار قیز ائوینه ییغیشیب یورغان- دؤشک توتاردیلار و هر یورغان سالدیقجا اوستونه نوغول- نابات سپیلردی، یورغان- دؤشگین اوز- آستارینی دا اوغلان ائوی آلاردی.
تویدان بیر گئجه قاباق گلین و بَیه حنا گئجه‌سی توتولاردی. اوغلان ائوینده بَیه حنا گئجه‌سی توتاردیلار، بَیین سوبای (ائولنمه‌میش) یولداشلارینین ایکیسی

اللرینده شمع توتوب، اونا ساغدیش و سولدیش دورارديلار. بو اینانج واریدی کی، ساغدیش و سولدیش دا یاخین بیر زاماندا ائولنه‌جکلر. حنا گئجه‌سینده چالقیچیلار چالیب- اوخویوب، قوناقلار اوینایيب، بَی‌ین بویون اوخشاردیلار.
امّا قیز ائوینده، حنا گونو ایکی طرفین خانیملاری ییغیشیب گلینی حاماما آپاراردیلار. حامامدا چالیب- اوخویوب، اوینایيب و یئییب- ایچردیلر. سونرا ائوه گلیب، گئجه‌دن تا صبح اذانیناجان چالیب- اوینایيب شادلیق ائلردیلر.
بَی ائویندن بو گئجه ده خونچالار گلردی کی شیرینی، میوه و آجیل فیلان اولاردی.
گلین حنا گئجه‌سینده بیر قیرمیزی دون گئیردی، ساغدیش- سولدیشی اللرینه شمع آلیب، بیرلیکده ایچری گیرردیلر سونرا چالیب- اوینایيب، هم ده قوناقلارین هامیسی بیرلیکده اللرینه حنا قویاردیلار.
صاباح سحر گلین آپارما گونو اولاردی کی، اصل توی گونویدو.
بَی توی گونو سلمانی‌یه گئدردی، سلمانی اونون ساچ-ساققالینی قیرخیب، پالتارلارینی گئیدیرردی. آمما گئیدیرمکدن اؤنجه انعام ایستردی و انعام آلمادان گئیندیرمزدی.
او زامانلار گلین پالتارینین رنگی هم حنادا هم تویدا قیرمیزی اولاردی، آق گلین دونو سونرادان مود اولدو.
موشاطالار ائوه گلیب، گلینین قاشینی آلیب، اوزونه ساپ سالاردیلار. هامی بؤیوکلر او موشاطایا انعام وئرردیلر. سونرا گلینی گئیندیرردیلر، اوغلان ائویندن بیر کیچیک اوغلان اوشاغی یا دا بَیین قارداشی بیر قیرمیزی رنگده باغ ایله گلینین بئلینی باغلاردی. باغی ایکی دفعه گلینین باشیندان آشاغیيا سالیب، آیاغلارینین آلتیندان چیخاردیب، اوچونجو دفعه بئلینه باغلايیب، محکم دویونله‌ییب، دئیردی:

باغلادیم یئددی اوغلانا،
بیر بورنو فیرتیخلی قیزا.

سونرا دا گلینین آناسیندان انعام آلاردی.
گلینین اوزونه بیر قیرمیزی دوواق سالاردیلار کی، گئجه‌نین سونوندا او دوواغی بَی آچاردی. گلین او قیرمیزی دوواغین آرخاسیندان باخاردی.
اوغلان ائویندن بؤیوکلر و قوناقلارلا بَی اؤزو بیر بزنمیش آتلا قیز ائوینه

گئدیب، گلینی آپارماق ایستردیلر.
قیز ائوینده اوتاغین اورتاسینا بیر آق پارچانین اوستونه قرآنلا آینا- شمعدان و بیر کاسا سو قویولاردی و گلینین آتاسی گلین و بَیی ال- اله وئریب و یئددی دؤور بو سفره‌نین دؤورونه دولاندیراردی. سونرا اونلارا خیر- دوعاسی وئریب، دئیردی:

قیزیم! سنی قیز ایسترم
قاش- گؤزووی دوز ایسترم
یئددی اوغلان،
سون بئشیگین قیز ایسترم.

بو خئیر- دوعاسی وئرمك مراسمی و آتا- آنانین قیزلا وداعلاشماغی او قدر حزنلی و غصه‌لی اولاردی کی، هم گلین هم آتا- آناسی، هم ده قوناقلار آغلاردیلار. سونرا گلینین آتاسی گلینی آپاریب قاپیدان یولا سالاردی.
گلینی او بزنمیش آتا میندیرردیلر، آینا- شمعدانی دا بیر- ایکی نفر گؤتورَردی.
هامی بیرلیکده اوغلان ائوینه گئدیب، اوردا دا چالیب- اوخوماق دوام ائدردی.
بَی ائوینده آینا- شمعدانی گؤتورَنلر بَی‌دن انعام آلدیقدان سونرا آینا و لاله‌لری

تحویل وئرردیلر. گلینین اؤز قارداشی یا دا بیر یاخینی قولوندان توتوب اوغلان ائوینین قاپیسیندان ایچری آپارادی.
بو آرادا بَی‌له ساغدیش- سولدیشی داما چیخیب، دامدان گلینین گلمه‌سینی گؤزله‌یردیلر. آستانایا بیر میس تئشت چؤوورردیلر، گلین آیاغینی اونون اوستونه قویوب،کئچردی حیطه. سورا دا آیاغینی بیر اوزوقویلو قویولموش چینی بوشقاب یا نلبکی اوستونه باساردی. او چینی سینسایدی گلینین یئری محکم و خوشبخت اولاردی.
گلین قایین آتانین حیطینه کئچندن سونرا اول ساغدیش- سولدیش سونرا دا بَی گلینه طرف بیر قیرمیزی آلما آتاردیلار، او آلمالاری قوناقلار گؤیده توتماغا چالیشاردیلار، اونو بیر اوشاغی اولمایان خانیما وئرردیلر، بو ایناملا کی، او خانیم آلمانی یئسه حامله اولار.
گلین آپارما مراسیمینده اوغلان ائوینین آداملاریندان بیر نفر قیز ائویندن الینه کئچن بیر شئیی اوغورلاردی مثلا بیر قندان یا گولدان کیمی بیر شئی. بو اوغورلانان شئی سونرا گلینه وئریلردی. بئله بیر اینانج واردی کی، بو اوغورلانمیش شئی تزه قوروولان بو ائوه اؤز دالیسیجا ائو حاجاتی گتیرر و تئز زاماندا گلینله بَی‌ین ائوی اشیا ایله دولار.
گلینین آتا-آناسی گلینی آپاراندا اوغلان ائوینه گئتمزدیلر. امّا باشقا عائله فردلری و قوناقلار اوغلان ائوینه گئدیب تویا قاتیلاردیلار. بَی ائوینده چالیب-اویناماق و شادلیق دوام ائدردی. گلین بَی ائوینه گیردیکدن سونرا یئره اوتورمازدی تا بَی‌ین آتا-آناسی گلیب اونا «دیزدایاغی» وئرسینلر. دیزدایاغی لئره و یا قیزیل بیر شئی اولاردی، بئله‌لیکله گلینین اوتورماسینا اجازه وئرردیلر.
گئجه‌نین سونوندا هامی ائوینه گئدردی و فقط گلینین یئنگه‌لری بَی ائوینده قالاردیلار.
بَی، گلینین دوواغینی آچاندا گلینه لئره و یا قیزیل وئریب، دوواغی آچاردی.
صاباح سحر گلینین آناسی بَی ائوینه صبحانه گؤندرردی کی، هر نه کؤنلونوزدن کئچسه اوردا اولاردی: قویماق، پنیر، کره ـ قایماق ـ بال ـ یومورتا ـ ال چؤرگی، ساری یاغ و ...
هم ده او گون قیز ائویندن اوغلان ائوینه باندئیی تخت خونچاسی گؤندریلردی، خونچادا شیرینی، میوه و آجیل فیلان اولاردی کی، قوناقلارا توتولاردی.

او گونو، یعنی تویون صاباحیسی گون ناهاردان سونرا باندئیی‌تخت اولاردی کی خانیملار گلیب چالیب- اوخویوب، اویناییب و هر کس ده گلینه بیر شئی تؤحفه گتیرردی.
گلین ایله بَی بیر- ایکی گون سونرا گلینین آتاسی ائوینه گولاب تؤکمگه گئدردیلر، آتا- آنا گلین قیزا و کورکنه بیر تؤحفه وئرردیلر. اوندان سونرا بَی ائوی گلینین هیچ بیر یئره گتمه‌سینه اجازه وئرمزدی، تا اینکی فامیل‌لر آیاق آشما ائله‌ییب، اونلاری قوناق چاغیراردیلار و گینه‌ده اونلارا تحفه وئرردیلر.
سونرا گلین ایله بَی بیر عؤمور خوشلوغدا و آغزی شیرین یاشاییب، قیزلار و اوغوللار صاحیبی اولوب، اونلار دا بو شکیلده اوشاقلارینا توی توتاردیلار.
بو گون بو رسملرین چوخو آرادان گئدیب و آزی قالیب، یا دا مختصرلشیب، آمما هله ده گلینین بئلی قیرمیزی روبانلا باغلانیر، قندباشی قندی سینیر، حنا گئجه‌سی توتولور و گلینه خئیر-دوعا وئریلیر، گلینله بَی آیاق‌آشما مراسیمینه گئدیرلر و نئچه بئله مراسم واردیر کی، یئرینه گتیریلیر. امّا گلینین قیرمیزی دونو و دوواغی یئرینی آغ دون و آغ دوواغا وئریبدیر، دئمک کی، گلینین بختی ده او آغ پالتار کیمی آیدین و آغ اولسون.

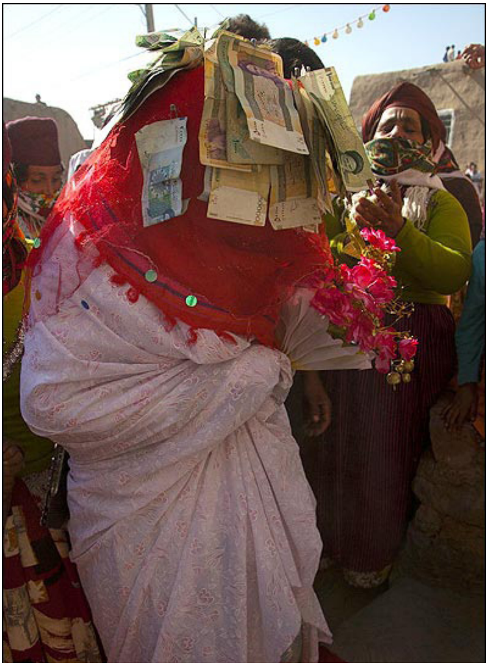

باریش (بارینج) دا گلین آپارما تؤرنلری

اولدوز صادیق

رسام: سبیله خیابانی

قایناق شخص: رقیه خالقی، ۵۴ یاشیندا، سواد: اورتا مکتب، توپلاما تاریخی:۲۵/۷/۱۳۹۱

باریش، تبریزین «ولیعصر محله‌سی»نین یاخینلیغیندا بیر کند ایمیش ، سون ایل‌لر ایسه تبریزین بیر محله‌سینه چئوریلمیشدیر.

۳۵-۴۰ ایل اؤنجه‌لردن دانیشیرام. او زامانلار چوخ محله‌لرین اؤزونون موشاطالاری اولوردو. گلین آپاران گونونده موشاطا گلیب گلینین قاشلارین آلیب، اوزونه ساپ سالیب، بزه‌ییب- دوزردی. گلین آپاریلان گئجه‌سی هر ایکی عایله (گلین ایله کورَکن عایله‌سی) شامدان سونرایا قوهوم- قونشولارین اوز ائولرینه چاغیریب گئجه ساعات بیره قدر چالیب اوینادیلار. کورَکن ائوی گلین دالیسیجا گئتمک اوچون قاوال- توتگین گؤتوروب چالا- چالا یوللانادیلار.

گلین ائوی ده گلینین اوز- گؤزونه باخیب، تازا چای دمله‌ییب اوغلان ائوینین یولونو گؤزلردیلر. او زامانلار قیز ائوی اوغلان ائوینه داها آرتیق حؤرمت ائلردی. ائوین یوخاری باشینی اونلار اوچون حاضیرلاردیلار. گلین دالیسیجا گئدنلر هامیسی قادینلار ایدی. تکجه ایکی- اوچ کیشی، عمی‌دن دایی‌دان، قارداشدان، قادینلارلا گئدردیلر. قادینلار قیز ائوینده گلینین قاباغیندا چالیب- اوینادیلار. سونرا کورَکنین باجیلاری قاوال- توتک اللرینده گلینین قاباغینا دوزولوب چالیب- اوخویاردیلار:

بازاردان گلیب آیناسی
اوستونده وار نیشاناسی
آتاسینین بیر داناسی

آناسینین ارکینازی
تویلار موبارح، موبارح باده
ای گولو ریحان، ریحان بیچرم من
گلین تویوندا جاندان گئچرم من

بازاردان آلدوخ سئیینی
او سئیینی، بو سئیینی
یاشاسین آغا قئینی
تویلار موبارح، موبارح باده
ای گولو ریحان، ریحان بیچرم من
گلین تویوندا جاندان گئچرم من

یخدانلاری نارینجیدی
قیفیل‌لاری بیر دامجیدی
آغیر یئردن قیز آلمیشوخ
دشمنین قارنی سانجیدی
تویلار موبارح، موبارح باده
ای گولو ریحان، ریحان بیچرم من
گلین تویوندا جاندان گئچرم من

توی دویوسون آریتموشوخ،
دامدان- داما داغیتموشوخ
قیز وئریب، اوغلان آلموشوخ
تویلار موبارح، موبارح باده
ای گولو ریحان، ریحان بیچرم من
گلین تویوندا جاندان گئچرم من

گلین دو گئداخ، دو گئداخ
بورا سنین ائوین دَیی
همیشه‌لیخ یئرین دَیی
تویلار موبارح، موبارح باده
ای گولو ریحان، ریحان بیچرم من
گلین تویوندا جاندان گئچرم من

گلین دئییر باجی- باجی
یاشی توکور دامجی- دامجی
بَی اوغلانین نازلی یاری
تویلار موبارح، موبارح باده
ای گولو ریحان، ریحان بیچرم من
گلین تویوندا جاندان گئچرم من.

اوقدر بونلاری اوخویاردیلار، گلینی آغلاداناداک!

سونرا گلینین حاضیرلانمیش چادیراسی، قیرمیزی یایلیغین ایستردیلر. خانیم بالدیز قیرمیزی یایلیغلا گلینین بئلینی باغلاردی. اوچ دفعه گلینین باشیندان آپاریب، آیاقلاریندان گئچیرردی. بو آرادا اوخویاردی:

گلین،گلین، قیز گلین
اینجیلری دوز گلین
یئددی اوغول ایسته‌روخ
سون بئشییی قیز گلین

اوچونجو دؤنه ده یایلیغی گلینین بئلینده دویونلردی. اوغلان ائویندن گلن بیر ۸-۹ یاشلی اوغلان اوشاغی گلیب یایلیغین دویونوندن یاپیشیب چکردی. گلین بیر- ایکی آددیم آتاردی. قیز ائوی قاباقجادان حاضیرلادیغی بیر هدیه‌نی او بالاجا اوغلانا وئرردی.

گلینه چادرا اؤرتدورندن سونرا قوهوملاریندان بیری توتان قرآنین آلتیندان گئچیرردیلر. سونرا گلینین آتاسی گلیب، الینی قویاردی قیزینین باشی اوسته و اونا خئییر- دوعا وئرردی. اونا خوشبختلیک، شادلیق، قایین- قودا ایله یاخشی محبتلی کئچینمگی هم ده حیات یولداشیله قوشا قاریماغینی آرزولاردی. آتا- قیز آغلاشاردیلار. گلین آتاسی ائویندن آیریلماغینا گؤره و باشقا ائوه گئدیب نئجه اولوب- اولماماغینا گؤره آغلاردی (او زامانلار حتا چوخلو گلینلر توی گئجه‌سینه قدر ارلرین گؤرمزدیرلر، اونا گؤره اونون هؤوشنه‌سینی چکردیلر). ائله کی، آنا- باجیلار، بعضا اوردا بوتون اولانلار دا آغلاردیلار. بو آرادا اوغلان ائویندن بیریسی قیز ائویندن بیر قندان یا بیر گولدان اوغورلاردی، یاواشجا کیمسه گؤرمه‌دن اونو چادیراسی آلتیندا گیزلدردی.

گلینین الینه بیر قرآن بیر ده آتاسینین حیطیندن گؤتورولن بیر تیکه داش وئرردیلر.

او زامانلار برق یوخ ایدی، کوچه‌لر قارانلیق اولاردی، گلینین قارداشی زنبوری (تور چیراغی) الینده آددیم-آددیم اونونلا گئدردی، بئله دئیردیلر کی، گلینین قارداشی آیاغی‌نین آلتینا چیراق چکیر. گلینین باجیلاری ایسه ساغ- سولوندا اونونلا برابر گئدردیلر. ۵-۶ نفر خالادان، زن‌دایی‌دان، عمه‌دن گلینین دالیسیجا یئنگه سئچیلیب گئدردیلر.
کورَکنین ائوینه چاتارکن هامیدان قاباق گلین ایچرییه کئچردی. کورَکن ایسه آستانادا ساغدیش- سولدیشیله برابر دوروب گلین گیرر‌کن اونون باشینا گول،

شیرنی، پول سَپردی. گلین آتاسی ائویندن گتیردیگی داشی کورَکنین حیطینه آتیب «داش دوشدی، من دوشدوم»، دئیردی.
ایچری قاپی‌نین آستاناسینا تئشت قویاردیلار، اونون اوستونه بیر بارداق سو قویاردیلار، تئشتین قاباغیندا بیر نعلبکینی اوزو اوسته چئویرردیلر، گلین او نعلبکینی (گؤز نظر) سیندیراردی و لیوانداکی سویو جالاداردی (دئمک ائوینه آیدینلیق سپه‌لیر)، سونرا ائوینه کئچردی. چادرانی گلینین باشیندان آچاردیلار و حاضیرلانمیش بیر قاب شیرنینی اونون الینه وئرردیلر.

گلین هامیدان اوّل قایینانایا، سونرا بوتون اوتورانلارا شیرنی توتاردی. قوناغلار شیرنینی یئییب قالخاردیلار. تکجه گلینین باجیلاری بیر ده یئنگه‌لر قالاردیلار. باجیلار یاتاق یئرلرین حاضیرلاردیلار. بیر آغ پارچا بَی-گلینین یاتاغینا سانجاقلاردیلار. بیر داها گلینین اوزونه- گؤزونه ال گزدیریب، تورون اوزونه سالاردیلار. یئنگه‌لر گلینه لازم اولان ایلک گئجه‌نین نه اولدوغونو، سؤزلرینی اؤیرَدردیلر، گلینه نئجه داورانماسینی، اؤزوندن نئجه میغایات اولماسینی، نئجه ترپنمه‌سینی دئیردیلر.
اوچ گونه قدر گلین سویوق سویا ال وورمایاجاق، ایستی پالتار گئیه‌جک، اریله یاخینلیق ائتمه‌یه‌جک، نه قدر آغریسی اولورسا دا، سسی چیخمایاجاق. نئجه اولورسا، او گئجه گلینین تویو اولمالییدی (بَی- گلینین یاخینلیغی اولمالییدی)، یوخسا بئله سؤز چیخاردی کی، گویا قیزلیغی یوخدور! قوهوم- قبیله قایینانا ائوینه ییغیلیب تا توی اولونجایا کیمی گؤزلردیلر. کورَکن گردک اوتاغینا گلیب، تورو گلینین باشیندان آچاندا ایلک کز بیر- بیرلرین گؤرردیلر!
تویلاری اولاندان سونرا کورَکن قیزیل بیر هدیه گلینه باغیشلاییب، سونرا اوتاغدان چیخاردی. او چیخاندان سونرا باجیلار و یئنگه‌لر گلیب گلینله اؤپوش- گؤروش ائدیب، خانیم اولدوغونا گؤره اونوتبریکله‌ییب و او آغ پارچانی آپاریب قایینانا- بالدیزلارا گؤستررديلر. اوندان سونرا ائولرینه قاییداردیلار.
سحر چاغی گلینین باجیلاری، آناسی حاضیرلایان قویماغی گلینه گتیرردیلر. اونون سماورینی یاندیریب، چای دملردیلر، چایی ایکی رنگ دوزلدردیلر. گلین مئژمئیی‌ده قایناتا، قایینانا، ائوده اولان قایین- بالدیزا او چایدان توتاردی، هامیسی چایی گؤتوروب، یئرینه انعام قویاردیلار. قاینانانین حاضیرلادیغی صبحانه‌نی یئیب، سونرا باجیلار گلینی غسل آلماق اوچون حماما آپاراردیلار.

خوی دا گلین حامامی دبلری

رقیــه کبیری
سکینه کبیری

قایناق شخص: حاجی لیلان خانم وفوری۷۵ یاشیندا.
خوی شهرینده یاشاییر
دانیشما تاریخی: مهر آیی/ ۱۳۹۱

گلینی حاماما آپارمامیشدان قاباق، حامامی قوروق ائلردیله. حامامچی توی آداملاریندان ساوای هئچ کیمی حاماما یول وئرمزدی. قوهوم- قونشودان، هر ائودن بیر قیزی حاماما دعوت ائلردیلر. خانیملاردان فقط گلین- کورکنین لاپ یاخین آداملاری حاماما گلردیلر. گلین حامامینا چالقیچی آپارادیلار. چالقیچیلارین بیری آرقان (قارمان) چالاردی. بیری قووال. قیزلار تک- تک، دسته- دسته گلینین قاباغیندا اویناردیلار. سورا گلینی دؤوره‌له‌ییب، گلینین اطرافیندا یاللی گئدردیلر. قیزلار دا قاریشاردی کورَکنین آداملارینا، ال- اله وئریب، گلینین دؤوره‌سینه دولانیب بئله اوخویاردیلار:

گلمیشیخ آل- آلماغا، شال آلماغا

آلا گؤز بَی اوغلانا، قیز آلماغا

سورا جامادارلا دللك گلینی یویوندوراردیلار. حامامین بینه‌سینده گلینین پار- پالتارینی قویدوغو سَکی‌نین قاباغیناپرده چکیب، دبدبه- کبکبه‌ینن گلینی گئییندیررردیلر، موشاطا گلینی بزردی.

اوغلان ائوینین طرفیندن ایکی اوغلان اوشاغی حامامین قاپیسی‌نین ایکی تاییندا دورارديلار. اللرینده‌کی آغاجین باشینا جیر- جیندا پارچا باغلاییب، یاندیراردیلار. گلین ساغدیش- سولدیشی‌یلا قاپیدان چیخاندا اونون یولون کسردیلر. گلین، اوغلان اوشاقلارینا انعام وئرمه‌ینجه قویمازدیلار آددیمین آتسین. انعامی آلیب، گلینین یولونو آچاردیلار. ساغدیش- سولدیش گلینین قولوندان یاپیشیب، ائوه ساری گئدردیلر. قیز ائوی حامامچیا، جامادارا، دلـلگه خلعت وئریب، هامیسینی حنا گئجه‌سینه دعوت ائلردیلر. گلین گئدندن سورا حامام قوروقدان چیخاردی.

هئریزین اییه (İyə) کندینده چیلله گؤتورمه دبلری

فاطمه پرنیان هیق

قایناق شخص: رحمتلیک لیلا ذاکری هیق،
۶۹ یاشینda، ساوادسیز
توپلاما تاریخی: ۱۳۸۷

سه‌شنبه گئجه‌سی یاتاندا بیر تیکه زَیی باشین آلتینا قویوب، صاباح سحر اونو بیر تاوانین ایچینه قویوب یاندیرارلار. زَیین اَریمیش حالیندا بیر شکیل گؤرونر، دئیرلر بو شکیل او چیلله‌سین باسان آدامین یا دا حیوانین شکلیدیر، سونرا اونو تؤکرلر بیر آز سویون ایچینه، اونلا یویونوب، نیّت ائلر، دئیرلر:

– چیلله‌می بو آداما یا دا حیوانا کَسیرم.

اگر بیر آیریسی سویو تؤکسه، بوجور نیّت ائله‌یر:

– بونلا چیلله‌سین کَسیرم.

**

بیر اؤلو ایتین باشینی تمیزله‌ییب، بیر قازان سویون ایچینه قویوب، سونرا او سودان بیر بارداق بیر باکیره قیزین الینه وئریب اونداn ایسترلر کی، او سویو نوودانداn ایکی قیچینین آراسیندان چیلله باسان آدامین باشینا تؤکوب و دئسین:

– حیوانین، انسانین چیلله‌سین تؤکدوم بونون باشینا.

**

اییه کندینده بئله بیر اینانج وار کی، ایکی حامیله قادین بیر_ بیرینی گؤرمه‌مه‌لیدیلر. بونا گؤره کی، او حامیله خانیم سونرالار یا اوشاق دوغا بیلمز، یا دا دوغدوغو اوشاق یئرییه بیلمز. بو اینانیشا دایاناراق، اگر بیر اوشاق واختیندا یئریمه‌سه، گئدیب او بیری زاهی‌نین ائویندن بیر آز خمیره گتیریب، بیر کاسا سویون ایچینه او خمیره‌دن اوچ دفعه اوغوب و اونو اوشاغین باشینا تؤکوب، دئیرلر:

– چیلله‌وی بونلا تؤکدوم.

**

بیر خانیمین اوشاغی اولماسا، دئیرلر اونو چیلله باسیب. بئله بیر اینانج وار کی، بو خانیم بیر تازا گلین یا دا بیر زاهِی‌نین ائوینه گئدیب، او ائوین چالاسیندان آتلاسا اوشاغا قالار، (چالا، دؤرد بیر یانینا اوچ کَرمه‌نی اوست_ اوسته دوزمکله عمله گلن بالاجا بیر چوخور یئردیر، خانیم لار اونون اوستونده دوغارلار).

**

مغان ائللریندن کاظمی کالاش ائلینده چیلله تؤکمه دبلری

فاطمه پرنیان هیق

قایناق شخصلر:
بهار خانیم بهزادی ۵۰ یاشیندا، ساواد سیز.
سروناز خانیم ۷۷ یاشیندا، ساواد سیز

بیر گلینی، گلین چیلله‌سی یا دا بیر حیوان چیلله‌سی باساندا گتیریب چیلله‌سین باساردیلار. قدیملر دَوه ده دوغماسایدی، گلین ده دوغماسایدی، دوه‌نی گلینین یانینا گتیرسه‌یدیلر، اونون چیلله‌سی (دوه‌نین چیلله‌سی) بونون چیلله‌سین باساردی.

اگر گلینی قوردون چیلله‌سی باسسایدی، او گلین یئددی ایلدن، یئددی ایله دوغاردی، اونا دوعا یازدیریب سالاردیلار سویون ایچینه، بیر باکیره قیز خایلاغی او سویو نوودانداان قیچی‌نین آراسیندان تؤکردی اونون باشینا و دییردی: اینین، جینین، آدامین، حیوانین، نَمنه‌نین چیلله‌سی سنی باسیب بونونلا تؤکدوم.

قویونون تازا دوغموش قوزوسونو آپارارلار قاپی‌نین باشینا، چیلله باسمیش گلین اونون آلتیندان کئچسه، چیلله‌سی تؤکولر. آما گرک بیلمه‌سین قاپی باشیندا نه واردی. کئچندن سونرا دئیرلر:

– **سنین چیلله‌وی باسدیم.**

یومورتادان یاریمچیق چیخان اؤلو بیر جوجه‌نی قویاردیلار قاپی‌نین باشینا، چیلله باسان اینسان اونون آلتیندان کئچردی.

بیریسی اؤلنده، چیلله‌سی اولان انسان گلیب اؤلونون اایاغیندان کئچر بو طرفه، دا گئتمز او طرفه. سونرا اؤلونو یوواندا اونون سویوندان کئچر بو طرفه. دییرلر:

– **سنین چیلله‌وی کسدیک.**

بو ایش چیلله‌نی هر زاتدان تئز کسر.

من قیز اوشاغی ایدیم، منیم زن‌عمی‌مین اوشاغی اولماز ایدی، بیر گون منه دئدیلر:

– **گئت چیخ داما، اَتَگی‌وی چیخارت آت آلاچیغا دئنن:**

– **من دوغدوم سن ده دوغ. دونون توشسون اونون اوستونه.**

بو ایشله ده چیلله کسردیلر.

موشکاباد کندینده دوغوم تؤرنلری

آسیه خمسه‌لو

رسام: سبیله خیابانی

قایناق شخصلر:
عصمت کریمی، دوغوم ایلی ۱۳۲۹ وگولو
احمدیان، دوغوم ایلی ۱۳۲۴
(ایکیسی ده ساوادسیز)

موشکاباد کندی شرقی آذربایجانین سرَسکند(هشترود) شهرینین کندلریندندیر.

کندده هر بیر بویلو خانیم آی_گونونه دوشنده حاضیرلیقلارا باشلاییب اوشاغی‌نین پالتارینی اؤز اللریله تیکرمیش. اودون قالاییب، اود یاندیریب، کولونو الکدن کئچیریب ساخلاردی. سانجی باشلایاندا اؤنجه سانجیسینی پیشیریب (سانجیلارین آراسی معین حدده آزالماق) سونرا ماما‌یا خبر وئررمیشلر. ماما گلینجه اود یاندیراردیلار. او گلندن سونرا زاهی‌نین بدنینه ایستی وئرردی. ایستی کرپیجلرین اوستونده چؤبلتمه اوتوردوب، دوزگون نفس آلیب_وئرمکده اونا کؤمک ائلردی.

اگر آنا قارنیندا اوشاق پیس دوشسه، آنانی یاواش_یاواش سیلکه‌له‌ییب، ال ایله سیغاللاییب قارنی‌نین اوستوندن اوشاغی راسلاییب، اوستدن آشاغی دوز یئردن فیشار وئرمکله اوشاغین گلمگینه یاردیمجی اولاردیلار.

اوشاغین گؤبگین آجار (تزه) ساپینان باغلایاردیلار. اوشاغین جوتو آنانین قارنیندان تاماميلا گلمه‌یینجه کسیلمزدی. اوشاغی یووندوروب گئییندیرندن سونرا بلگین ایچینده قیچلارین چکیب دوزلدیب بورکردیلر. سونوندا قونداغین آلتیندا اوشاغین قوللارینی دا دوز قویوب، بورکوب، بلک باغی‌یلا باغلاییب، گؤز مینجیغی‌لا حاییخ (عقیق) تاخاردیلار. آنانی یووندوراندان سونرا کول دؤشگی‌نین (ضدعفونی خاصیتینه گؤره) اوستونده یاتیردیب، آنا ایله اوشاغین باشی اوستونه بیچاق، دوز و چؤرک قویوب ائوین باجاسیندان اوراق آسلاردیلار. بئله‌لیکله آنا و اوشاغی اینس_جین آزارلاریندان قوروموش اولوردولار. اوشاغین چیلله‌سی چیخمایینجا قاپی دؤیولنده اوشاغی اوتاقدان چیخاریب،

قوناقلار گلیب اوتوراندان سونرا اوشاغی قوناقلارین اوستونه گتیرردیلر، کی، چیلله‌لی بیر قوناق اولسا، یا دا قوناغین یانیندا دوعا اولسا اوشاغی آزارلاماسین.آیری بیر یئنی دوغموش زاهی اوشاغی‌لا بو آنا_ اوشاغی گؤرسه‌یدیلر ائشیکدن گلن زاهی‌نین چیلله‌سی ائوده‌کینی باسیب آزارلایا بیلردی و بو دا سونکو دوغوملارینداچتینلیک یارادا بیلردی. بونا گؤره ائوده‌کی آنا _اوشاغین چیلله‌سینی تؤکردیلر. بئله کی، ایکی زاهی بیر_ بیرینن اینه دَییشیب، یاخالارینا سانجاردیلار. ائوده‌کی آنا_اوشاغی بیر اؤلو قوش آسیلمیش قاپی‌نین آلتیندان کئچیررمیشلر.

یئنی دوغموش اوشاغا باغیرساقلارینین آرینماسینا گؤره لپه قدر کره_ شووَرن اودوزدورارمیشلار. زاهی‌نین یئمگی ساری یاغینان کهلیگ اوتولو قویماق، ساری یاغینان یومورتا، قورودلو آش و... اولارمیش.

کؤرپه اوشاغین (قیز_اوغلان) دؤشلرینی سیخیب ایچریسینده‌کی سودو ائشیگه چیخارارمیشلار.

بو کندین قادینلاری اوشاق سالماق اوچون امن کؤمنجی اوتونون کؤکونو یا دا اوتون اؤزونو استفاده ائلرمیشلر.

بو کندده نازخانیم کیمی قادینلار اولوب کی، بو کنددن علاوه او بیری کندلرین ده اهالیسی اونون عاغیل- درایتیندن فایدالانیب دویونلری‌نین آچیلماسیندا اونون اؤیودلرینه گؤونردیلر. نازخانیم سنّتی طیببی یوخاری سوّیه‌ده بیلیب، آغریلاردان علاوه چیبانلاری، یارالاری ، شیشلری ده ساغالداردی. بو کندین قادینلاری او بیری ایشلره تای دوغوم مسئله‌سینده ده بو قادینا گؤونرمیشلر.

تبریزین باریش (بارینج) کندینده دوغوم تؤره‌نلری

اولدوز صادق

رسام: سبیله خیابانی

قایناق شخص: رقیه خالقی،
٥٤یاشیندا،سواد :اورتا مکتب
توپلاما تاریخی: ۹۱/۷/۲۵

محله‌نین قابیله‌سی دوغوم زامانی یئتیشرکن گلیب تئزلیکجه بیر نایلون سالاردی، سونرا بیر تشت حاضیرلاردی. سو قیزدیراردی، زاهینی نایلون اوستونه اوزالدیب، زور وئرمگینه یاردیم ائدردی. لازیم گلسه‌یدی، یامان- یووز، چیغیر- باغیر دا سالاردی کی، زاهی غیرتلنیب، محکم زور وئریب، راحات، هم ده سالیم اوشاق دوغسون.
دوغومدان سونرا ائوده‌کیلر شربت (قند، سو) هم ده خورما حاضیرلاییب اونو زاهی‌یه ایچدیرردیلر. سونرا اوشاغی دستمال ایله سیلیب، ایستی سو ایله تشت ایچینده یوووندوروب، سونرا زاهی‌نین قوجاغینا قویاردی. زاهی‌نین آناسی ساری یاغ، زعفران و ناباتلا قویماق پیشیریب زاهی‌یه یئدیرردیلر. زاهی‌نین ایلک گلن سوتونه کالا kala دییرلر، اونو اوشاغا امدیرمزلر، اوشاق اونو امسه، ساریلیق توتار. او سودو ساغیب ائشیگه تؤکردیلر.
زاهی‌نین آناسی هم ده باجیلاریندان اون گونه قدر یانیندا قالاردیلار. او زامانلار زاهی‌دان موغایات اولاردیلار. زاهی گرک ایستی پالتار گئییب، اؤزونو سویوغا وئرمه‌یه‌یدی، هم ده اون گونه قدر گرک یوونمایایدی. یئمگینه دقت ائلییه‌یدی، سویوقلوق یئمه‌سین کی،«زاهی زحمتینه» گلمه‌سین.
زاهی‌نین آناسی هرگون ساری یاغ ایله یومورتا، بال، سوت، قویماق، ایشکنه و آش کیمی یئمکلر اونون اوچون حاضیرلامالییدی، او هم قیزینین ساغلاملیغی اوچون هم نوه‌سی اوچون، کی، زاهینین سودو بول اولوب کؤرپه‌نی دویورسون.
اون گونون ایچینده قوهوم- قونشولار زاهی‌نین گؤروشونه گلردیلر. زاهی‌نین اوّل قارنی اولسایدی، آناسی نوه‌سی اوچون خونچا حاضیرلاردی. خونچا

بونلاردان عبارتدی: یورقان- دؤشک، امزیک، بوشقاب، قاشیق، پالتار و...
زاهی اوچون ایستی بلوز، شلوار و... ، کورکنینه کؤینک یا کوت- شالوارلیق
پارچا و... قایناناـ قایناتا اوچون ده بیر پای خونچایا قویاردی.
اونومونجو گونونده زاهی‌نین باجیسی یا دا یاخین بیر آدامی ماما ایله بیرلیکده
زاهینی هم ده اوشاغی حاضیرلاییب حماما آپاراردیلار.
قایناتا ۵۰-۶۰ نفرلیق ناهار حاضیرلاردی. اؤزونون و گلینین یاخین قوهوملارینی
«باش یوماغا» دعوت ائدردی. زاهی‌نین باجیسی شربت (سو، قند، نار داناسی،
نار زامانی اولمایاندا تورش لومو سویو) یاری پیشمیش یومورتا، میوه و زاهی
ایله اوشاغین حوله‌لری و گئییملرینی حاضیرلاردی.
ماما حامامین بیر گوشه‌سینه حوله سالیب زاهینی پالتارلی- پالتارلی اونون
اوستونده اوتورداردی، سونرا بیر یومورتا ساریسینی پارچا اوستونه تؤکوب، اونو

زاهی‌یه توتاردیلار (بئله‌لیکله زاهی‌نین هر نه قدر جانیندا چیرکی ناراحاتجیلیغی قالیرسا، گلیب تؤکولردی). زاهی گرک کی، بو حالدا ترله‌ییب، اوز گؤزوندن تر تؤکوله‌یدی. تر آخا- آخا اونا یاری پیشیریلمیش یومورتانی ایچدیرردیلر(تر اونون جانین یوموشالدیب هم ده درد- بلانی جانیندان چیخارادی). بو آرادا ماما اوشاغی یوووندوروب، گئیندیرندن سونرا باجی‌سینا وئرردی کی، اونو ائوه آپارسین. سونرا زاهینی سویوندوروب، بدنین اوغاردی، سونرا جانین نوشور_ کیسه ایله سورتردی. یوووندوراندان سونرا شربتی ایچدیرردی. سونرا گئیندیریب اوز- گؤزون باسدیریب، بیرلیکده قاینانا حاضیرلادیغی قوناغلیغا گلردیلر. زاهی‌یه ائوده حاضیرلانان قویماغی یئدیردیب اوشاغی قوجاغینا، امیشدیرمک اوچون وئرردیلر. قوناغلار گلیب ناهار ییه‌ندن سونرا «آد قویما» مراسیمی باشلاناردی. ماما اوشاغین قولاغینا اذان اوخویوب، کؤرپه قیز اولسایدی آدینی «فاطمه»، اوغلان اولسایدی «محمد» قویاردی. اوندان سونرا کؤرپه‌نین اؤز عایله‌سی هر آدی ایسته‌سه‌یدیلر قویاردیلار. سونرا اوشاغی الدن اله گزدیریب، بو شعری اوخویاردیلار:

آل بو اوشاغی
وئر بو اوشاغی
تاری ساخلاسین بو اوشاغی.

سونوندا اوشاغی آناسی‌نین قوجاغینا وئرردیلر.
قوناغلیغدان سونرا زاهی‌نین آنا- باجیسی اونلاری حاضیرلاییب، «اَیاق برکیتماخ» اوچون آتاسی گیله آپاراردیلار. اون گون آنا- باجیلاری، زاهی جان آلماق اوچون اوندان میغایات اولاردیلار. بو اون گونده زاهی گرک سویوق سویا ال ویرماییب، اؤزونو سویوغا وئرمه‌سین کی، بئل- بوخونو برکیسین، هم ده زاهی زحمتینه دوشمه‌سین.

ایناںجلار

یاغیشا گؤره ایناننجلار

فاطمه پرنیان هیق

قایناق شخص:
رحمتلیک لیلا خانیم ذاکری هیق، ٦٩ یاشیندا، ساوادسیز.

بیزیم کندیمیزده اگر یاغیش یاغماسایدی، کندین بؤیوکلریله بیر قویون گؤتوروب، گئدردیک اوجا بیر داغین باشینا. اوردا سیّدلر دوعا اوخویوب، قویونو اوردا دولاندیریب، قاییداردیق کنده. بیز یئتیشینجه یاغیش یاغاردی. او قویونو کسیب ائولره پایلاردیلار.
بعضا ده گؤرونوردو کی، هاوا دومانلیقدیر. دئیردیلر:
– قان اولوب، هاوا بولوتلوقدور، آمما یاغمیر.
گئدردیلر قبیرستانا، اورادا بیری‌نین الی ایله اؤلموش بیر آدامین باش داشینی گتیریب، سویا باغلاردیلار، یاغیش یاغاردی.
گورشاد یا دولو دوشنده اَرسینی گؤتوروب، آتاردیلار حیطه کی، دولو یاغماسین (گورشاد توشمه‌سین).
سئل گلنده، علمین شدّه‌سین گؤتوروب آتاردیلار چایا کی، سئل گلمه‌سین.

مراغا خالق ایناناجیلاریندان

رقیه وعیدی

قایناق شخص:
فاطمه رسولی، ۶۰ یاشیندا، ساوادسیز، ماراغانین کلی(kəli) کندینده دوغولموش.
توپلانان چاغ: ۹۱/۱۰/۲۵

• تزه گلینین کیرپیکلری بیر- بیرینه قوشالاشاندا « بویلودور»، دئیرلر.

• نفسی آغیرلاشیب، میسیلداماغا دوشن تزه گلینی گؤرن یاشلی قادینلار دئیرلر: «بو گلین بویلودور».

• کئچمیشلرده یئنی دوغان قادینی چیلله باسماسین دئیه، ائوین قاپیسیندان بیر کول چالی تیکانی آسلارمیشلار، اونو گؤرن بو ائوده زاهی قادینین اولدوغونو بیلرمیش، بئله‌لیکله قیرخ گونه کیمی او چالی تیکان قاپی باشیندا قالیب، قادینلا اوشاق چیلله یه باسیلماقدان قورونار‌دی.

• یئنی دوغموش قادینین اوشاغینی چیلله باسماسین دئیه، گؤروشونه گلن قوناغی آستانادا ساخلاییب، ائو آداملاریندان بیری اوشاغی گتیریب، آستانادا باشیندان یوخارییا قاوزاییردی، قوناق زاهی اولان اوتاغا اوشاغین آلتیندان کئچردی. بئله‌لیکله قادینلا اوشاق چیلله یه باسیلماقدان قورونموش اولا.

• اوشاق خسته‌لنیب بوغازی گلنده، آناسی الینی اوشاغین بوغازینا سورته-سورته دئیر:

گئجه گلیب‌سن، گئجه قاییت،
گوندوز گلیب‌سن، گوندوز قاییت!

سونرا بیردن الینی محکم اوشاغین بوغازیندان گؤتوروب، دئیر:

– **«هاپپ، بوردان بیر اوغرو توتدوم.»**

بئله‌لیکله آنا اوشاغین توختایاجاغینا اینانار.

• ایلین سون چرشنبه‌سینده قیزلار آیاقلاری آلتینا بیر قیفیل قوبوب، اورکلرینده نیّت ائدیب، نظرده توتدوقلاری کیمسه‌نین سؤزلرینه قولاق آسارلار، اونون دانیشیقلارینا گؤره اؤز جوابلارینی آلیب او سؤزلری قیفیلین آچاری سانارلار.

• ایل آخیر چرشنبه گئجه‌سی قیزلار اللرینی خینالارمیشلار، چرشنبه گونو سحر سورمه گؤتوروب، آخارسو باشینا گئدیب خینالی اللرینی اورادا یویوب، گؤزلرینه سورمه چکندن سونرا سویا دئیرمیشلر:
- باش آغریمی، گؤزآغریمی یو، اؤزونله گؤتورآپار.

• ایل آخیر چرشنبه، بوتون ائولرین تاقچاسینا ایده ایله کیشمیش قویوب، گئجه هاوا قارانلیقلاشمادان ائوین چیراغینی یاندیریب، سحره کیمی سؤندورمزلر. بئله بیر اینانیش وار کی، بو ایشلر سبب اولار، تزه ایلین باشا- باشی شیرینلیک اولوب، ائولرینه قارانلیق چؤکمه‌سین.

• ایل آخیر چرشنبه گئجه‌سی یاندیریلان اودون کولوندن کیچیک دسماللارا باغلاییب، قابلارینین یاغی برکتلی اولسون دئیه، او دسماللاری کوزه‌لرین قولپوندان آسلارمیشلار، بیر نئچه گون سونرا، ائوین برکتی قورونوب یا اوغورلانماسین دئیه، او دسماللاری ائوین بیر بوجاغیندا قویلارمیشلار.
• گؤزونده نظری اولان کیمسه‌نین گیزلیجه پالتار، باشماق و سایر گئییمیندن بیر تیکه کسیب یاندیرالار، بئله بیر اینانج وار کی، بئله‌لیکله او آدامین نظری کسیلیب تؤکوله‌جک.

• اورگینده قورخوسو اولان اوشاغین، قورخوسو تؤکولسون دئیه، اونون توکوندن، دیرناغیندان، پالتاریندان و باشماغیندان بیرآز کسیب بیر آغ پارچایا دویونله‌ییب، قدیم بیر حامامین بیر بوجاغیندا یئره میخلاییب اوستونه تورپاق تؤکوب دئیرلر:
_اوشاغین قورخولوغو گؤتورولدو! اوشاغین قورخولوغو گؤتورولدو!

• اورگینده قورخو اولان کیسمه‌نین قورخوسونو چیخارتماق اوچون، اونون بویونجا آغ پارچانی کفن شکیلینده کسیب، سونرا توکوندن، دیرناغیندان دا بیر آز کسیب، کفنین ایچینه بوکوب، گئجه واختی قبرستاندا قویلایارلار. بئله‌لیکله او آدامین قورخوسو حتما تؤکوله‌جکدیر.

• اورگینده قورخوسو اولان آدامین بویو قدر پامبیق ائشیب، چرشنبه گئجه‌سی گؤزونون قاباغیندا یاندیریرلار. بئله‌لیکله اونون قورخوسو تؤکولموش اولورا!
• قورخو تؤکمَگین بیر یولو دا بودور کی، چرشنبه گئجه‌سی قورخان آدامین باشی‌نین آلتینا بیر پارچا زَی قویوب، سحریسی اونو بیر قابدا اریدیرلر، اریدیلمیش زَیی باشی اوسته توتولموش بیر میس مئژمئیی‌نین ایچینه تؤکورلر، مئژمئیی‌ده عمله گلن شکیلی قورخان آداما گؤستریب، دئییرلر: بوندان قورخموشدون، اونو دا یاندیردیق.

• اومان آدامی توختاتماق اوچون بیریسی دوشوب، یئددی قاپیدان بیر یئمه‌لی ییغار، اؤرنک اوچون: سو، دوز، یومورتا، سوغان، یاغ، لپه، یارما یا دویو. ییغیلان شئیلرله اوجاقدا بیر یئمه‌لی پیشیررلر، یئمک حاضیرلاناندان سونرا اومان آدام اوّل تیکه‌نی آغزینا آپاراندا گیزلیجه بئلی‌نین اورتاسیندان یومورروق ووروب دیسکیندیررلر، وورا_وورا دا دئیرلر:
– اومدون، اومماغین تؤکولسون! اومدون، اومماغین تؤکولسون!
بئله‌لیکله او آدام اوماق خسته‌لیگیندن قورتارار.

• گؤزنظر دَیمیش بیریسینی درمان ائتمک اوچون، بیر آز اون اله‌ییب، اونا دوزلا اوزرلیک قاتیب، خمیر ائله‌یرلر. بیریسی او خمیردن بالاجا-بالاجا کونده‌لر یومورولایار و دینیب- دانیشمادان یومورولادیغی کیچیک خمیر کونده‌لرینی الینده اوینادا-اوینادا، تخمین ائتدیگی نظر ووران کیمسه‌لرین آدینی اورگیندن کئچیرر و آدلارین هر بیریسینه، بیر کونده اودون ایچینه آتار. کونده‌لرین بیری پاتلایانا قدر بو ایش داوام ائدر. پاتلایاندان سونرا ایشینی دایاندیریب، بئله دئیر: **«آغیرلیغین تؤکولدو، نظر بوندان اوزاق اولدو».**

• گؤزلرینین آلت- اوستو شیشمیش بیر کیمسه‌یه باخدیقدا دئییرمیشلر:
– اونون اورگینده تیکه قالیب.
بورادا اورک دئییلن سؤز معده آنلامیندا ایشلنیر.

خوی‌دا بویلو قادین و دوغوم حاقیندا اینانجلار

رقیـــه کبیری
سکینه کبیری

قایناق شخص:
حاج معظمه خانیم کبیری-۸۵ یاشیندا، قرآن اوخوماق ساوادی وار، خوی شهریندن.
توپلاما تاریخی: ۹۱,۷,۳۰

• قدیم زامانلار زاهی آروادا اون گونه‌کیمی ات وئرمزدیلر. دئییلردیلر، «زاهی ات یئسه، بئچه‌خوره اولار».

• بیر فیته‌نین دؤوره‌سینی تیکیب، ایچینه کول دولدوراردیلار. زاهی هر واخت ایسته‌سه‌یدی اوتورا، اونون اوستونده اوتورداردیلار.

• بویلو خانیمین آغریسی باشلایاندا، اونون اتگین جیراردیلار کی، تئز دوغسون.

• بویلو خانیمین سانجیسی باشلایاندا، قوهوم- قبیله، بیر- بیر اونون کورگیندن ووروب، دئییردیلر: «ائللر کؤشدی، سن ده کؤش!»

• دوغوم سانجیسی باشلایاندا بیر قاب اون، یا دا بیر قاب بوغدا گتیرردیلر، سانجی چکن خانیم الین اونون ایچینه سوخاردی کی، سانجیسی تئز کسیلسین. سونرا او اون یا بوغدانی تصدّوق کیمی کار- کاسیبا پایلایاردیلار.

• بویلو خانیمین یوکو قیز یا اوغلان اولماغینی بللی ائتمگه، اونون باشی‌نین اوستوندن دوز تؤکردیلر. دوز یئره تؤکولسه‌یدی، دئییردیلر اوشاق قیز اولاجاق. اما دوز بویلونون دیزینه تؤکولسه‌یدی، دئیردیلر، اوشاق اوغلان اولاجاق.

• بویلو خانیم یولو دوز گئتسه‌یدی، دئیردیلر، اوغلان دوغاجاق. یانجاقلارین باسا- باسا یول گئتسه‌یدی، دئیردیلر، اوشاق قیز اولاجاق.

• اوغلان اوشاغی بویلو خانیمین قارنی‌نین ساغ طرفینده اولار، اما قیز سول طرفده.

آل آروادی

فاطمه پرنیان هیق

قایناق شخص: رحمتلیک لیلا ذاکری هیق،
۶۹ یاشیندا، ساوادسیز
توپلاما تاریخی: ۱۳۸۷

دده‌مین ائوینده بیر نؤکر وارمیش. بیر گون گلیر دده‌مه دئییر: زیرعلی (ذکرعلی) عموغلی! یوخاری باخچادا (ایبه کندینده بیر آز قیراقلیقدا بیر باخچانین آدی) بیر آدام وار، بعضی واخت باخاندا آروادا، بعضی واخت دا کیشی‌یه بنزیر. دده‌م دئییر:

- نئجه سؤزدور؟

نؤکر دئییر:

- هه، ایستیرسن بیر گون گئدک، سن ده گؤر دا.

بیر گون گئدیرلر، گؤرورلر بعلی، اوردا ییغینتی‌دیر. چوخلو آدام وار. چال‌ـ چاغیر ائله‌ییرلر. دده‌م گؤرمک همین بسم‌الله‌سیز گئدیر اونلارین یانینا. اگر بسم‌الله دئسه‌یدی اونلار داغیلاردیلار. گئدیرلر یانلارینا، بونلاری گؤرمک همین، قاچانلار قاچیر، ایتنلر ایتیر. آما آتام‌گیل قاریلارین بیرینی توتورلار. بونو گتیریرلر ائولرینه، یاخاسینا بیر سانجاق تاخیرلار. بو قاری بونلارین ائوینده ایشلرین گؤرور. نه قدر دیندیرسن، دینمز ایدی. هر ایش ده گؤرَردی. بونلار دا دئییردیلر لالدی، دیلی یوخدور. بیر ایلدن سونرا، ائولرینین کیچک اوشاغی‌نین یانینا گئدر، دئیر: **بو ایینه‌نی منیم یاخامدان چیخارت**. اوشاق بو ایینه‌نی چیخارتماق همین، بو گئدر داما چیخار. منیم سروناز ننه‌م (لیلا خانیمین بؤیوک ننه‌سی) چؤرک یاپیرمیش، او قاری باجادان باخار دئیر:

- ائویز آوادان. چاییزی، چؤرگیزی یئمیشم منی حالال ائله‌یین.

سرو ناز ننه‌م شیشی اوزادیر اونون بویونباغینی قیریر. بویونباغی‌نین مونجوقلاری گئدر دوشر کوفله‌یه. قاری دئیر:

- اونلارین هامی‌سی سنین، سن آللاه بابا قولی ایله گؤیرتمه‌نی مونجوق نؤوعو وئر اؤزومه. سرو ناز ننه‌م دئیر: **دور اوردا گلیم وئریم. ننه‌م یئریندن قالخینجا او قاچار گئدر.**

پیشـــیک ناغیـــلی

فاطمه پرنیان هیق

رسام: نسیم صادق

بیر گون ائو صاحیبی پیشیگینه دئیر: گئت جهنم اول. پیشیک ائودن کوسر گئدر. اوچ ـ دؤرد گون ائوه گلمز. بیر گون ائوین نؤکری چؤله گئدر، گؤرَر

کی، چؤلده پیشیکلر ییغیشیب، چالیب_ اویناییرلار. نئجه توی توتوبلار کی، کئفلرینه دییه‌جک یوخ! ائوین پیشیگی، ائو صاحیبی‌نین پالتارلارینی گئییب اَیینه، اوینابیر. تعجبده قالیر:

- اَده بو نئجه ایشدیر!

گلیر ائو صاحیبینا دئییر:

- ماجرا بئله‌دی، پیشیک سنین پالتارلاریوی گئییب، اویناییردی. فلانکسین اؤکوزون کسیب، قابیرغاسینی چیخاریب، بؤیوک بیر تییاندا اتینی قویموشدولار پیشمگه.
ائو صاحیبی اینانمیر. سونکو گون نؤکر گئدیر گؤرور کی، بؤیوک بیر تییان ات پیشیریبلر، اؤزلری ده اویناییرلار. گئدیر اونلارین یاخینلیغینا، الین باسیر قازانا، سونرا الین چکیر بو پیشیگین دونونا. بونلار (پیشیکلر) ایسته‌ییرلر اونا یو گورسونلر، نؤکر بسم‌الله دئینده هامیسی قاچیرلار، اؤکوز ده دؤنوب، اؤکوز اولور. سونرا قاییدیر ائولرینه، صاحیبینه دئییر:
- بو گئجه پالتارلارینی یاخداندان چیخارت، من گؤروم.
ائو صاحیبی گئدر یاخداندان پالتارلارینی گتیرر، نؤکر باخار، گؤرَر یاغلی الی‌نین ایزی دونون اوستونده قالیر. ائو صاحیبی پیشیگی قارغیش ائلییر. پیشیک باجادان باخار دئیر:
- سن منی قارغیش ائله‌مه، من ده سنین اوغلووون درمانین دئییم.
ائوین بیر اوغلو واریدی. اوزو_گؤزو یارا ایچینده ایمیش. ائو صاحیبی دئیر:
- سن منه درمان نه‌دی اونو دئ.
پیشیک دئیر:
- اونا آلاپیشیگین آغزی‌نین سویو دَییب، یارا تؤکوب. اونون درمانی دا ائله آلاپیشیگین آغزی‌نین سویودور. اوندان وورساز دوزَلر.
سونرا بونلار گئدرلر پیشیکلرین یئرلرینه گؤرَرلر هرزاد یئرینده‌دیر. تییان، قاب_قاشیقلار. اؤکوزون ده باشین کسیبلر، قابیرغاسی‌نین یئرینه ده آغاج قویوبلار.

پئشەلر و
ال ایشلری

«قره گؤنئی» ده فرش توخوماق عنعنه‌لری

گونش امانی

قره‌گونئی هئریزین کندلریندن بیریدیر.

قایناق شخص: زینب امانی قره‌گونئی، ۴۴ یاشیندا.
توپلاما یئری و زمانی: ۱۳۹۱-جی ایلین آبان آیی -تبریز.

«ائل بیلیمی» آدی ایله یاییلانان فولکلور بوخچاسیندا بو مجموعه‌ده سؤز تانری‌نین گؤزل، اینجه، باشاریقلی، گوجلو و قابلیت‌لی یارادیشلاریندان اولان بیری یعنی قادیندان سؤز گئدیر. بو بیر مقایسه یا ارزشی قضاوت دئییل. ساده‌جه قادینلارین یارادیجیلیق و استعدادلاریندان سؤز آچماقدیر. قادینلار زامان_زامان عایله، توپلوم و حتی انسانلیغین ان درین دویغولارینین یاراناماسینین تمل داشینی قویوب تؤره‌دیب و نهایتده قورویوب_ ساخلاماسیندا اؤنملی نقش ایفا ائدیبلر. ائله کی، بیر چوخ صنعتلر و هنرلر قادینلاردا اولان باشاریق و دؤزوم ایله معین ایش و صنعته چئوریلیبدیر. اگر ایسته‌سک قادینلارین یارادیجیلیغی حاقیندا دانیشیاق، سؤزون اصل معناسیندا اؤز مقصدیمیزدن یانیلاریق. چونکو بو یازیدا هدف قادینلارین رولونو وصف ائتمک یوخ، بلکه اونلارین اینجه روحلاری و ائله‌جه ده اینجه جانلاریندان دوغولان بیر صنعتدن سؤز آچماق ایسته‌ییریک، و ائله‌جه ده آذربایجانین بو صنعتده آدلیم اولان بیر بؤلگه‌سیندن: بلی، هئریز فرشی و بو صنعته عاید اولان بعضی عنعنه و اؤزل سؤزجوکلر و دئییملری آچیقلاماق ایسته‌ییریک.
بو عنعنه‌لرین آچیقلانماسی و اؤنمسنن عادتلرینی هئریزین قره‌گونئی کندینده دوغولوب، اوشاقلیق چاغلارینی دزگاه باشیندا کئچیریب، دفه، داراغین سسینی دینله‌یرک بویا_ باشا چاتان «زینب خانیم امانی»دن سوروشوب اؤزلرینین دیلیجه قلمه آلیمیشام:
هئریزین فرشی دونیادا تانینمیشدیر. بو فرشین عؤمرو کئچدیکجه دَیری

چوخالار. اگر بیر آدام قوجالدیقجا یاوالاماسا دئیرلر، «فیلانکس هئریز فرشی‌دی!» هئریز فرشی یادیما گلندن قیز_ گلینلرین الینده توخونوب. هئریزده تبریزده‌کی کیمی فرش کرخاناسی اولمازدی، تبریزده کیشیلر بیر ایش کیمین کرخانالاردا فرش توخویوب، ایش صاحیبینناان آیلیق آلارلار. یانی کیشیلرین بیر ایشی‌ده فرش توخوماق ایدی. آمما کندده ائوین کیشیلری مثلا آتامیز یا قارداشلاریمیز تکجه فرشی چکردیلر، بیز ده توخویاردیخ.

بیزیم کندلرده اکینچی‌لیح، مالدارلیخ ائله چوخ اولمازدی. فرشی توخویوب، ساتیب، پولوینان ائوی دولاندیراردیلار. فرشی توخویانا دا خشلیح (خرجلیک) وئرردیلر. بیر فرشین توخوماغیندا چوخ ایشلر گؤرونور. اونلارین هامیسینی بیر_ بیر آچیقلییرام:

ایپ آلماخ: هر فرشین اؤلچوسو چوخ توخودوغوموزا گؤره داها الیمیزه گلمیشدی. بونو ناشی دا بیلمه‌سه باشارانلار یاخشی بیلرلر. فرشی اوزالتماخدان قاباخ اونا لازیم اولان قدر، اریشنن، آرقاجنان ایپ آلیناردی.

ایپ بویاماخ: ایپلرین رنگی بیزیم کندده بیر جور دئییلیر، آیری جور. اول اجازه وئرین اؤز کندیمیزین دیلینده دئییم سورا سؤزومون قالانین دئیرم.

قره گونئی‌ده:خانیم سونا← تبریزده : آچیق قیرمیزی _ دوغی
قره گونئی‌ده:توخ آل← تبریزده : زریشی _ توخ قیرمیزی
قره گونئی‌ده:دمیر رنگی ← تبریزده : طوسی _ موشی
قره گونئی‌ده:آل قویونو←تبریزده : چؤهرایی _ قیرمیزی _ آل
قره گونئی‌ده:تیرمه‌ای← تبریزده : شوتوری (شتری)

توخ آل رنگی بویویان زامان، ائوده اولانلارین باش حسابی، بیر ده دؤوره‌ده اولان قوهوم _ قونشودا خوشلادیغیمیز آداملارین سایینداً یومورتا، بویاغین ایچینه سالیب بویاردیخ. بو رنگین فرشده شاد بیر رنگ ساییلدیغینا گؤره اگر کندده یاسلی بیر عایله اولسئیدی بویاماخ بوماماغ ایشی، اؤلونون قیرخینا کیمی ساخلانادی. اگر یاسلی عایله بیلسئیدی فرش توخویانین ایپی آداملاری اؤلمه‌میشدن قاباخ آلینیب اؤزو اجازه وئرردی کی، سیز ایشیزی ساخلامئیین. آمما اؤلن آدام اگر فرش چکنه یاخین اؤلسئیدی، فرش توخویان ایشین باشلامازدی. اوزاق بیر کس ده اولسئیدی، بیر کله قند «**یاسلاما**» آدیلا اؤلو عایله‌سینه آپاریب و بئله‌سینه بویاخ بویاماغا اجازه آلاردی.

بیزیم کندده و البته چوخ یئرلرده محرم _ صفر آیلاریندا ایش باشلانمازدی. فرشین ایشی ده باشلانمازدی. بیز محرم _ صفر آیلاریندا نه ایپ آلاردیخ و نه ایش اوزالداردیخ. آمما جهد ائلردیک محرم‌لیح دوشمه‌میش ایشی اوزالدیب قورتاراخ. محرم آیی گیرندن سونرا اشکالی اولمازدی، چکیلمیش فرشی بو آیلاردا بیر ایش کیمی گؤروب توخویا بیلردیح.

تیرمه‌ای رنگ نار قابیغیندان بویانار. کندلرده نار قابیخلارین ییغیب، ساخلاردیخ. تبریزده ده بویاخچیلار بو ایشی گؤرللر.

بویاخ بویاماخ: کؤمورو رنگده بویاخنان آرغاجی بویاردیخ.

بویلوق آشماخ، داریش آشماخ: آلینمیش ایپلری، بویلوخلاری آچیب، یوماغ ائلردیح. دئییلر، هانسی اوشاق گونوز دونیایا گلسه، اایاغی یونگول اولار. اریش آچاندا اایاغی یونگول آدام ایشین اوستونه گلردی. بویلوغ آچماخ اؤز دیلیمیز فرشین باشلانماسیدی.

تاراز توتماخ (تراز ائله‌مح): فرشین تارازین، باشاران آدام توتاردی. تاراز توتولماسا ایش اَیری چیخار.

ایش اوزالتما (فرش چکمح، بوی چکمح): فرشلره بؤیوحلویونه گؤره آد

قویولار:

• **میخدّه اوزو:** ائن ۷۰سانتی‌متر ــ بوی ۱ متر.

• **زرنیم:** ائن بیر متر ــ بوی ۱/۵ متر

• **خالچا:** ائن ۱/۵ متر ــ بوی ۲ متر

• **کناره:** ائن بیر متر یا ۷۰ سانتی متر ــ بوی ۲–۳ و یا ۴ متر. کناره‌لره اوج گول، بئش گول و.... آدی وئررلر. کناره‌لری لازیم اولان اندازه‌ده دَییشمک اولار.

• **ایکی_اوچ:** ائن ۲ متر ــ بوی ۳ متر

• **اللی_اللی:** ائن ۲/۵ ــ بوی ۳/۵

• **اون ایکی متر:** ائن ۳ متر ــ بوی ۴ متر.

فرشی چکمح اوچ نفرین ایشیدی: بیر نفر آشاغیدا اوتوروب بویلوخلاری فرشین مخصوص اؤلچولرینده بؤلدویو یئره قویوب، تیره چکیب ایاخ اوسته دوران شخصه وئرر. بو آشاغیدا اوتوران آداما «**آشاغی‌چکن**» دئییرلر. آشاغی چکن آدام گرح چوخ ماهیر اولا. ایاخ اوسته دوروب یوماغی آلان آداما «**یوماق وئرن**» دئیریح. یوماخ وئرن، یوماغی آشاغی‌چکنن آلیب باشدا اولان آدامین الینه وئرر. بو شخصه «**باش چکن**» دئیریح. اگر ائوده باشاران اولسئیدی اؤزوموز ایشی اوزالداریخ، آمما اولماسئیدی باشاران آدامی کؤمَیه چاغیراردیخ. سونرا اولارین کؤمحلرینین عوضینده یا اؤزوموز گئدیب کؤمح ائدردیح یا دا قند، چای، یاغ، دویو یا پول وئرردیح. عوضه گئدنده، باش چکنین بیر گونونون عوضینه بیز ده بیر گون گئدردیح، آمما آشاغی چکنین بیر گونونه، ایکی گون عوض گئدردیح. پول یا وسایل دا وئریلنده آشاغی چکنه، باش چکندن چوخ وئریلردی.

دوزلو خمیر توتماخ: ایشی اوزالداندان سونرا بیر تاباق دورو ــ دوزلو خمیر توتوب، فرشین آغزیندا اریشین اوستونه چکردیح کی، توخویاندا فرش اَیریلیب دؤنمه‌سین. سورا سؤیود آغاجیندان شوو قیریب اریشین ایچینن سووارددیخ. ایندی بو ایش مخصوص آغاشلار و دمیرلرینن گؤروونور.

کوجو گؤتورمح kücü götürməh: فرشین اوستونه بیر آغاج قویوب اریش‌نن دولئییب فرشه کیپلریح، بو آغاجا کوجو kücü دئییللر. کوجونون آلتینا بر کیدنده تخته قویاریخ. بو تخته‌یه «**باش‌آلتی**» دئییردیح. «باش آلتی»

داشدان، دمیردن اولماز. چونکو اوندا دئیردیح ایش آغیر اولار، تئز_تئز توخونوب قاباغا گئتمز. کوجونون دالیسینا چوبوخ سالاریخ. کوجو و چوبوخ فقط آرقاش گئشمه‌ده لازیم اولاردی.

تبریزده اریش-آرقاجی شیش‌نن کئچیرللر، آمما کند فرشینده یوغون آرقاجی بارماغیمیزنان کئچیرردیح. نازیح آرقاجین دا آلت لایین بارماغیمیزنان کئچیرردردیح، او بیریسینه کی «**باسما**» دئیردیح چوبوغو کوجونون اوستوندن قالخیزیب، او بیری الیمیزنن باسیب اوسته‌کی، اریشلری دالی‌یا آپاریب آلتداکیلاری قاباغا گتیرردیح. اونون آراسیندا آرقاجی الیمیزنن سوووب بیجیح‌نن (اوچ دیشلی دفه کیمی بیر وسیله) یاتیردیب **هَوه**həvə و **دفه** -ینن دؤیوب او بیریسی لایی باشلاردیخ.dəfə

فرش چؤورمح (چئویرمک)، فرشی بوشالدیب_ برکیتمح: فرشین وسایل‌لری کندده مخصوص آدلارنان دئیلر. فرش دزگاهیندا ایکی بوی طرفده اولان آغاجلارا تبریزده «**یانلیق**» و ایکی ائن طرفده اولان آغاجلارا «**آلتدیق_اوستلوح**» و اورتا دا اولان دمیرلره «**سوتون**» دئییرلر. کند فرشینین دزگاهیندا او زامان ستون اولمازدی. دزگاهین هامیسینا «**هنه‌تؤونو**» دئییرلر. یانلیق آغاشلارینا **هنه** hənə و آلتدیخ– اوستلویه **تؤوونو** tövnü یا **اوخ** دییردیح. بیزیم دزگاهلاردا فرشی بوشالدیب_برکیتمگه ستونلار اولمازدی. بیز بو ایشی «**توخماق**» و «**پاواز**»نان گؤرردیح.

پاواز بیر ذوزنقه شکلینده آغاش ایدی. بیر طرفی نازیک اوزون، بیر طرفی ائنلی. بویلوخلاری برکیدنده پاوازی هنه‌نین بیر طرفیندن قویوب، توخماق‌نان ووروب هنه‌نین آلتینا کئچیرردیح. بو ایش بویلوقلاری برکیدیب تیره چکردی. کند فرشی آغیر اولدوغونا گؤره هردن بیر آغیرلاییب بویلاقلاری بوشالداردی. بونا گؤره توخماق_ پاوازنان تیره چکردیح. فرشی چئویرنده ده فرشی بوشالتماق لازیم اولاردی. بو زامان پاوازی توخماغینان ووروب، هنه‌نین آلتیندان چیخاریب فرشی بوشالداردیخ.

یاری ائله‌مح: فرشین دوز اورتا گولونه **گؤبح** (گؤبک) دئییللر. بو گوله یئتیشنده «**یاری ائله‌میشم**»، دییردیح. یاری ائله‌ین گون «**یاریلیخ**» پیشیرردیح. یاریلیخ کوفته، خشیل و ... اولاردی. بو زامان ائوین بؤیوبو کی، فرشی ساتیب خشلیین ده اودور، فرشی توخویان قیز_ گلینه «**یاریلیخ**» آلاردی. یاریلیخ چوخ زامان

اؤزوموزه لازیم اولان شئیلر اولاردی. مثلن چادرا، لچک، باشماخ و .... آمما یاریلیخ پایینا آلیندیغینا گؤره خوشوموزا گلردی. فرش یارییا یئتیشنده گرح گول چووررولوب، قرینه توخونا. نقشه‌نی چئویرمح، باشاران آدامین الیدن گلردی. اگر بیری باشارماسئیدی باشاران بیر شخصی چاغیریب اوننان ایستردی نقشه‌سین یاریلییب، قرینه ائله‌سین. بو آداما **«ایمَجی»** دییردیک. **«باش چکن»** و **«آشاغی چکن»** کیمین «ایمه‌جی»نین ده ایشینین عوضین اونا بورشلو اولاردیخ. ایمه‌جی‌نین کؤمه‌یینین عوضین، فرش چکنلرله فرقیلی وئرردیح. ایمجی توخودوغو اندازه‌نی یا چین (لای) حسابی، یاددا ساخلاردیخ، یا پیچاخ بویو، یا دا ایلمح حسابی. سورا بیز ده اونون فرشیندن او قدر توخویوب بورجوموزو وئرردیح.

هاماش داش اولماخ: بیزیم کندین ائولرینین چوخوندا فرش دزگاهی اولاردی. قیز- گلینلر ائو ایشلرین گؤروب، سونرا ایش اوسته چیخاللار. گون بویو تک باشینا دزگاه اوسته اوتورماخ چوخ یورار. ائله بونا گؤره ده بیر_ بیرلرینه کؤمح ائله‌مح اولارا عادت کیمین اولوب. بو کؤمحلرین نوعو دا فرق ائلر. اگر کؤمح ائلیین عوضینی چین حسابی (لای حسابی)، پیچاخ بویو یا ایلمح حسابی‌یلا آلسا، اونا «ایمَجی» دییردیح. آمما اگر ایسته‌سه‌لر فرشی تک باشینا توخومویوب،

داریخماسینلار، گون حسابی بیر_ بیرینین ایشینی توخوللار. بو ایشه «**هاواش داش**» اولماق و او آداما «**هاواجی**» دئیردیح. هاواش داشلانماخدا بیر گون بیر نفرین فرشین توخویوب، صاباح دا او بیری نفرین فرشین توخویاردیخ.

یئلانا دؤنمح: فرشین حاشیه نقشه‌سینه «**یئلان**» دئیردیح. یئلانا دؤنمح فرشین باشا گلمه‌سیننن خبر وئریر.

بو گونلر فرش توخویان، ایشین قورتولماغین گودر. بو دا اونو داریخدیرار. بو زاماندا بیر نفرین گلیب کؤمح ائله‌مه‌یی چوخ یاخشی اولار. ایستر ایمه‌جی اولسون، ایستر هاواجی.

کسیندیریح: فرش کسیلن گون، خشیل، کله‌جوش، ترک دن پیشیریلن کسیندیریح ناهاری پیشیرردیح. گئنه ده فرشی توخویان قیز- گلینه کسیندیریح پایی آلیناردی.

قَیاخ(qəyax) **کئچمح:** فرشین ایلمه‌لری قورتولاننان سونرا، اریشلری بویلوخلارین ایچیندن سوووب فرشین قیراغین برکیدردیح و بئله‌سی فرش سونا یئتیشیب کسمح زامانی گلردی.

فرشی کسمح: بویلوغو کسه_کسه فرشی کسن بئله دئیردی:

ائویمیزدن باش آغریسین،
دیش آغریسین،
قول_قیچ آغریسین،
یوخسوللوغو،
قیتلیغی کسیرم

و فرشی کسیب یئره سالاردی. فرش کسیلنن سورا کسیندیریحدن آرتیق قالاندا قیمازدیق ایپ ائشیگه آتیلسین، اونا گؤره خیریم_ خیردا توخویاردیق. مثلا آتلارا **خورجون**، **گؤزندیریح** (gözəndirih) و **یهر اوستو**. بو اوچ وسیله آتا مخصوص اولان وسیله‌لردی. آداخلی قیزلار قئیناتالارینین آتلارینا

گؤزندیریح توخویاردیلار. کسیندیریحدن قالان قیریخ- قیریخ اریشلرنن ده «سیجیم» توخویاردیق. «**سیجیم**» هؤروک کیمین بیر_ بیرینه ائشیلمیش ایپ دئمحدیر. خَلوری حیوانین بئلینه چاتاندان سونرا سیجیم‌نن چکیب برکیدللر.

کوجو مینمح: اگر قوهوم-قونشودا بویلو خانیم اولسئیدی، فرشی کسیب یئره سالاندان سونرا کوجونو مینیب حَیط قاپیسینا طرف گئدردیخ. قاباغیمیزا اوغلان اوشاغی چیخسئیدی دییردیح بویلو خانیم اوغلان دوغاجاخ و اگر قیز چیخسئیدی، قیز.

هانا نغمه‌لری: یئری وار سؤزوموزون آخیرینده بونو دا دئییم کی، فرش توخونان زامان ایلمحلرین چالماسی و دفه- داراغین سسی آدامدا موسیقی‌یه و اوخوماغا اولان علاقه‌نی اویالدیب، زمزمه‌یه سالار. فرش اوسته بیر کس دییه بیلمز من سوسوب، فقط ایلمح چالارام. بو اصلا اولا بیلمز. بیز ده فرش اوسته چوخلو اوخوماقلار و شعرلر اوخویاردیخ. بیزیم کندلرده امام‌لارین مخصوص یئری اولدوغونا گؤره خانیملار دا نوحه، محرّم‌نامه، مختارنامه و امام‌لارا مدح دئمه‌یی اؤیرشیب و ایش اوسته ماهنیلارلا یاناش- یاناشا اوخویاردیلار. بعضی شعرلرده ده کیشیلره دولاشاردیخ.

اندازا گئدیب یوزآلتی‌یا
کیشیلر گیریب گؤز آلتی‌یا!

اندازا گئدیب یوزاللی‌یه
کیشیلر بؤرکو قویوب کللییه

اندازا اوزون اندازا
گؤیَیی قیزیل اندازا

اندازامی چحدیم دارا
بارماخلاریم اولدو یارا

گئدین دئیین کئشنی کارا (نقشه چکن)
آل گولوم غلط اولوبدو

....

موشاتا

پروین خلیلی فائزی

قایناق شخص:
حاج صاحبه خانیم دارگوش، ساوادسیز، ۱۳۱۵-جی
ایلده تبریزین باغمئشه محلهسینده دوغولوب
توپلاما یئری و زامانی: تبریز، شهریور آیی ۱۳۹۱

یوردوموزون غیرتلی قادینلاری عایلهلرینی یوخسوللوقدان قورروماق اوچون مختلف یوللارا ال ووروموشلار، اونلاردان بیری ده موشاتالیق ایمیش. موشاتالار محلهنین ان گؤونلی انسانلاری ایمیشلر، اونلاری طایفانین رسمی مراسیملرینده (توی، یاس و...) ایشه آلاردیلار. اونلارین ایشلرینه گلدیکده مختلف مراسیملرده قوناق چاغیرما رسمی موشاتانین بوینونا ایمیش، یاس مجلیسلرینده حالوا پایلاما، چای وئرمه، چوبوق دولدورما، باشماق جوتلهمه، سفرهنین آچیب- بوکمهسی و قوللوقچولوغون تمامینه نظارت ائدرمیش.
توی مجلیسلرینده ده بیر سیرا ایشلر موشاتانین بوینونا ایمیش او جملهدن، کیشیلر گلینین خونچاسینی آپاراندا، موشاتا خونچانین یانینجا گئدیب انعام آلاردی. موشاتا خونچاداکیلاری تعریفلردی، سونرا اوغلان ائوی گلینین خونچاسینین یئرینه خونچا دوزوب، موشاتا ایله گلینین ائوینه قایتارارمیش. بو روال گلین گؤرمه و سایر دبلرده موشاتانین حضورو ایله اولارمیش.
موشاتا گلینین حاماما گئتمه مراسیمینده، حاماما گئدنلری توپلارمیش، گلینی قاوال چالا-چالا حاماما آپاریب-گتیررمیش. موشاتا حنا گئجهسی گلینین الینه حنا قویارمیش (ایندی لاک استفاده اولونور)، موشاتا ممکن اولدوغو قدر گلینین بزک و پالتارلارینا دا باخاردی. تویدا موشاتا قاوال چالیب، هرکسی اویناماغا قووزارمیش (بعضا محلهنین قیزلاری موشاتادان ایسترمیشلر اونلاری دا تویا چاغیرسین، سونرا تویدا اوینایب، ییغدیقلاری شاباشلاری موشاتایا وئررمیشلر).

توی گئجه‌سی موشاتا گلینین یئنگه‌لری ایله برابر بخت ائوینه گئدرمیش و بَی-گلینین یاتاغینی سریب، تویون سحری بَی و گلینین وئردیگی پولو یاستیغین آلتیندان گؤتوروب، یاتاغی ییغیشدیرارمیش (بَی و گلین یاستیقلارینین آلتینا آیری-آیری پول قویارمیشلار، البته بَیین وئردیگی پول گلینینکیندن چوخ اولارمیش).
چوخلارینین دوشوندوگونون ترسینه موشاتالیق و سلمانی‌لیک فرقلی مسلک‌لریمیش، آنجاق بعضی موشاتالار سلمانی گؤرن ایشلری ده باجارارمیشلار. موشاتا ایشلتدیگی ابزاری بازاردان آلیب و یا اوزو دوزلدرمیش، او جمله‌دن **کیرشان (کرم پودر)، ماققاب (ماقفاش، موچین)، وسمه، باخچابویاغی (قاش یاخما اوچون)، ماشا(بیگودی) و...** .
موشاتالیق سینه‌دن سینه‌یه و گؤر-گؤتور واسیطه‌سیله اؤیرنیلیردی. موشاتالیق هر قادینین الیندن گلمزمیش، موشاتا زرنگ و ائلدار بیری اولمالی ایدی، بونا گؤره ده موشاتالارین آراسیندا بیر نوع رقابت واریمیش؛ یعنی موشاتا واریمیش کی، عینی زاماندا نئچه تویا چاغریلارمیش.
زامان کئچدیکجه یاشاییش دبلرینین دَییشدیگینه گؤره موشاتالیق دا ییغیشیلدی. بئله‌لیکله تلفن و دعوت کارتی و مختلف امکانلار، موشاتانین یئرینی توتدو.

سورمه نئجه عمله گلیر؟

رقیــه کبیری
سکینه کبیری

قایناق شخص:
حاجی نجیبه خانیم کبیری / ۸۱ یاشیندا .
خوی شهریندن توپلاما تاریخی:۱۳۹۱/۰۷/۳۰

اوّل بیر نئجه داشینان اوجاق قورارديلار. سورا، بی ساخسی قابا بیر آز اینه‌یین پی‌ییندن قویوب، اوستونه بالاجا بیر میس مژمه‌یی چؤورردیلر. اوجاق یاندیخجا پیی اریيردی. پیی اوجاغین اوستونده یانیب-یانیب، توستولنردی. پی‌یین هیس-توستوسی میس مژمه‌یی‌یه یاپیشاردی. ائله‌کی پی‌یین هامیسی یاندی قوتولدی، میس مژمه‌یی‌ده‌کی هیسلری کی بخاری‌نین دوده‌سی کیمی اولاردی، احتیاطینان ییغیب بیر کاغاذا تؤکردیلر. سورا کاغاذی بیر کونده خمیرین ایچینه بوکردیلر. فتیر کیمی تندیرده یاپاردیلار. ائله کی خمیر پیشیدی، چیخاریب سویوداردیلار، سورا خمیری سیندیریب، کاغاذی چیخارداردیلار. کاغاذین آراسیندان بیشمیش سورمه‌نی گؤتوروب بیر آزجا اونا اینک یاغی ویریب، سورمه‌دانا تؤکردیلر.

اودوملو قادینلار

گونش امانی

کیچیك چاغلاریمدان عایله و قوهوم- قومشودا بعضی باجاریقلی قادینلاری گؤردو گومده دوشونموشم کی، بو قادینلار یاشلانیب دونیالارین دَییشدیکدن سونرا گؤره‌سن بو مهارتلر ده ژنتیك واسطه‌سی ایله اونلارین سونراکی نسیلینه چاتاجاق یوخسا اونلارلا بیرلیکده توپراغا تاپشیریلاجاق؟

سؤز بوردا آذربایجاندا اولان اؤز دیلیمیز **اودوملو قادینلاردان** گئدیر. بو قادینلار اوزون زامانلار بیر حکیم کیمی یادلاردا قالاجاقلار. ایستردیم اوشاقلیقدان یادداشیمدا اولان بو قادینلارین ایشیندن سؤز آچام و بئله‌لیکله اونلارین باجاردیغی بعضی ایشلری کی، اؤزوم جانلی اولاراق گؤرموشم، ایضاح ائدم. بونو دا آرتیریم کی، من بو ایشلری علمی و طب باخیمیندان توجیه ائتمك یوخ، بلکه بو قادینلاردا آللاه وئرگیسی اولان بیر پای و اودوم کیمی آچیقلاماق ایستیرم:

قوموج گؤتورمك: ستون فقراتین سون اوچ مهره‌سینین ضعیف اولدوغو اوزوندن تئز صدمه گؤرمه‌سینی هامیمیز ائشیتمیشیك. حتی بیر سوموك دوكتوروندان بو قونودا سوروشدوغوم زامان، قوموج اولماغین دوغرو اولدوغونو دئییب، اما عینی حالدا قوموج گؤتورمگه دوكتورلارین الیندن بیر ایش گلمه‌دیگینی ده سؤیله‌دیلر. بو بیر حالدادیر کی، من اؤز عایله‌میزده بو ایشین اوزمانی اولان ایکی نفر یاشلی قادین گؤرموشم. بو قادینلار اؤنجه قوموجون اَییلدیگی یئری قویون قویروغونون یاغی، قویون یونو و چیلله‌داغی (بیر نوع بیتکی) ایله دوزلمیش بیر ملهمله یوموشالدیب، سونرا قوموجو گؤتورردیلر. من بو طریق ایله بئل و اوما آغریسی اولان آداملارین ساغالماسینی گؤزومله گؤرموشم.

آمما همین خانیملارین عایله‌سینده آیری بیر کس بو ایشی باجارمیر و دئینده کی، بو ایشی اؤزونوزدن ساوایی باشقا بیرینه ده اؤیردین، «قیزیم! بو منیم اودومومدادیر. قیز- گلینیم اؤیرنه بیلمزلر» دئییبلر.

چؤپچولوک: خیرداجا اوشاقلاردا هله یئمک یئمگی دوزگون باشارمادیقلاری اوچون بعضا یئمک یئینده چتینلیکلر تؤرنیر. بلکه اونلارین سبب‌سیز قئی_اسهال خسته‌لیگینه دوشوب و چتین ساغالماقلارینی گؤروبسوز. اگر ویروس عاملی بو خسته‌لیکده داخیل اولماسا، اولابیلسین کی، سببی اوشاغین تلسیکجه بیر شئی یئمگینده اولسون. اوشاقلار یئمک عملین باجارمادیقدا، هر بیر تیکه‌نی اوتدوقدا، بعضا اونون بیر قیسمی بوغاز و بورون بورولارینین آراسینا ایلیشیر و نئچه گون سونرا عفونت ائدیب اوشاغی قئی _ اسهال خسته‌لیگینه سالیر. بونو من اؤز قیزیمدا سینادیم. ائله کی، هئچ معالجه اونا فایدا وئرمیردی.
چؤپچو قادینلار اوشاغین اوزونه باخدیقدا گؤزلرینین حالتیندن بوغازلاریندا بیر خاریجی جیسمین اولدوغونو دویوب بیلیرلر. اونلار اللرین اوشاغین داماغینا توتوب خاص بیر حالتده بورنوندان پوفله‌ییب و بوغازین بوجاقلاریندا قالان هر بیر خاریجی جیسمی اوووجلارینا سالیرلار. بو دا بیر اودومدور. منیم قیزیمین بوغازیندا قالان کاکائولو شوکولاتلاری چیخاران «چیچک» خانیم دونیاسینی دَییشدی و بو ایشی اونون عایله‌سیندن بیری دوزگونجه اؤیرنه بیلمه‌دی. چیچک خانیمین سون سؤزو هله ده قولاغیمدادیر:

- بالا من گرک چوخدان اؤلوب گئدئیدیم. آللاه منی بو دیلسیز_آغیزسیز اوشاقلارا گؤره ساخلاییب!

تیکه‌چیلیک: معده آغریلارینین بعضی زامانلار هئچ معالجه ایله توختامایان آداملارا راست گلمیشیک. بو زامان عایله‌نین یاشلیلاریندان، «بالا، سنین اورگینده تیکه قالیب»، سؤزونو ده ائشیتمیشیک. «تیکه اؤتورمه» هله ده منیم اوچون علمی ایضاحی اولمایان بیر ایشدیر. بونا باخمایاراق اورکلرینده تیکه قالمیش چوخ آداملار گؤرموشم کی، اورگینده قالان تیکه‌لری اؤتوردوکدن سونرا ساغلاملاشیبلار. تیکه‌چی قادینلار- البته من تیکه‌چی کیشی ده

گؤرموشم- اورگینده تیکه قالان شخصی سحر چاغی نشداب (آج قارینا) گؤررلر. تیکه‌چی خسته‌نین قولونون اوست ماهیچه‌سینی ساری یاغ ایله سیغاللاییب سونرا خاص بیر حالتده بو ماهیچه‌نی چکیب بوشلاییرلار و اؤزلری دئمیشکن، بو ایشله اورکده قالان تیکه‌نی اؤتوررلر. سونرا خسته اولان شخصی اوجا یئردن آسلادیب کورگی‌نین اورتاسیندان یومورروقلا چالیرلار. اورگینده تیکه قالان شخص تیکه‌نین اندازه و نه زاماندان قالدیغینا اساسا بیر و یا ایکی دفعه تیکه‌چی‌یه مراجعت ائتمه‌لیدیر. بو گونلرده خسته یوموشاق یئمکلر اؤزللیکله ساری یاغلا دوزلمیش یئمکلر یئمه‌لیدیر و اگر مزاجی اجازه وئرسه قویماق یئیه‌بیلر.

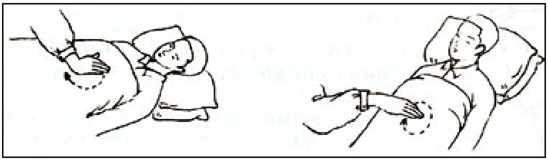

گؤبک گؤتورمک: بعضی زامانلار آغیر اشیالاری یئردن قالدیردیقدان سونرا گؤبگین چئوره‌سینده سانجی حیس اولونار. بو حالی یاشلی شخصلر گؤرنده، «سنین گؤبگین دوشوب»، دئییرلر. گؤبک گؤتورن قادین بارماقلارین گؤبگین اوستونده خاص بیر یئره قویوب و اگر گؤبک اؤز یئریندن ترپشیب‌سه، بونو اؤز شیوه‌سیله باشا دوشور. بو حالدا گؤبگین نبضی بارماغین آلتیندا یوخ، بلکه بیر آز او طرف بو طرفده چالار. گؤبک گؤتورن قادین خسته‌نی کورگی اوسته یاتیردیب بیر بؤیوک پارچا و حتی چادرا کورگی‌نین دالیسیندان گتیریب بیر قربیلی دیکینه گؤبگین اوستونه قویوب، چادرانی قربیلین اوستونده دویونلویوب بیر اوزون آغاج و یا جهره ایپی اونا سالیب اؤز مهارتلریله آغاجی بوروب و بئله‌لیکله گؤبگی اؤز یئرینه چکر. بو ایشین نتیجه‌لیگی منه علمی نظردن آیدین اولماسا دا، خسته‌نین ساغالماسینی اؤز گؤزوم ایله گؤرموشم.

اورک سویو اؤتورن: بعضیلر سفر زمانی چوخ مقداردا سو ایچیرلر. بو بلکه اورقانیزمین سو الدن وئرمگی اساسیندا اولسون، آمما کوتله ایچینده، «سویون دَییشیک دوشوب»، دئییرلر. حتی یای فصلینده ده آدامین سو ایچمگه احتیاجی چوخ اولور. بو حالدا تلسیکجه چوخ سو ایچمک شخصده راحاتسیزلیق تؤردر. بئله راحاتسیزلیغا، «اورگه سو دوشمک»، دئییرلر. سو اؤتورن قادین، خسته‌نی

کورگی اوسته اوزالدیب اونون قارنیندا خاص بیر یئرلری ساری یاغ ایله سیغاللادیقدان سونرا بیر لیوان سویو گؤبگی‌نین اوستونده محکم ساخلاییب خسته‌نی اوزوقویلو لیوانین اوستونه چئویرر و لیوانی گؤبگین اوستونده ائله بوروب ساخلارکی، چئوریلندن سونرا سویو داغیلماز. ائله بو ایش اورگینه سو دوشن شخصین آغریسینی آزالدیب و نئچه گون ساری یاغ ایله دوزلمیش یئمکلردن یئیندن سونرا ساغالماسینا سبب اولار.

قورخولوق گؤتورمک: بو قونو او قدر مفصل‌دیر کی، آچیقلاماسی بورادا سیغمایار. آمما بونا باخمایاراق چوخلاریمیز یاشاییشیمیزدا اونا راست گلمیشیک. قورخولوق گؤتورمگین بیر چوخ یوللاری واردیر. اومارام آدلارین چکمک ایله یادا سالا بیلم و چوخ آچیقلاماقلاری لازیم اولمایا:

- دوز ایله قورخولوق گؤتورمک
- میس قاب ایله قورخولوق گؤتورمک
- پامبیق ایله قورخولوق گؤتورمک
- داغلاماق
- مؤو آغاجییلا قورخولوق گؤتورمک. مؤو آغاجینی قورخان آدامین بویو قدر کسیب اوندان آدامجیق دوزلدیب، سونرا اونو کفنله‌ییب قورخولوغونو گؤتوردوکدن سونرا آدامجیغی قبیریستانلیقدا قویلاییرلار.

بندچیلر: بیر زامانلار اولور کی بعضی آداملار و اؤزللیکله خیرداجا اوشاقلار راحاتسیزلیق حیس ائدیرلر. اونلاری حکیمه آپارماقلا گؤزله‌دیگیمیز جاوابی آلانمیریق. بئله واختلاردا بیزه چئوره‌میزده اولان یاشلیلار، «او اوشاغی بیر بندچی‌یه آپار!» و یا، «ضرری یوخدور کی، بیر بندچی‌یه ده گئت!»، دئیه، تکلیف ائدیبلر. هم کیشی، هم ده قادین بندچی اولور. بندچیلر بدنین مختلف یئرلرینه ال چکیب، سیغاللاییب، دامارلاری توتوب اوغارلار. بندچیلر دامارلاری توتوب، شخصین قورخماسینا، نظره گئتمه‌سینه و سایر راحاتسیزلیغی اولان سببلره اشاره ائدرلر. بندچی‌یه گئدن شخص حاقیندا بیر اینانج دا واردیر. او دا بو کی، بندچی‌یه گئتمیش آدام هر هانسی بیر یئره وارد اولدوقدا همین یئرده اولانلار اؤزلرینی قوروماق اوچون بندچی‌یه گئدنین چیلله‌سی اونلاری

باسماسین دئیه، ائشیگه چیخمالیدیرلار. بئله اولمازسا چوخ چکمز اونلاردا آغیرلیق و راحاتسیزلیق حیس ائدیب بندچی‌یه گئتمه‌لی اولاجاقلار.

قابیله‌لر، ماماﻻر: بو قونودا یازماق او قدر چتیندیر کی، ان سون عنوانا ساخلامیشام اونو. ماماﻻر ان قدیم زامانلاردان کؤرپه‌لری دونیایا گتیرمک،گؤبگین کسمک و ایلک قیرخ گونده اونا نظارت ائتمکده اؤنملی نقش ایفا ائتمیشلر. بوندان علاوه بویلو قادیندا اولان راحاتسیزلیقلارین بیر چوخونون آزالماسی اوچون بعضی اوغورلو تدبیرلر قابیله‌لرین الیله گؤرولورموش.
او جمله‌دن یئری گلدیکجه قابیله‌لر اَتنه‌نی آنانین بطنینده اؤلدوکدن سونرا دوغراییب و بو گونکو کورتاژ عملین اؤز شیوه‌لریله قدیم چاغلاردا یئرینه یئتیررمیشلر. حتی اونلار دونیایا گلمه‌سی آرزو اولونمایان کؤرپه‌نی خاص بیر یولﻻرلا سالدیرماغا امکان یارادیبلار. آنجاق کؤرپه دونیایا گتیرمک هئچ باشقا ال درمانلارینا بنزه‌مه‌دیگینه گؤره گئتدیکجه آزالیب و ایندی آرتیق دوکتورلار و تحصیل آلمیش قابیله‌لر بو ایشی یئرینه یئتیریرلر. ایندی داها ان اوجقار کندلرده ده یاردیم یئتیشیر چونکو بیر انسانین یارانماغی آرادا دیر. آمما زامانیندا قابیله‌لر بو ایشی چوخ گؤزل یئرینه یئتیریب و آرخادا قویدوغوموز نسلین دوامیندا بوینوموزدا حاقلاری واردیر.
بو قادینلارین ایشلری ایله اؤزوموز یا چئوره‌میزده‌کیلرین واسیطه‌سیله تانیش اولموشوق و بو سؤز هر زامان منیم ذهنیمی اؤزونه مشغول ائدیب:
گؤره‌سن باشقا اؤلکه‌لر و ائللرده ده بئله بیر اودوملو قادینلار وار؟
گؤره‌سن بو اودوملو قادینلار دونیاﻻرین دَییشسه‌لر سونراکی نسلده بئله ال درمانلارین باشاران قادینلار اوﻻجاقمی؟

حجمت آلماق و کوپه سالماق (باککش سالماق)

رقیـــه کبیری
سکینه کبیری

قایناق شخص:
حاجی معظمه خانیم کبیری-یاشیندا ۸۵-
خوی شهریندن. توپلاما تاریخی مهر ۱۳۹۱

قدیم‌لر چوخ آداملار حجمت آلاردیلار. کثیف قان حجمت آلماغینان بدنن چیخار. چوخ نوخوشلوقلارین درمانیدی. حجمتی حامامدا آلاردیلار. کیشیلردن کیشی دلـلگی حجمت آلاردی. کیشی دللکلری همی باش قیرخاردیلار، همی دیش چکردیلر، همی ده اوغلان اوشاقلارین سنّت ائلردیلر. خانیملاردان دا حامامدا خانیم دلـلگی حجمت آلاردی. حجمت آلامیشدان قاباق باککش (کوپه) سالاردیلار.

بی وئجه گلمیَن پارچایا بیر آز دوز تؤکوب، باشینی ایپینن باغلاردیلار. اونا دولبند(Dolbənd)دییردیلر. دولبندین باشینا بیر آججا نفت ویراردیلار. دولبندی کورگین آغریان یئرینه قویوب، کبریت ویراردیلار. شام کیمی یاناردی. دولبندین شعله چکیمگینه مجال وئرمزدیلر. تئز بیر لیوانی شعله‌نین اوستونه چؤورردیلر. لیوان درینی ییغاردی. دولبندین باشینداکی شعله سؤنردی. بیر نئچه دقیقه‌دن سونرا لیوان اؤز- اؤزونه بوشالاردی.

باککش‌دن سورا کئچی پیینی کی قاباخجادان اردیب حاضیرلییبلار، باککش یئرلرینه چکردیلر. سویوق دیمه‌ده کئچی پیینی سینه‌یه ده سورتردیلر. سینه‌نی یوموشادار.

حجمت آلامیشدان قاباق باککش سالاردیلار کی، کورگی کئهیتسین. هم ده باککش یئرلری بیر آز شیشردی. کورکده ۳ دنه اوزون سوو بیر- بیرینین یانیندا یاواشجا نیشترینن خط سالاردیلار. سورا بیر دَنه داوار بوینوزونو نیشترین یئرینه قویوب، کثیف قانی سورارديلار. حجمت‌دن سورا آدامین رنگی- روفو آچیلاردی.

قوروتمالیلار، تورشولار، قاب قاجاق

ثریا قاسمزاده

قایناق شخصلر:

فاطمه حسین پور- ۱۳۲٤- تبریزین قره‌باغیلار محله‌سیندن - تحصیلات: ابتدایی مکتب
منصوره حامد رحیمی ۱۳۱۹-تبریزین قره‌باغیلار محله‌سیندن- تحصیلات: ابتدایی مکتب
قیده آلینما تاریخی: ۹۱/۰۸/۰۹

ایضاح:

فاطیمه خانیم اصلن تبریزین بیلانکی محله‌سیندندیر. آنجاق اللی ایله یاخیندیر کی قره‌باغیلار محله‌سینه گلین گلیبدیر.
بورادا منصوره خانیم و فاطیمه خانیم بیرلیکده قدیم میطباخ ایشلریندن دانیشیبلار، یازیدا اونلارین لهجه خصوصیتلری قورونموشدور.

ساغدان سولا:
فاطمه خانیم حسین پورو
منصوره خانیم حامد رحیمی

قوروتمالی گؤیلر:

«پاییزین اوللرینده (مهر و آبان آیلاریندا) قیشدا لازیم اولان گؤیلری آلیب، قورودواردوخ. علی عمی ائششگی‌نن گونده محلی‌یه گلردی. گؤی گتیرردی. بی گونده هامینی یئتیرمزدی. همسایه گلردی کی علی عمی گلیب. بویون بیزیم

گؤیو آریداخ. هامی ییغیشاردی بیرینین گؤوون آریداردوخ. ناهارادا داش کلم آشی یا قوروتدو آشی یا کوفته دؤوَردوخ گؤوی آریدانلارا ناهار وئرردوخ.»

قورودولان گؤیلر استفاده اولونان یئمکلره گؤره فرقلیدیر.
آش گؤیو: (سوزو- جعفری- گشنیش-اسپناح- تلخون)
دولما گؤیو: (شویود- مرزه- سوزو)
اوماج آشی‌نین گؤیو: (ریحان- مرزه- سوزو) و...
گؤیلر آریدیلیب، یویولاندان سونرا اوست اوتاقلاردا (کؤلگه و دالدا اولان اوتاق)تمیز ملفه‌لر اوستونه سریلیب، قوروماغا بوراخیلیردی.
قورویان گؤیلر ۳-۴ گوندن سونرا چیتدن تیکیلن توربالارا ییغیلیب، میطباخدان آسلاناردی.

باشقا قوروتمالیلار:

«قیرمیزی بامادورو کسردوخ، چکه‌لرین(گیرده شکیلده حصیردن توخونان سبد) اوستونه دوزردوخ. ائله کی قورودو... بیر قولای شئحی قالاندا، بویلوخ ساپینا گئچیردیب تیراس آلتینان آساردوخ... سبزی قووورمایا دوعراردوخ، قیش دا تاس کابابا تؤکردوخ...
قره بادیمجاننارین ایشلرین بوشالداردوخ بوتونون بوداخلی شبکه کیمین آغاشلاردان گئچیردردوخ. قالاردیلار قورورودولار. قیش دا بی قولای ایلیخ سویونان ایسلادیب، دولما قویاردوخ.»
«یایدا تبرزه اریحلری قیسی‌یه، کیچیکلرین ده مورابیی‌یه چکه‌لر اوستونده قورودارددوخ. پاییزی بیر دؤنه سویونان یوووپ، قورودوپ، توربالارا دولدورارددوخ.»

تورشولار:

شانی اوزوم تورشوسو: « شانی اوزوم بیر نوع توخومسوز، بیرآز دا برک اوزوم اولاردی. اونو بوداقلی یووب، قویاردیلار سویو گئتسین. سورا سیرکه‌نی

قئینه‌دیب اوستونه تؤکردیلر. دیبلرینه ده چیچیخ- چیچیخ نابات سالاردیلار. اونا گؤره تورشا شیرین اولاردی... اون گونه یئتیشردی. قدیم بو تورشونو آبام شوشه قابلارا ییغاردی. بئشلیخ (بئشلیک- بئش لیتر سو توتان) دییردیلر. یانینا دا یومن اوچون یا نمنه بیلمیرم کؤموروُنن قره خط سالاردی. یا نال، دمیر آسلاردیلار یانینا.

بادیمجان تورشوسو: تورشولوخ بادیمجانلارین بیر آز آجی اولار اونو بی قولای سیرکه‌نن پؤشله‌ردیلر.سوینن سورا باشین آچیپ ایچینه گؤوودن ساریمساخدان، نانه‌دن، نارین یئرکؤکودن دولدوراردوخ. سورا اوستونه قئینتمیش سیرکه تؤکردوخ بو تورشو دا اون گونه گلر...

تورشونو پاییِ وئرنده یئرینه دوز یا نابات قویاردیلار الینین ماياسی گئتمه‌سین»

سیرکه توتماق:

«سیرکه‌نی بی کاسا کیشمیش اوزومونن بی بالا چللح اوننان بیر سو تؤکردوخ. قورو کیشمیش اولسا ایکی اونجان دا سو تؤکردوخ. دؤزردیلر یاتسین تکینه میلچحلنسین (تورتالانسین، رسوب ائله‌سین)....اوندا الحدن سوزردوخ. ال ویرسان دیسکینیب عراغا چؤنردی.»

قووورما: «قویونی کسن‌نن سورا، کلله پاچاسین ییردوخ. اتینی تیکه- تیکه دوعراردوخ سورا ائله قویونون پیینن بیر قووورادیخ یاغی چیخاردی. بو اتدره «نیجار» دییردوخ. سینکا کیمی قابلار واریدی. آب گردانینان (مطبخده ایشلنن میسدن گیرده دسته‌لی بیر قاب-قاجاق) هر اوشاغین آدینا تؤکردوخ قاپا. او قدر کی اتین اوستون یاغ آلاردی. قیشی ائله اونو ایشلدردوخ. شیله، آبگوش، ...پیشیرردوخ. دمیردن قارماغی واریدی اوننان اتدری دئشیب، چیخارداردوخ.»

«بایراما یخین سایاچی گلردی محلی‌یه قاپیلاری چالاردی...هر قاپیدان یاخجی بی زاد وئرمه‌سئیدیلر اوخویردی:

چیلله چیخیب، بایراما اوش گون قالیر

پینتی آروات قوورمانی قورتاریپ»

قدیم میپپاخ قاب_ قاجاغینداان:

دیبح: کوفته‌نی دیبحده دؤیردیلر. دیبح تخته‌دن اولاردی. اورتاسین درین اویاردیلار.

مئژمئیی: ایندیکی سرویسلر کیمین ایدی. هر مئژمئیی اوچ آدامین ایدی. اوش دانا خوروش کئش، آلتی دانا قاشیخ، ملاغا، کفگیری اولاردی...

هوح دسته: هوَح- دسته ده بوروشدن اولاردی اوندادا ات دؤوردیر.

کاسالار:کیچیح کاسا، یوغورت اوچون، اوننان بیر آز یئکه، دولما اوچون، سوراکی آشا، لاپ بؤیویو آبگوشت اوچون ایدی.

ناغيل لار

قایـــــننه -گلـــــــــــین

نیگار خیاوی

رسام: سبیله خیابانی

سؤیله‌ین: حاج فضّه خانیم دهقانی، آتا آدی: هیدایت
دوغوم ایلی: ۱۳۰۱ ، خییوو (بو گونکو مشکین شهرده یاشاییر) ساوادسیز
توپلاما تاریخی: ۱۳۸۵

گلین قایننه‌سینه یئمکدن ساری چوخلو کورلوق وئریرمیش. یازیق قایننه سسینی چیخارماییب، اوغلونون یانیندا دا سؤزون اوستون آچمیردی. اوغول گؤرور ننه‌سی گونو- گوندن سینیخیر، گئدیر احوالاتی دوستونا دانیشیر. دوستو دئییر: بلکه، آروادین اونا عاغیللی یئمک- زاد وئرمیر.
اوغول دئییر: یوخ، ائله بیر ایش اولماز، منیم آروادیم یامان مهربانادی.
دوست دئییر: هله سن بو گئجه اؤزون نئووون شامین یئدیرت، گؤر. اوغول گلیر همین ایشی گؤرور. گلین بئله گؤرنده، دئییر: کیشی سن آللاه آز یئدیزدیر نئؤوی، یئرین ـ زادین باتیرار.
اوغول صاباحی گئدیر احوالاتی گئنه دوستونا دانیشیر. دوستو دئییر، آروادووا دئ کی، عئیب ائله‌مز، سنون ایشون اولماسین، اؤزوم یووووب_آریدارام. آما بونو دا بیل کی، آروادین گتیریب بوگئجه ننه‌نین یئرینه پوخ تؤکه‌جک ها، سن گرک دوروب پوخون ایچینه بیر_ایکی قیزیل سیککه باساسان.
ائله ده اولور، گئجه‌نین بی یاریسی گلین گتیریب قایننه‌نین آلتینا پوخ تؤکور، او گئدندن سورا اوغول یاواشجا دوروب همین پوخون ایچینه بیر_ایکی سیککه باسیر. سحریسی آرواد گلیر کی، آی کیشی گؤردون، دوز دئییردیم، گل باخ، نئؤن بوتون سیچیب_ باتیریب.
کیشی دئییر، نئینک، گل سن سو تؤک، اؤزوم یووووم.
گلین سو تؤکور، اوغول باشلاییر ننه‌نین یئرین یوماغا، یودوقجا بیر_ بیر قیزیل سیککه‌لری آییریب، دئییر، آی آرواد بورا باخ، ننم قیزیل سیچیب، گل،

ائله هرگون ننه‌می دویونجا یئدیردک، بلکه چوخلو قیزیل سیچیب آرواد یالواریب_ یاخاریر کی، کیشی واللاه ایش منیم اؤز ایشیمدی، بو پوخو من گتیریب نئووون یئرینه تؤکموشم، بو پوخ نئووون پوخو دَیی.
ائله بوردا سؤزون اوستو آچیلیر و هر شئی بللی اولور، اوغول دا آپاریر آروادین بوشاییر.

لوله‌نین اَیری‌لیگینه باخما، توستونون دوز چیخماغین دیٔ!

شاه عابباس وزیر_ وکیلی‌نن یولدا گئدیردی، قوجا بیر کیشی‌یه راست گلیر. بیرلیکده یوللانیب گئدیرلر. آز گئدیللر، چوخ گئدیللر، شاه عابباس دئییر، قوی بیر آز بو کیشینی دانیشدیریم.
کیشی‌یه دئییر: قوجا، گل بو یولا نردیوان قویاق. قوجا های وئرمیر.
گئنه گئدیللر، گئدیللر، قاباقلارینا بیر چای چیخیر. شاه عابباس دئییر: قوجا، گل بو سووا کؤرپو آتاق.
قوجا گئنه های وئرمیر.
قوجا گلیر ائوینه یئتیشیر، ائوده دانندە بیر قیزی واریدی، قیز سوروشور: آتا، دانیش گؤرک، نه گؤردون، نه ائشیتدون؟
قوجا دئییر: هئش نه. یولدا اوچ دلی‌یه راست گلدیم، بیری دئدی، گل بو یولا نردیوان قویاق،

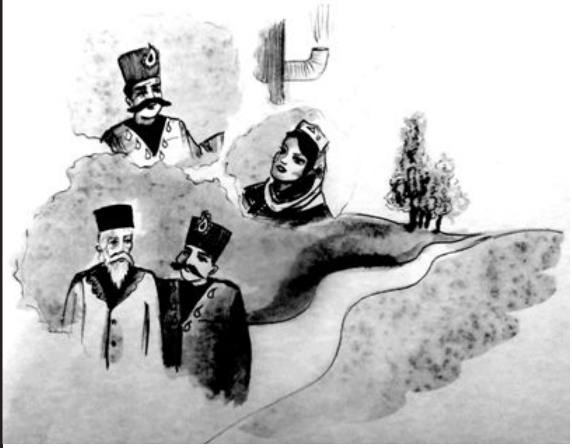

دئدیم: سفئی اوغلو سفئی یولا نه جور نردیوان قویماق اولار؟
سورا دئدی، گل بو چایا کؤرپو آتاق، دئدیم: آخی بیز ایندی آغاجی_ تیری هاردان تاپیب گتیریب بوردا کؤرپو دوزلدک؟
قوجانین قیزی عاغیللی و دانندە ایدی، دئدی: آتا، او کی یولا نردیوان قویاق، یانی کی دئییرمیش، صؤحبتله‌شیب، دانیشاق، باشیمیز قال اولسون، یولون

اوزونلوغون بیلمییک. سووا کؤرپو آتاق، یانی دئییرمیش، بیری سویونسون، او بیریلری دالینا آلیب سودان کئچیرتسین کی، اوندا هامی ایسلانمازدی و فقط بیرجه نفر ایسلاناردی.
قیز گئنه سوروشدی: آتا بس او یولداشلارین نئج اولدولار؟
قوجا دئدی: گئتدیلر مچیده.
قیز تئز دوروب بیر آز کوفته پیشیریب، وئردی نؤکرین الینه، یوللادی شاه عابباسین حضورونا، سفارش ده گؤندردی کی، بو کوفته‌لری سن‌نن یولداش اولان قوجانین قیزی یوللاییبدیر و نؤکره تاپشیردی کی، او دوریشلره دئنن، قوجانین قیزی دئییر: آیین دؤردی‌دی، هفته‌نین اوچودی، هاوا دا توت پَلمه‌دی (چیسگین).
نؤکر کوفته‌لری گؤتوروب دوشدو یولا. یولدا آجدی. اوتوروب لاواشین بیرین، کوفته‌نین بیرین و کوفته سویونون دا اوزونون یاغین ییغیب یئدی. دوروب قالان کوفته‌لری گؤتوروب آپاردی دوریشلرین (شاه عابباسین) حضورونا. باغلینی وئریب، قیزین دئدییی سؤزلری اولارا یئتیردی. شاه عابباس باغلینی آچیب باخاندان سونرا نؤکره دئدی، گئت قیزا دئنن، آیین اوچودی، هفته‌نین ایکیسی‌دی، هاوا دا شاق آیازدی.
نؤکر خانیمین یانینا قَییدیب، دوریشین سیفاریشینی قیزا دانیشدی. قیز بونو ائشیتجک، نؤکره دئدی: آی یولسوز، لاواشین بیرین، کوفته‌نین بیرین، شوربانین دا اوزون ییغیب، یئییبسن، هه؟ سونرا نؤکری گؤندریب اولاری ائولرینه دعوت ائله‌دی. دوریشلر گلیب ائوده قیزلا گؤروشدولر. سن دئمه، قیزین بیر گؤزو چئرییمیش. شاه‌عابباس قیزدان هر نه کی سوروشودو، قیز اورداجا جاوابین وئردی.
شاه عابباس قوجایا دئدی: قوجا، سنین بو ائوین چوخ گؤزل تیکیلیبدیر، آما حئییف کی، بوخاری لوله‌سی اَیریدی.
قیز ائله اورداجا جاواب وئردی: دوریش، لوله‌نین اَیریلییین نئینیرسن، توستونون دوز چیخماغین دئه.
شاه عابباس بوردا بارماغین دیشده‌دی، قیزی اندزه‌دن آرتیق لاییق و چوخ بیلمیش گؤروب، کبینین کسدیریب، آپاردی اؤزونه وزیر ائله‌دی.

نماز قیلمایان قاری

بیر آرواد ناماز قیلمازمیش. دئیرلر آی آرواد آللاهدان قورخ، نامازینی قیل. آرواد دئییر، نئینک قیلارام. دوروب دستاماز آلیب، باشلیر ناماز قیلماغا. بو آرادا خبر گلیر کی، نه دوروبسان، تئبایاق گل کی، قویونلاریوی قورد آپاردی. آرواد دورور جانامازینی بوکوب آتیر یوکون دالینا دئییر:

اَییردیم- توخودوم، یاریم نه بیلدی،
اَییلم_دوزلم تاریم نه بیله؟

ال-آیاغی تاختا خانیم

ملکه نعلبندی اقدم

رسام: نسیم صادق

سؤیله‌ین: بَییم بامشاد، دوغوم و اؤلوم ایلی: ۱۳۶۱-۱۲۹۷، دوغوم یئری: گنجه، ساواد: بو تایا کؤچندن سونرا بوردا ابتدایی مدرسه‌نی قورتاریب. ناغیلین سؤیلندیگی ایل:۱۳۳۹

ایضاح:
به‌ییم خانیمین قیزی، ملکه نعلبندی اقدم۱۳۳۱-نجی ایل، اهردوغوملوسو و معلیم ایمیش. آناسیندان ائشیتدیگی بوتون ناغیل‌لاری ۱۳۸۶-نجی ایلده قلمه آلیب، اما هله چاپا وئرمه‌ییب. بو ناغیل اونون چاپا حاضیرلادیغی ایلک ناغیلیدیر.

بیری واریدی، بیری یوخودی، بی کیشی‌نین آروادی اؤلموشدی، تکجه بیر قیزی قالمیشدی. آرواد اؤلنده وصیت ائله‌میشدی:

– کیشی مندن سورا تکجه یاشاما، باشماخلاریمی شهرده گزدیر، هانسی آروادین ایاغینا گلسه اوننان ائولن، تا قیزیم‌نان دا مواظب اولسون.

آی دولاندی، ایل دولاندی، کیشی قیزینین خالاسین چاغیریب دئدی:

– من ایستیرم آروادیمین وصیتین یئرینه یئتیرم. بو باشماخلاری آپار، شهرده دولاندیر، هر کیمین ایاغینا گلسه، اونو منه آل.

خالا باشماخلاری گؤتوردی شهرده گزدیردی، آما هئچ بیر نفرین ایاغینا اولمادی. قاییدیب ائوه گلدی و جریانی کیشی‌یه سؤیله‌ییب، گئتدی ائوینه. بیر آزدان کیشی‌نین گؤزو باشماخلارا ساتاشدی، قیزینا دئدی:

– قیزیم او باشماخلاری گئی گؤروم؟

قیز باشماخلاری ایاخلارینا گئیدی، اندازه اولدی. کیشی سئوینجح قیزینا دئدی:

– پس من سنی آلارام.

قیز بو سؤزدن کدرلندی. دوردی خالاسی‌نین یانینا گئتدی. قاییدان گیرنده خالا گؤردی قیزین رنگی- روفی قاچیب، سوروشدی:

– قیزیم سنه نه گلدی؟
قیز دده‌سینین دئدیگین خالاسینا سؤیله‌دی. خالا کیشی‌نین یانینا گلیب دئدی:
– آ کیشی، هئچ گؤروبسن دده قیزیینان ائولنه؟ ائل سنه گولر، گه بو داشی اتگیندن تؤک یئره.
کیشی قبول ائتمه‌دی. خالا ناچار دئدی:
– ایندی کی بئله‌دی، توی خرجین وئر منه، بازارا گئدیم وَر- وساییل آلیم ، توی باشلانسین. سفئه کیشی ایناندی. اولوب- قالانین قیزین خالاسینا وئردی، خالا قیزی بازارا آپاریب، آل- اَلوان پارچالار، لعل- جواهر، آلیب خیاطا تیکدیردی. بیر ماهیر نجّارین یانینا گلیب دئدی:
– بیر سفارشیم وار.
نجّار دئدی:
– نه‌دیر؟
خالا دئدی:
– ایستیرم تاختادان بیر پالتار دوزلده‌سن تا اینس- جینس قیزیما ظَفر یئتیرمییه.
نجّار دئدی:
– یاخشی پول وئرسن قبول ائلرم.
خالا سفارش وئردی. ائوه گلیب، توی قرارین قویدولار. گون او گون اولدی که نجار سفارشی حاضیرلادی، قوناخلار چاغیریلدی، خالا، قیزی الوان لباسلار و جواهرلریلن گئییندیریب بزه‌دی، چالقی چالیندی، قوناخلار یئییب- ایچیب شنلنیب گئتدیلر. کیشی اوزونو قیزینا طرف توتوب دئدی:
– قیزیم! ایندی سن منیم آروادیمسان.
قیز دئدی،
– آتا اجازه وئر الیمه آفتاها آلیم گلیم.
قیز ائودن باییرا چیخدی، خالاسی تاختا پالتاری نار آغاجی‌نین دالیندا گیزلتمیشدی و ایچینه یاغلی فتیر و بیر کوزه سو قویموشدو، قیز تاختا پالتاری گئییب، جالای وطن اولدی. دده بیر آز گوددی قیز گلمه‌دی. ائودن چیخدی. گؤردی قیز یوخدو. ایکی الی اولدی بیر تپه‌سی. ملول- موشکول ائوه قاییتدی.
سیزه دئییم قیزدان:
قیز یاواش- یاواش شهردن چیخدی یئتیشدی بیر صفالی باغا، باغ نه باغ؟

گول- چیچک، قوشلارین سسی آدامی واله ائله‌ییردی. ال- ایاغی تاختا خانیم تاختادان چیخدی. بیر گؤزل گؤلون کناریندا ال - اوزونو یودی، باشین دارادی، گؤلده اوزن قازلار قیزین گؤزللیگینه حیران اولوب سسلندیلر، هَوسه گلدیلر. ال- ایاغی تاختا خانیم خالاسی پیشرن فتیرلردن بیر آز یئدی بیر آز دا قازلارا تؤکدی. باغین هاواسی، قازلارین سسی، گؤلون دورولوغی قیزین غصه- کدرین آپارمیشدی.
ال- ایاغی تاختا خانیم گؤردی اوزاخدان قاز اوتاران قیز اوخویا- اوخویا گلیر. تئز قاچیب، گیردی تاختاسینا. گئجه اولدی. قارانلیق باغی بورودو. ال- ایاغی تاختا خانیم شیرین یوخویا گئتدی. قاز اوتاران قیز قازلاری ییغیب حاکیمین قصرینه طرف یولا توشدو. سحر آچیلدی ال- ایاغی تاختا خانیم گینه تاختادان چیخیب ال- اوزونه صفا وئردی. گول- چیچک ایچینده گزیردی، گؤردی، گینه قازلار گؤلون کنارینا گلدیلر. قیز سئوینجک قازلارینان اویناماغا باشلادی، اولارین سودا چیممه‌یینه باخیب کئف ائله‌ییردی کی، گؤردو قاز اوتاران قیز یوخوناشیر، قاچیب تاختاسینا گیردی. آخشام اولدی قاز اوتاران قیز قازلاری ییغیب حاکیمین قصرینه طرف یوللاندی. دئمه بس بو قازلار حاکیمین قازلاری و چوبان دا حاکیمین چوبانیدی. چوبان سحر سبدی گؤتوردو گئتدی قازلارین یومورتالارین ییغسین، گؤردو یومورتالار رنگ به رنگدیلر. چوبان خانیمین یانینا گلدی و یومورتالاری گؤستردی، بو سؤز قصرده یاییلدی و حاکیمین اوغلونون قولاغینا چاتدی. حاکیمین اوغلی سحر تئزدن آتا- آناسینین یانینا گئدیب و اووا (شیکارا) چیخماغا اِذن آلدی، سونرا دوستلاریینان اووا چیخدیلار. تفنگ آتدیلار، او اوولادیلاَر، گؤلون کنارینا یئتیشدیلر. حاکیمین اوغلی اوزاخدان گؤردی بیر گؤزل قیزدی کی، یئمه، ایچمه خط- خالینه، گول جمالینه تاماشا ائیله. اوغلان، قیزا طراف گئدنده قیز قاچیب تاختاسینا گیردی. اوغلان دویدی! ال-ایاغی تاختا خانیمی آتین ترکینه قویدو و دوستلارینا دئدی من شیکاریمی ویردیم، سیز اؤزوز بیلرسیز. ال-ایاغی تاختا خانیمی آناسینین یانینا گتیریب، دئدی:
_آنا من بو تاختا خانیمی سنه کنیز گتیرمیشم، اوننان مواظب اول، قوی بو قاپی- باجادا دولانسین، یازیخدی. آناسی دئدی:
_آی آنان سنه قوربان اولسون، بوندان یاخشی کنیز تاپا بیلمیردین منه

گتیره‌سن؟ دئییب گولوشدولر. شاهزاده اؤز ایشلرینین دالینجا گئتدی، ال-ایاغی تاختا خانیم حَیط- باجادا آستا- آستا دولانیردی. بیر گون حاکیمین اوغلی آناسینا دئدی:

_آنا منیم شامیمی ال-ایاغی تاختا خانیمدان اوتاغیما یوللا. آناسی طعامی دؤیرویه چکدیردی و ال-ایاغی تاختا خانیمین الینه وئردیلر، ایکی قدم گؤتورموشدی، ییخیلدی، طعام دؤیروسی یئره دوشدی. کنیزلر گولوشدولر، حاکیمین خانیمی اولارا آجیخلاندی. گئنه ده طعام دؤیروسون الینه وئریب، اوغلونون اوتاغینا یولا سالدی. ال-ایاغی تاختا خانیم چوخ چتین حالدا شاهزاده‌نین شامین یئره قویدو. شاهزاده سوروشدو، سن کیمسن؟ قیز جواب وئرمه‌دی. اوغلان قیلینجی چکیب دئدی:

_اینس سن، جنّ‌سن؟ چیخ گؤروم! قیز قورخوسوندان تاختادان چیخدی. شاهزاده گؤردو بیر قیزدی کی، آیا دئییر، سن چیخما، من چیخیم، گونه دئییر، سن چیخما، من چیخیم. بیر گؤیولدن مین گؤیوله قیزا عاشق اولدی. گونلرین بیر گونی، شاهزاده آناسینا دئدی:

_آنا! ال- ایاغی تاختا خانیمی منه آل. آناسی دئدی، اوغلوم دلی- دیوانه اولوبسان؟ سن هانچی شاهین قیزین ایسته‌سن، وئرر. بو سؤزی دئدین، بیرده دئمه. آتان دا آجیخلانار. اوغلان دینمه‌ییب، گئتدی. گونلر، آیلار گئشدی، بیر گون شاهزاده آتاسینا دئدی:

_من اوزاخ سفره گئدیرم، حلاللاشماغا گلمیشم. آتاسی بیر آز اوغلون نصیحت وئریب، گؤردی قبول ائتمیر. اِذن وئردی، بیر خورجون قیزیل، بیر خورجون گوموش، بیر کهر آت و نئچه نَفر یولداشلاریندان اوغلونا قوشدو، تا سفره گئده. آناسی دا آشپازلارا دستور وئردی، یاغلیِ فتیر بیشیره‌لر تا اوغلونون یولونا قویا. ال-ایاغی تاختا خانیم دا خمیردن بیر اَیری- اویری فتیر قَییریب، ایچینه قیزیل اوزوگون قویوب، دئدی بونی دا منه بیشیرین. کنیزلر گولوشدولر. آناسی دئدی، یازیخدی نییه گولوسوز، بیشیریب، وئردیلر ال- ایاغی تاختا خانیما. شاهزاده یولداشلارییلا یولا دوشدو. آخشاماجان آت چاپدیلار، بیر استراحتگاها چاتدیلار. آتلاردان توشدولر. ال- اوزلرین یودولار. آج- سوسوز ایدیلار. یوللارینا قویولان یاغلیِ فتیردن یئمک ایسته‌دیلر. حاکیمین اوغلی گؤردو بو فتیرین بیریسی چوخ اَیری- اویری فتیردی. ال آتیب اونی یئمک

ایسته‌دی. فتیری کَسنده بیر گؤزل قیزیل اوزوک یئره توشدو. شاهزاده بیلدی بو ایش ال- ایاغی تاختا خانیمین ایشیدی. دوستلارینا دئدی، من گئتمه‌لی اولدوم.
دوستلاری گولوشوب دئدیلر:
- اوگونکی شکارینئان، بویون‌کی سفریندن.
آتدانیب یولا توشدولر. سحره یوخون شاهین قصرینه یئتیشدیلر. شاه، اوغلونون بو ایشینه تعجب ائله‌ییب، سوروشدو، شاهزاده دئدی:
- آتا آللاهدان گیزلین دئییل سندن نه گیزلین. من بو ال- آیاغی تاختا خانیمی آلمالییام. او بیر گؤزل، نجیب قیزدی.
شاه قبول ائتدی. قیرخ گون قیرخ گئجه چیراغ قویوب، توی توتدولار. ال- ایاغی تاختا خانیم تاختادان چیخیب، ائللر بویی شاهزاده‌ینن خوشبخت یاشادیلار.

شیرین گل، شیرین گئت

فریبا شهلایی

قایناق شخص: حؤرمتلی آنام، سؤوگول سیف‌اللهی قره‌داغی نژاد، دیپلم، ۷۲ یاشلی، اندریان‌دا دوغولموش، تبریزده بؤیوگوب، تهران و کرجده یاشاییب و ایندیلیکده تبریزده یاشاییر. اندریان قاراداغ کندلریندندیر.
توپلاما تاریخی: تبریز - یاز، ۹۱

ایضاح: آنام اللی ایکی ایل‌دن سونرا، یانی آتام اؤلندن سونرا کرجدن تبریزه، آنا یوردونا کؤچوب گلدی! بئله-لیکله، آنامی داها چوخ گؤرورم و بیزه چوخ گلر. آنام هردن قدیم سؤزلردن دانیشار. بیر گون سوفرا باشیندا بیر- ایکی حیکایه دانیشدی کی، منه خوش گلدی. من ده اونو ائله اؤز دیلیجه سیزه نقل ائلیرم.

«قیزیم!
بیر زامان بیر قوجا آرواد تک قالمیشدی، منیم کیمین قیزینین ائوینه چوخ گئدرمیش. کورکن، قئیناناسی‌نین چوخ گئدیب- گلماغیندان ناراحات اولور. آروادینا دئییر:
- آنان نه‌قدر بیزه گله‌جاق؟ اونا دئنه، آز گئتسین- گلسین.
قیز قالیر بو سؤزی آناسینا نه‌تهر دئسین کی، آناسی ناراحات اولماسین، آخی آناسی تک قالیردی. صاباح آناسی گلنده، قیز دئدی:
- آنا سنه قوربان، بیزه شیرین گل، شیرین گئت.
یازیق آنا باشا دوشمور، قیزی نه دئییر. گلن سفر گلنده، بیر کلّه قند آلیب اؤزیله گتیریر، وئریر قیزینا. قیز گؤرور آناسی اونون سؤزونی باشا دوشمییب. مجبور اولور سؤزو آناسینا آشکارلاسین. اونان سورا آنا، قیزینین ائوینه آز گلیر.»

آنام بو حیکایه‌نی دئییندن سونرا، اوز توتوب، اریمه گوله- گوله دئدی:
- بالا، الله سننن راضی اولسون. من سننن چوخ راضی‌یم. ایندی ده بیر آیری حیکایه گلین باره‌سینده دییه‌جم.»

آلتی داش، اوستو آش

بیر قوجا آروادین اری اؤلمیشدی، هممشه اوغلو و گلینی‌له قالیردی. گلین قئیناناسینا یئمک وئرنده، اونون کاساسینین تکینه بی داش قویوب، اوستونه آش چکیب، اری گلمه‌میش قئینانانین غداسینی وئریردی. قئینانا نئچه مدت‌دن سونرا گؤرور بدنی دالی گئدیر، تصمیم توتور گئتسین قیزینین ائوینده قالسین. گئدیر قیزینین ائوینه و نئچه مدت اوردا قالیر. کورکن گؤرور خئیر، قئینانا گئدنه اوخشامیر. چوخ فیکیردن سونرا گئدیر بئش دانا تویوق آلیب گتیریر، وئریب آروادینا، دئییر:
- بولاری حاضیرله، گئجه قوناغیمیز وار.
آرواد ننه‌سی‌نن حَیطده اوتوروب، تویوقلاری تمیزله‌ماغا مشغول اولولـلار. بیر آزدان سونرا کورکن گلیر گؤرور ننه- بالا حیطده اوتوروب، تویوقلاری تمیزله‌ییرلر. یاواشجانا تویوقلارین بیرینی گؤتوروب، قئیناناسینین شلته‌سینین آلتینا قویوب، گئدیر اؤز ایشینه. بیرآزدان سونرا گئنه گلیب، دئییر:
- هله قورتارمامیسیز؟ آخشام قوناقلیغینا بئواخت دی.
آرواد دئییر:
- یوخ، هله قورتارمامیشیق.
اوحالدا کورکن او یانا باخار، بو یانا باخار، سونرا دئیر:
- بس تویوقلار کی بئش دانا ایدی، پس بیری هانی؟ پیشیک گلدی آپاردی؟
آروادی دئییر:
- یوخ، پیشیک گلمیب.
کیشی دئییر:

– پس آختارین، تاپین.
او طرفه باخاللار بو طرفه باخاللار، تاپمازلار. قرار اولار دورسوننا آتدارینا باخسینلار. قئینانا دوراندا، شلته‌سینین آلتین‌نان تویوق چیخار. قیز چوخ ناراحات اولار، دئیر:
– آنا، مَیه آژ قالیرسان؟ مَیه من سنه یئتیشمیرم؟ ایندی من اریمه نه دئییم؟ من اریمین فامیل‌لرینین یانیندا خجالت اولاجاغام، سن نییه بو تویوغی اوغورلادین؟
یازیق آنا هر نه‌قدر آغلییر کی، بالا بو ایشی من گؤرمه‌میشم، قیز چون اؤز گؤزیینن گؤرمیشدی، آناسینین سؤزینه ایناتمیر. آنا ناراحتلیق‌نان دورور، اولارین ائوین‌نن آغلییه–آغلییه چیخیر. یولی گئده– گئده، آغلییه–آغلییه دئییر:
– آلتی داش، اوستی آش، گئئنه ده اوغلان ائوی. آلتی داش، اوستی آش، گئئنه ده اوغلان ائوی.
او طرفدن اوغلی گلیرمیش، گؤرور بیر قوجا آرواد دئییر، «آلتی داش، اوستی آش، گئئنه ده اوغلان ائوی». یاواش– یاواش گلیر، بیردن گؤرور، اؤز ننه‌سی‌دی. چوخ ناراحات اولور. فیکیرلشیر آناسی‌نی نه‌تهر ائوینه گتیرسین. شئیینی باغلییب، آخشام گئدیر ائوه. گلین گئجه گؤرور ارینین شئیی باغلیدیر. دئییر:
– نه اولوب‌دی؟
اوغلان دئییر:
– آنام کی گئدیبدی، بو دا گئدیب.
آرواد دئییر:
– به نه ایش گؤراِخ بو قئییت‌سین؟
– اوغلان دئییر، اِیر منیم آنام قئییت‌سه، بو دا قئییدر، منیم حالیم یاخجی اولار. گلین تصمیم توتار گئدسینلر و قئینانانی گتیرسینلر.

فــــــاطما خانیمین ناغیلـــــی

فاطمه طهماسب پور شهرک

ایضاح:
فاطمه خانیم طهماسب‌پور بو ناغیلی اوشاقلیقدا هئریز کندلریندن اولان آشاغی شهرکده اؤز آناسیندان ائشیتمیشدیر.

بیری واریدی، بیری یوخدی، آللاهدان سووای هئچ کس یوخیدی. بیر کیشی‌نن بیر آرواد بیر کندده یاشیرمیشلار. نئچه ایللردن سورا بیر قیزلاری اولار، آدین قویاللار فاطما. بو اوشاغی چوخ ایسته‌دیخلارینا گؤره، ائودن ائشییه چیخاتمازدیلار. بئش ایل سووِوشار، بیر گون باجادان گون ائوه دوشنده فاطما خانیم آناسینا دئیر کی، قوشا باخ، قوشا باخ. آناسی فیکره گئدر. دده‌سی آخشام چؤلدن گلنده آناسی دئیر کی، آی کیشی بیز بو اوشاغا دنیانین هئچ بیر زادین گؤرستمه‌میشیک، باجادان دوشن گونه قوش دئییر. دده‌سی دئیر، چیخارداق ائشیه. گتیریب قاپیلاریندا اوتوردوللار. فاطما خانیم قاپیدا تای-توشلارین گؤرر کی، هره‌سی بیر کوزه‌ینن سو گتیریللر گلر ائوه و آناسینا دییر کی من ده کوزه ایستیرم اوشاقلارینان گئدم چشمه‌دن سو گتیرم.آناسی بیر کوزه وئرر فاطما خانیما و او اوشاقلارینان گئدر چشمه باشینا. فاطما خانیم سو دولدوراندا بیر قوش گلر باشی‌نین اوستونده دولانار و دییر کی:

- فاطما خانیم سن یاخجی خانیمسان حیف کی یئتدی ایل بیر اؤلویه قوللوق ائلیه‌جاقسان و گونده بیر ایینه بیر سنجاغین چکه‌جاخسان.

فاطما خانیم او گون آناسینا هئچ سوز دئمز. نئچه گون گئدر چشمه باشیندا و او قوش گینه گلر و باشی‌نین اوستونده دولانیب و او سؤزلری دییر. فاطما خانیم آناسینا دییر کی چشمه باشیندا نولوبدی.آرواد کیشی‌یه اولانلاری دییر و بئله قرار آلاللار کی او کنددن گئده‌لر. صاباح آناسی سحردن آخشاما بیر تلیس ال چوریی یاپیب و ییغیشدیریب کندن گئدللر. یولدا بیر قاپی‌یه راست گللر، اوردان بیر قره‌چی کؤچو گئچیردی اولاردان هئچ بیری قاپینی آچا بولمه‌دیلر.

اولار گئدننن سورا فاطماخانیمین آنا و آتاسی چوخ چالیشدیلار اما قاپینی آچا بولمه‌دیلر. فاطما خانیم الین قاپی‌یه وورماق همین قاپی آچیلار و فاطما خانیم ایچری گئدننن سورا قاپی اؤرتولر، آنا-آتاسی قاپی‌نین اوتایین‌دا قالیر.

فاطما خانیم قاپی‌نین او تاییندا بیر قصر گؤرر، فیکرینه گلمیین بی‌یئر. خدم-حشم خدمت ائلیردیلر، یئمه‌لیلر، ایشمه‌لیلر واریدی. سایی قوتولمیین اوتاقلار واریدی، دنیانین بوتون گوزللیخلاری اوردئیدی. اوتاقلاری دولانیردی کی بیر اوتاغا گیردی، بیر قبیر گؤردی، اوستونده بیر پارچا کی دولییدی ایینه سنجاق‌ینن. یادینا دوشر کی قوش باشینا دولانان دا نه سؤزلر دئمیشدی.

فاطما خانیم کاخدا دولانار، ییر -ایچر و گونده ده بیر ایینه و سنجاق او قبرین اوستون‌نن چکر. یئددی ایل سوووشار و آخیر گونده کی سون ایینه سنجاقی چکدی، او قبر آچیلیب، بیر ایید اوغلان اوردان چیخار و فاطما خانیمین اورَیینی آلیب، یئتدی گونوز یئتدی گئجه توی اولار و بیر عؤمور شادلیغینان یاشییاللار.

مصاحبه
و راپور

رقص زنان آذربایجان

مصاحبه با سبیله خیابانی مربی رقص فولکلوریک زنان آذربایجانی

اکرم خیرخواه

مقدمه: رقص آذربایجانی یکی از شناخته شده‌ترین و جذاب‌ترین رقص‌ها در جهان است که علاوه بر زیبایی بصری و هنری دارای مفاهیم جامعه‌شناختی نیز هست. رقص فولکلور زنان آذربایجان نیزاز این قاعده مستثنا نبوده و طیف گسترده‌ای از مفاهیم، از اسطوره‌ها گرفته تا مجالس رزم و بزم مردمان آذربایجان را به نمایش می‌گذارد. همچنین انواع بسیار متنوع رقص زنان آذربایجان علاوه بر طوایف مختلف ساکن در منطقه‌ی قفقاز، طبقات اجتماعی آنان را نیز نشان می‌دهد به عنوان مثال رقص «**عنابی**» مختص زنان طبقات مرفه تبریز به خصوص زنان تجار بوده که با لباس‌های بلند و فاخر و جواهراتو زیورآلات رقصیده می‌شد و رقص «**قوللوقچو**» (خادم) که با پیراهن، دامن کوتاه و شلوار همراه با استکان و نعلبکی اجرا می‌شد، رقص طبقات پایین جامعه بوده که شغل وی را نیز تداعی می‌کرده است.
اگرچه امروزه رقص در دنیا به عنوان یکی از رشته‌های هنری به صورت آکادمیک آموزش داده می‌شود اما در ایران چنین امکانی وجود ندارد و فقط در دوره‌ی یکساله ی ۲۵-۱۳۲۴ آکادمی رقص فولکلور آذربایجان در تبریز تشکیل شد. پس از آن نیز دانشگاه تبریز دارای گروه رقص فولکلور بود که بعدها منحل شد.

آنچه در زیر می‌خوانید مصاحبه‌ای است با خانم سبیله خیابانی یکی از مربیان جوان و در عین حال مشهور رقص فولکلور زنان آذربایجان. وی متولد ۱۳۶۳ و فارغ‌التحصیل رشته‌ی نقاشی است. با رقص فولکلور آذربایجانی از کودکی و توسط پدر بزرگش که در باکو دوره‌ی رقص فولکلور آذربایجانی را گذرانده بود، آشنا شده. اولین مربی خانم خیابانی همسرش بود که از مربیان مشهور رقص آذربایجانی است و دوره‌هایی کوتاه تحت نظر خانم ملکه هلال نیز دیده است و مدتی نزد خانم نسرین حریری کمک مربی بوده. در طی ۷ سال گذشته به طور مداوم به آموزش رقص در شهرهای مختلف آذربایجان اعم از تبریز، زنجان و خلخال پرداخته و شاگردانی از شهرهای مرکزی ایران نیز داشته که بعضی از آنها خود در حال حاضر مربی هستند. نقاشی‌های سبیله خیابانی نیز متاثر ازحرفه‌ی وی بوده و زن به خصوص رقص فولکلور زنان در آثار نقاشی وی نیز نمود بارزی دارند.

خانم خیابانی تعریف شما از رقص و نیز رقص فولکلورآذربایجان چیست؟

رقص هنری است که اگرچه مدرن به نظر می‌رسد اما از فولکلور سرچشمه می گیرد.

رقص صرفا حرکات تن نیست بلکه تاریخ، تئاتر، نقاشی، رنگ، اجتماع و... همگی با هم و در کنار هم تبدیل به حرکت می‌شوند و رقص را می‌آفرینند. امروزه به رقص حرکات موزون نیز گفته می‌شود یعنی حرکاتی که ترتیب داده شده‌اند مثل تئاتر. هر حرکت دارای معناست به طوریکه یک حرکت مشابه در رقص زنان و مردان معنای متفاوتی دارد. رقص فولکلوریک آذربایجان رقصی مفهومی است که نقش زن و مرد و حتی کودکرا در اجتماع به نمایش می گذارد. رقص‌هایی که نمایشگر شکار یا جنگ هستند به صورت گروهی انجام می‌شوند و همگی دست در دست یکدیگر دارند که اتحاد آنان را نشان می‌دهد. رقص زنان آذربایجان نیز تنها رقص بزمی نیست و در رقص‌هایی مثل لزگی که رقصی حماسی است زنان نیز به صورت گروهی حضور دارند.

رقص آذربایجان انواع مختلفی دارد آیا در رقص زنان نیز این تنوع وجود دارد؟

بله. رقص زنان نیز تعداد بیشماری دارد که بعضی از آنها مثل **تَرَکمه** Tərəkəmə از طایفه‌ایی به همین نام گرفته شده و بعضی دیگر ریشه در اساطیر تاریخی دارند مثل ساری گلین و یا مختص ترانه و آهنگ به خصوصی هستند مثل **ایلک باهار**.

اما آنچه من آموزش می‌دهم شامل این رقص هاست: **٦&٨، ترکمه، قاوال، ایلک باهار، ساری گلین، عنابی، اوزون دره، واغزالی، آذربایجان مارالی، کوزه، ساز، یوزبیر و نعلبکی.**

خانم خیابانی لباس در رقص فولکلور زنان آذربایجان نقش اساسی دارد در این مورد توضیحی بدهید؟

بله لباس هر رقص با دیگری متفاوت است. همانطور که گفتم رقص ما مفهومی است. پایگاه اجتماعی، شغل و نقش افراد را نشان می‌دهد. برای رقص‌های اسطوره‌ای

یا رقص‌هایی که به طبقات بالای جامعه اختصاص دارند و آرام رقصیده می‌شوند لباس‌های بلند و چشم نواز از جنس ابریشم و تافته یا ساتن و مخمل استفاده می‌شود .اما در سایر رقص ها از دامن‌های کوتاه و شلوار.

با توجه با اینکه گفتید رقص آذربایجان مفهومی است چگونه این مفاهیم را برای شاگردانتان که فقط برای یادگیری رقص به شما مراجعه می‌کنند انتقال می‌دهید؟ یا کاری با معانی و مفاهیم ندارید و فقط رقص آموزش می‌دهید؟

هدف من از آموزش رقص تنها درآمدزایی نیست که فقط رقص آموزش بدهم و کاری به مفاهیم نداشته باشم . هدفم انتشار فرهنگ غنی آذربایجان است. اینکه هموطنانم بدانند در رقصی که آنها ساده تصورش می کنند چه مفاهیم و چه تاریخ گهرباری نهفته است. به همین دلیل نیز من در آموزش‌هایم شمه‌ای از تئوری رقص مربوطه را هم توضیح می‌دهم و نیز مفهوم هر حرکت گفته می‌شود. جالب اینجاست که بدانید رقص آذربایجان به گونه‌ای است که وقتی معنی حرکت گفته مِی‌شود شاگردان راحت آن را یاد گرفته و اجرا می کنند . به‌طور مثال وقتی حرکت «**کسمه کوسمه**» را آموزش می‌دهم اینکه فقط حرکت را بگویم شاید به سختی آن را یاد بگیرد اما وقتی توضیح می‌دهم این حرکت یعنی یاشماق (روسری) را به صورت گرفتن و خجالت‌زده از طرف مقابل روی برگرداندن است بسیار راحت چگونگی حرکت را متوجه می‌شوند.

در انواع مختلف رقص نیز در مورد چرایی نام آن رقص توضیح می‌دهم تا بدانند به طور مثال رقص **ترکمه** چیست. متاسفانه به دلیل عدم بیان همین معانی است که بعضی‌ها به غلط به **ترکمه** رقص طرح کمر(!) می گویند اما در واقع این رقص از نام طایفه‌ی ترکمه گرفته شده و رقص مختص این طایفه بوده است. یا رقص **اوزون دره** (درّۀ طویل که دو ده در این سو و آن سوی دره‌ای به نام اوزون دره هستند که در مراسم عروسی خانواده‌ی عروس در یک سوی دره و خانواده‌ی داماد در آن سوی دره می‌مانند و رقصندگان و عروس در وسط این دره به جشن پایکوبی می‌پردازنند که از این رو نام اوزون دره بر آن گذاشته‌اند.

رقص «**واغزالی**» نیز اینگونه است. واغزالی کلمه‌ای روسی به معنای ایستگاه قطار است. رقص مختص عروس است که وقتی عروس را برای بدرقه به ایستگاه می‌بردند در آنجا رقصیده می‌شد و نام محل بر روی این رقص مانده است. علاوه بر نام محل خود رقص نیز مفهوم جالبی دارد. عروس وقتی به خانه‌ی همسر برده می‌شود هم غمگین است به دلیل جدایی از خانواده و هم خوشحال که به خانه‌ی بخت می‌رود. این رقص نیز توامان رقصی حزن‌انگیز و شاد است. با حرکاتی که ما به آن «یورقون»

می‌گوییم یعنی آهسته آغاز می‌شود که حزن عروس را نشان می‌دهد و بعد ریتم تند می‌گیرد که بیانگر شادی عروس است البته وقتی ریتم رقص تندتر می‌شود نام آن تغییر می‌یابد و به آن رقص **میرزه‌ایی** می‌گویند.

تا آنجایی که من شنیده‌ام شما از معدود کسانی هستید که رقص «اوزون دره» را می‌رقصید و آموزش می‌دهید!

بله. البته این رقص در باکو تنظیم شده و رقص مشهوری است اما در اینجا زیاد مرسوم نیست و فکر می‌کنم در تبریز فقط من آن را اجرا کرده و آموزش نیز می دهم. در ضمن این رقص را به اشتباه در اینجا رقص «مشدی عباد» می‌نامند، چون برای اولین بار در این فیلم روی این آهنگ قدیمی، ترانه‌ای سروده و رقصیده شد لذا معمولا به این نام می‌شناسند.

و رقص «یوزبیر»؟

این رقص را خودم تنظیم کرده‌ام و آموزش می‌دهم. شاید جالب باشد که بدانید این رقص را از اینترنت پیدا کردم و توانستم تنظیماتی به آن افزوده و اجرا کنم. متاسفانه به دلیل عدم ارتباط آکادمیک با مدارس رقص دنیا از جمله باکو در اینگونه موارد باید از خلاقیت خودمان بیشتر بهره بگیریم.

همانطور که می‌دانید یادگیری رقص آذربایجانی چند سالی است که بسیار مورد توجه زنان و مردان آذربایجان و حتی افراد غیر بومی قرار گرفته چه ارزیابی از این قضیه دارید؟

پس از فروپاشی شوروی و آزادی رفت و آمد به کشور آذربایجان و همچنین گسترش استفاده از ماهواره باعث شد تا مردم با این رقص بیشتر آشنا شده و به یادگیری آن علاقمند شوند همین علاقمندی نیز موجب شد کلاس‌هایی که تا آن زمان در حد بسیار مبتدی رقص آذربایجانی را آموزش می‌دادند حرفه‌ای‌تر وارد عمل شوند و حتی تعدادی از مربیان به باکو رفته و دوره‌های ویژه‌ی رقص و مربیگری بگذرانند. ادامه‌ی این روند و البته زیبایی و تنوع رقص آذربایجانی موجب استقبال مردم شده است. اما با این حال نمی‌توان منکر این قضیه شد که یادگیری رقص آذربایجانی تا حدودی تبدیل به اپیدمی شده و شاید هیچ تفکر آگاهی پشت آن نباشد اما تعدادی نیز هستند که از سر علاقمندی به فرهنگ آذربایجان رقص را فرا می‌گیرند به طور مثال من شاگردی داشتم که هفته‌ای یک روز از گرگان به تبریز می‌آمد تا رقص یاد بگیرد مسلم است که این فرد فقط برای تبعیت از مد روز اینهمه مشقت را تحمل نمی‌کرد و حالا همان فرد در گرگان مربی رقص آذربایجانی است.

البته این را هم اضافه کنم اگرچه به نظر من یادگیری رقص آذربایجانی تبدیل به مد

روز شده اما همین که در کنار یادگیری رقص با فرهنگ آذربایجان نیز خواسته یا ناخواسته آشنا می‌شوند مهم و تاثیرگذار است و نمی‌توان از آن چشم پوشی کرد.

بیشتر چه کسانی علاقمند به یادگیری رقص آذربایجانی هستند؟

بیشتر شاگردانم عروس هستند که برای مراسم عروسی‌شان رقص می‌آموزند اما استقبال دانشجویان هم بسیار خوب است به خصوص دانشجویان غیر بومی. معمولا هم سعی می‌کنم به شاگردان غیربومی‌ام در حدی رقص یاد بدهم که هنگام بازگشت به شهرهایشان، مربیگری کنند چون متاسفانه به غیر از تبریز در سایر شهرها مربی رقص آذربایجانی بسیار کم است.

برای آموزش رقص مشکلی هم دارید؟

بله بسیار زیاد، به‌خصوص از طرف همسایه‌ها و صاحبخانه. با اینکه همیشه سعی می‌کنم هیچ‌گونه سر و صدایی که موجب آزار همسایه‌ها می‌شود ایجاد نکنم مثل صدای موسیقی اما با این حال برخورد همسایه‌ها گاه چندان مناسب نبوده به‌طوریکه یکبار مجبور شده‌ام ۶ ماه نشده خانه‌ام را عوض کنم تا از گزند نیش و کنایه‌ی همسایه‌ها و صاحبخانه در امان باشم. خوشبختانه همسرم نیز مربی رقص است و از جانب ایشان و خانواده‌هایمان مشکلی نداشته‌ام و خانه‌مان برای آموزش و حتی کارگروهی در اختیار من است. از آموزش در باشگاه‌ها هم راضی نیستم چون علاوه بر هزینه‌ی بیشتر، به دلیل تایم‌بندی که برای آموزش دارند باید در تایم داده شده کلاس را به پایان برسانم و فرقی هم نمی‌کند که شاگرد درس را یادگرفته باشد یا نه. اما در منزل این مشکل را ندارم و تا زمانی که از یادگیری شاگردم مطمئن نشدم کلاس او را تعطیل نمی‌کنم. اما آموزش در خانه هم مشکلات خاص خود را دارد از جمله عدم اعتماد است. به طوریکه بعضی از شاگردانم با حضور خانواده‌هایشان آموزش می‌بینند.

این حرف شما مرا یاد کتاب «اتاقی ازآن خود» ویرجینیا ولف انداخت شما هم با این مشکل زنان مواجه هستید!

بله ، اما در ابعادی وسیعتر، خانه‌ای ازآن خود!

خانم خیابانی شما جزو معدود مربیانی هستید که گروه رقص فولکلوریک زنان آذربایجانی هم دارید از گروه‌تان بگویید و کارهایی که انجام داده اید؟

این گروه متشکل از بعضی از شاگردان مستعدم است که در چند سال گذشته توانسته‌ایم در فستیوال‌های بین‌المللی شرکت کرده و مورد تقدیر هم قرار بگیریم . از جمله در چند فستیوال در شهرهای مختلف ترکیه. دعوت‌هایی نیز از هندوستان و کره

جنوبی داشته‌ایم که به دلیل هزینه‌ی زیاد آن نتوانستیم برویم اما کشورهای همجوار که هزینه‌ی کمتری دارد حتما شرکت می کنیم .

تنظیم رقص‌های گروهی را خودم انجام می‌دهم و اجرا می‌کنیم مثل رقص **آذربایجان مارالی**، یا رقص **ساری گلین** که این رقص را کودکان (دختر و پسر) عضو گروه ما (گروه رقص تبریز) انجام دادند. دخترها رقص را با اسارت گونش (آفتاب) و در جستجوی او آغاز کردند و پسرها با رقص لزگی که رقصی حماسی است برای آزادی گونش مبارزه کرده و او را از دست اهریمن نجات دادند. این رقص‌های گروهی بسیار زیبا هستند اما متاسفانه امکان اجرای آن روی صحنه برای هموطنانمان را نداریم.

عدم امکان رقص روی صحنه تاثیر بسیار منفی در سطح دیدگاه مردم نسبت به رقص زنان داشته در حالیکه این مشکل در مورد رقص فولکلور مردان کمتر دیده می‌شود به طور مثال مردم همانقدر که رقص لزگی را می‌شناسند و دوست دارند رقص چوپانی را هم می‌شناسند چون حداقل در افتتاحیه‌ها اجرا می‌شود ...

بله همینطور است این عدم اجراها باعث شده تا رقص فولکلور زنان آذربایجان در حد رقص‌های بزمی و عروسی بماند یعنی ما فقط امکان رقص درعروسی را داریم که در این مراسم هم نمی‌توان رقص «یورقون» اجرا کرد چون اعتراض می کنند و رقص ۶&۸ و شاد می خواهند ببینند.

خانم خیابانی چرا از تئاتر برای پیشبرد رقص فولکلور زنان استفاده نمی‌کنید که امکان نمایش عمومی هم دارد؟

اینکار را امتحان کردیم اما تئاتر مربوطه اجازه اجرا نیافت. من که پشت پرده در نقش پرنده بودم و فقط سایه‌ای از حرکات من دیده می‌شد توسط داوران مردود شد زیرا می گفتند حرکات این پرنده بسیار نرم و لطیف است باید خشن بال بزنند... فکرش را بکنید پرنده‌ای با حرکات خشن!

این را هم مد نظر بگیرید که رقص و تئاتر با وجود تشابهاتی که دارند بسیار متفاوتند.

خانم خیابانی بسیار ممنون هستم که وقتتان را در اختیار من گذاشتید.

من هم از شما تشکر می کنم که دلسوزانه در جهت اشاعه‌ی فرهنگ آذربایجان تلاش می کنید.

قادین فولکلور قروپو حاقدا

اولکر (ثریا قاسمزاده)

قیش ۱۳۹۱-تبریز

۱۳۹۱ -جی ایلین مرداد آیی‌نین بئشینده، قارداغدا اوز وئرن زلزله و اوندان تؤرنن ویرانلیغین، تورپاغا گؤمولن عزیزلریمیزین دردی چوخ آجیناجاقلی و دؤزولمز اولدو، آنجاق باشی بلالی یوردوموزون بوتون انسان‌سئور، قایغی‌چکن قادینی، کیشی‌سی، اوشاغی، بؤیو گو ال- اله وئریب بیر داها بو آجیلیقلارا غالیب گلمگه قالخیشدیلار. عموما بئله فاجیعه‌لی اولایلارین آردیندان گؤرونمز و گؤزده اولمایان گوجلر اورتایا چیخار، بو دؤنه ده توپلوموموزون تمل گوجلریندن ساییلان قادینلاریمیزین عوض‌ائدیلمز گوجلری و ائتگیلی روللاری اورتایا چیخدی.

صابیر ادبی درنگینین غیرتی‌یله، ائله‌جه ده **ائل بیلیمی** مؤسسه‌سینین یاردیملاریلا ائلیمیزین بیر چوخ شاعیر، یازیچی و صنعتکارلاری زلزله‌دن ضرر گؤرموش باجی-قارداشلاریمیزا یاردیم اوچون بیر آرایا گلدیلر. بورادا بوتون صنعتکارلاریمیز بؤیوک بیر اورک‌بیرلیگیله بیر- بیرینه داها دا یاخینلاشدیلار.

بو آرادا اوزاقدان- یاخیندان اثرلرینی تانیدیغیمیز قادین صنعتکارلاریمیز مادّی و معنوی یاردیملارینی اسیرگه‌مه‌دن باشقا آچیلاردان اورتاقلیقلاری تاپاراق یئنی ایشلر و اثرلر یاراتماغا دا جان آتدیلار. زنگین و چئشیدلی دوشونجه‌لر اورتایا گلینجه، ائل بیلیمی کیمی چالیشقان، فولکلوروموزو آراشدیریب، یاییلاماقلا تانینان کولتور اوجاغی و دوشونجه قایناغی اولان بوتون امکانلارینی اونلارین اوزونه آچیق قویوب و یئنی ایشلره امضا آتماغا ماراقلاندیردی و قادینلاریمیز دا قادین فولکلورو اوزرینده چالیشماغا سؤز وئردیلر.

اصلینده بو حاقدا **ائل بیلیمی** درنگی‌نین باشقا چالیشمالاری دا اولموشدور: بوندان اول «**قادین و فولکلور**» اوچ اؤزل سایی بوراخمیش وسون واقتلار دا خانیم **فرانک فرید** باشدا اولماقلا یئنی بیر اؤزل سایی‌نین ایلکین چالیشمالاری باشلامیش و بعضی ماتریاللار الده ائدیلمیشدیر. بونونلا بئله بعضی چتینلیکلر اوزوندن بیر مدت ائرته‌لنمیشدیر. نتیجه‌ده واقتیله باشلانیب، آنجاق تاملانمایان بو ایشین آردینی، یئنیجه قورولموش قادین فولکلور قروپو عهده‌سینه آلدی.

بو مرحله‌ده قادین فولکلورو اوزره چالیشمالار، **نیگارخانیم خیاوی** و **مهندس صرافی**نین یؤنتمن‌لیگی ایله باشلاندی. ایلک اوتوروم شهریور آیی‌نین آخیرلاریندا

کئچیریلیب،. بو اوتورروملاردا **احد بَی فرهمندی** فولکلور توپلاماغین تمل‌لرینی و اؤزللیک‌لرینی آچیقلادی. فیکیر بیرلیگی ایله قادینلارا عاید اولان قونولار سیرالاندی: مطبخ فولکلورو، قادین پئشه‌لری، توی- دویون، دوغوم اینانجلاری و ... بئله‌لیکله او قدر گئنیش میدان آچیلدی کی الده ائدیلن ماتریاللار، ائل بیلیمی درگیسی‌نین بیر سایی‌سینین محدود صفحه‌لرینه سیغماز اولدو.

بو پتانسیل وارکن قادین فولکلورونون توپلانیب، یاییملانماسی همیشه‌لیک و دائیمی بیر وظیفه کیمی ائل بیلیمی درنگیندن ایسته‌نیلدی.

اوتورروملار قاتیلان قادینلارین بیر نئچه‌سی اؤنجه‌لر ائل بیلیمی مؤسسه‌سی‌یله امکداشلیق آپارمیش اولسالار دا بو یولا تازا آددیم آتانلارین سایی آز دئییلدی. او اوزدن آنا دیلیمیزده یازی تجربه‌لری اولمایانلار اوچون ده تورکجه اوخویوب، یازماق کلاسلارین داییر اولماسی و اونونلا یاناشی فولکلور توپلاما متدلاری‌نین اؤیرنیلمه‌سی اوچون ده بعضی کورسلارین قورولماسی سؤز قونوسو اولدو.

کئچیریلن باشقا اوتورروملاردا قادین حاقلاری اوزره چالیشان **ایپک خانیم** (فرانک فرید) قادین فولکلوروندا توپلاییب، سهمانلادیغی اثرلری (بیر سایی‌دان آرتیق) قروپوموزون آرشیوینه آرتیردی.گوجلو و چالیشقان قلمی ایله تانینان **رقیه خانیم کبیری** وئردیگی سؤزو اساسیندا توپلاییب، دوزنله‌دیگی فولکلور ماتریاللارینی بیزلرله پایلاشدی. بئله‌لیکله هر اوتورومدا بیر نئچه یازینین اوخوناراق اوزرینده دوستلارین و اؤزللیکله **نیگار خانیمین** اؤنری وتنقیدلری اساسیندا دَیرلندیریلدی. ائل بیلیمی‌نین درگیلرینده «**اننه‌م و من**» سیرا یازیلاری‌یلا تانینمیش شاعیر و یازیچیمیز **سوسن خانیم نواده‌ی رضی**‌نین ایسه دَیرلی باخیشلاری و اؤنریلری بو اوتورروملارا داد- دوز قاتماغی باجاردی. بعضی دوستلارین کؤرپو اولوب یئنی و انرژیک اویه‌لری جذب ائتمکله اوتورروملار توپلانان اثرلرله داها دا زنگینلنیردی.

دونیا قادین گونویله برابر یاییلانماغا حاضیرلانان اثرلرین سئچیلیب، دوزنله‌مه‌سینی نیگار خانیم عهده‌لندی. گرافیکی ایشلری **سارا خانیم نخعی**‌یه تاپشیریلدی. قادین فولکلورو اؤزل ساییسی حاضیرلانماسیندا بیر چوخ دوستلارین امگی کئچدی بو آرادا خانیملار **ائلناز سرداری‌نیا، گونش امانی، فاطمه پرنیان، اکرم خیرخواه، اولدوز صادق** و.... امکلری داها بلیرگین اولدو و طبیعی بوندان سونرا دا بو بؤلومون دواملی چالیشمالاری اوچون فولکلورلا ماراقلانان بیر چوخ قادینلاریمیزین یاردیملاریندان فایدالاناجاغیق.
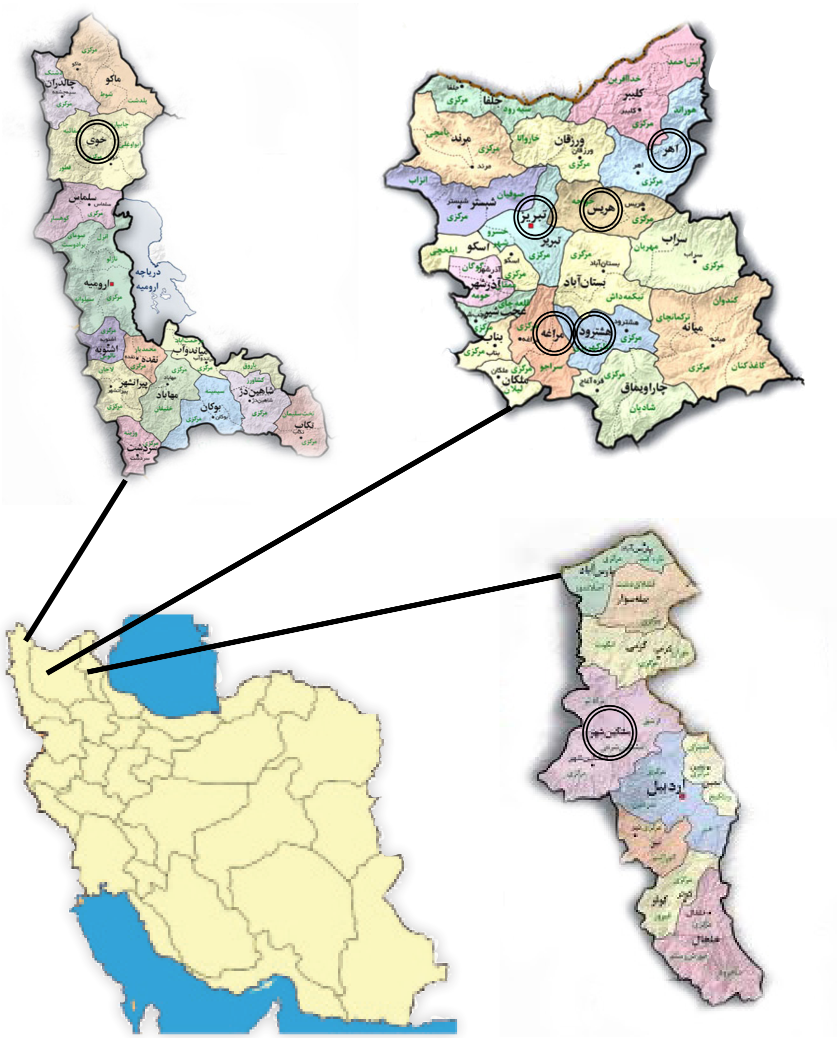
بو ساییدا توپلانیب یاییلانان ماتریاللارین جغرافیاسی